Personajele lui THOMAS NASHE cunosc și exprimă zarva vieții cu atmosfera mărunță și contradictorie a unei epoci bogate în mutații — Renașterea. Traiectoria eroului său principal de-a curmezișul Europei — prin Flandra, Germania, Italia, bunăoară — punctează, aproape reportericește, etape ale unui proces de cunoaștere fără înfrumusețare. Aprins de patimi și curiozități, împins de îmboldiri, pe cît de diverse, pe atît de surprinzătoare, sarcastic și totodată visînd, omul lui Thomas Nashe este un om de carne și oase, spumegător de haz și de spirit; este cel care ocupă centrul scenei, cu o forță și o consistență pînă la el necunoscută prozei engleze.

Andrei Brezianu

Lei 7,50

CLU

Editura Univers

THOMAS NASHE

THOMAS NASHE

Peripețiile năpăstuitului călător

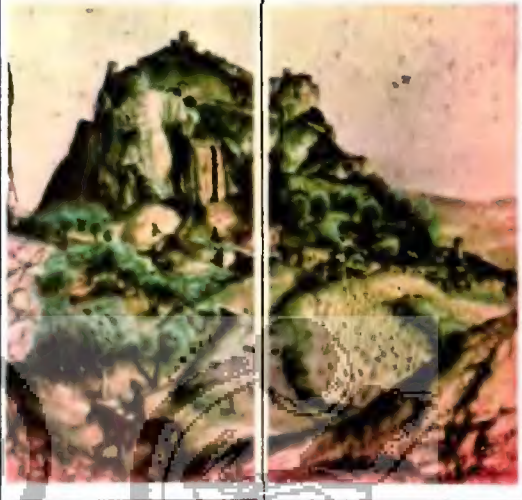

Editura Univers

CLU

Clasicii

Literaturii Universale

Coperta colecţiei de *Vasile Socoliuc*

Tho. Nashe : The Unfortunate Traveller or The Life of Jack Wilton

London, Imprinted by Thomas Scarlet for Cuthbert Burby, 1594.

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate Editurii UNIVERS.

www.ecarte.ro

Thomas Nashe

PERIPEŢIILE NĂPĂSTUITULUI CĂLĂTOR
sau
VIAŢA LUI JACK WILTON

Traducere : VERONICA FOCŞENEANU

Studiu introductiv, tabel biobibliografic şi note :
ANDREI BREZIANU

București, 1984

Editura Univers

Qui audiunt audita dicunt *

* Cei ce aud povestesc ce-au auzit. (Lat.)

AROMA TARE A UNEI CĂRȚI VECHI

Despre actualitatea cărților vechi părerile pot fi împărțite. Acum întîia oară în română, iată înaintea noastră o lucrare cu valoare de exemplu, ieșită de sub teasc cu patru secole în urmă. The Unfortunate Traveller, **de Thomas Nashe și-a început într-adevăr cariera publică în 1594, cînd cea dintîi ediție a povestirii — una dintre cele mai timpurii proze de aventuri ale literaturii britanice —, vedea lumina tiparului la Londra. Era pe vremea reginei Elisabeta I, cînd Englitera tocmai punea mîna pe cîrma mărilor, cînd Shakespeare abia debutase ca poet și dramaturg: din care acel an datează lungul poem** The Rape of Lucrece (Siluirea Lucreției) **precum și, memorabil,** Zadarnicele chinuri ale dragostei (Love's Labour's Lost) și Doi tineri din Verona (Two Gentlemen of Verona). The Unfortunate Traveller **— lucrare antepenultimă a unui scriitor care avea să moară tînăr (la nici 34 de ani, în pragul anului 1601) — vedea lumina tiparului, cu privire la noi, în timpul cînd pe tronul Țării Românești urca un Domn al armelor, Mihai Viteazul. O atare situare între repere de istorie mi se pare importantă, pentru că ne permite să apreciem în termeni mai exacți nu numai un anume ecartament temporal, dar și chestiunea actualității, enunțată adineaori.**

De bună seamă, nimeni nu contestă că o carte rămîne, într-un sens, actuală prin chiar faptul existenței sale în tipar: odată lansat în lume, imprimatul constituie un bun în felul său imuabil; el stă mereu la îndemîna celui curios care — indiferent de generație, timpuri, calendare — va găsi, pururi la locul său, păstrat cuvînt cu cuvînt, întregul mesaj așternut în termenii unei anumite convenții, pe acea hîrtie alcătuind, ireversibil, actul de naștere al artifactului literar, o verigă virtual operantă în procesele comunicării. Dar nu numai în acest sens este cartea lui Thomas Nashe, pentru noi, cei de azi, o carte actuală. Căci exterior acestor principii — de natură materială legate de practica civilizației scrise — actualitatea unei cărți cum este cea de

față, derivă — ca substanță — din efectul gingaș al acelor mecanisme mai complexe, de cernere și de selecționare, indisolubil legate de actul receptării. Într-o astfel de conjuncție cauzală, cărțile și vocile unor autori devin mărturii relevante peste timp, unind în mod specific lucruri și evenimente trecute, de lucruri și reverberații prezente. Pornind de aici, se poate, cred afirma că volumul acesta, nu foarte gros, o mărturie a secolului al XVI-lea european și englez, acum în mîinile noastre, are, în două sau trei privințe, generoase tangențe cu timpurile mai recente.

N-ar fi greșit să vorbim, în primul rînd, de valoarea acestui roman timpuriu ca mărturie de umanitate directă. Realismul și lipsa de fard a acestor pagini, scrise cu nerv și multă vervă, reflectă grăitor fațete active ale temperamentului scriitorului, înviind, peste veac, un mănunchi de trăsături de neuitat, pline de vibrația și suflul concretului. Este drept că peripețiile personajului principal, numitul Jack Wilton, relatate de Nashe la persoana întîi, nu se suprapun decît în parte și în linii mari, biografiei cunoscute a autorului. Dar fundalul epocii și, mai înainte de orice, vocea naratorului funcționează, în structura întregului, ca tot atîtea oglinzi reflectoare ale unui anumit tip de umanitate, zugrăvită în culori nu o dată crude, pline de neastîmpăr șugubăț, de dinamism și sevă.

Țișnită nemijlocit din învățăturile unei existențe reale, trăită ca aventură, proza lui Nashe este străbătută de acel palpit și freamăt genuin, pe care doar o experiență fierbinte ar fi putut-o conferi paginii scrise. Omul lui Thomas Nashe cunoaște și exprimă zarva, atmosfera măruntă și contradictorie a unei epoci de mari dezbinări și mutații : traiectoria călătorului său de-a curmezișul Europei, prin Flandra, Germania, Italia, bunăoară, punctează — aproape reportericește — etape ale unui proces de cunoaștere fără înfrumusețare. Aprins de patimi, curiozități și imbolduri conflictuale, sarcastic și vesel, omul lui Thomas Nashe, un om de carne și oase, ocupă, învederat, centrul scenei, cu o forță și o consistență pînă la el necunoscute prozei engleze. Usturătoarea luare de contact cu lumea, trăită astfel de Jack Wilton, este compusă din momente tăioase și crude, situații deșucheate, cumpeni de maximă brutalitate, delicte (și reversul lor, pedeapsa), clipe de invectivă și satiră, explozii irezistibile de burlesc. Paradoxal, în paralel, scriitorul presară comentarii

și glose de sorginte livrescă, ori citate latinești în ploaie, trădînd solida cultură și erudiție a unui intelectual complet, temeinic școlit la Cambridge. Această senzațională conjuncție, dintre picanteria detaliului crud și elevația unor scholia întotdeauna la obiect, în cea mai pură tradiție filologică și clasică, îl apropie cumva pe Thomas Nashe de Rabelais și ea reflectă, cred, foarte bine mișcarea de idei și atitudini umane caracteristice Renașterii.

Dar, în concret, care sînt aceste mari mișcări, dînd nuanță și culoare romanului lui Thomas Nashe? Aș spune că, mai înainte de orice, frînturi din gigantica tălăzuire, materială și socială, de forțe și idei care răscoleau secolul 16 european, trecut retrospectiv în revistă, fără pretenții metodologice, într-o panoramă de simptome relevante. Este vorba de un veac de adînc clivaj, de prefacere și șocantă răscolire, era marilor descoperiri și a Reformei.

Sub ochii noștri defilează, iată, gravat în culori acide, un întreg cortegiu de situații din care desprindem cîteva puncte pivot în jocul politic și ideologic al timpului. Fără să anticipăm asupra unor lucruri pe care cititorul singur le va descoperi la momentul cuvenit, vom spune că pățaniile, nenorocirile, reversurile, urgisirile prin care trece personajul lui Nashe apar tocmai ca efect al presiunii și evenimentelor istoriei, acea uriașă mașinărie de arme, crezuri, idei și impulsuri, gestația însăși a Europei moderne „in statu nascendi". Epoca este una de clocot, disensiuni, beligeranță, iar cartea lui Nashe, prin directețea descrierilor ei, reprezintă, în al doilea rînd, un document critic față de ororile războiului. Măcelurile pornite de regi și prinți în disputele lor pentru supremația Europei, carnagiul și inumanitatea dezlănțuite pe cîmpurile de bătaie, sînt zugrăvite de scriitor fără mănuși și fără menajamente. Ca document antirăzboinic, The Unfortunate Traveller ni se înfățișează așadar cu toate trăsăturile unei mărturii literare de cel mai memorabil impact: ea încheagă un tablou moral acuzator, săpat de un condei incisiv care refuză programatic orice idealizare, ci dimpotrivă, demască — oricît de violente — arătările răului.

Dar acest dezmăț al armelor, în cartea lui Thomas Nashe, nu este doar efectul poftelor și orgoliilor de posesiune: el este și materializarea, în larma și vîltoarea cîmpurilor de bătaie, a unor aberații de idei, cele generate de fanatismele religioase ale epocii; odată dezlănțuite (în Germania în primul rînd), acestea

scindau pe atunci și amenințau să facă fărîme fosta unitate de spirit a bătrînului continent. În acest sens, invectiva lui Thomas Nashe împotriva anabaptiștilor din Münster, portretul vitriolant făcut conducătorilor acestora (Johann Leiden, Knipperdolink și Müntzer), precum și descrierea războaielor religioase decurgînd din toate acestea, conturează un tablou antisectar de incontestabilă vigoare. Pe aceste linii, împletind evocarea istorică cu aventura personală a figurii sale centrale, Thomas Nashe nu se sfiește să aducă în prim plan și cîteva alte caractere de vază ale epocii, cu funcția de a accentua propriile sale opțiuni polemice. Astfel apar oportunistul politician, cardinalul Wolsey și opusul său, înțeleptul Thomas Morus, autorul Utopiei ; blîndul, nu mai puțin ironicul Erasm — autor al Elogiului nebuniei —, și, pe de altă parte, adversarul său plin de turbulență, vulcanicul Luther ; aceștia, și alții, sînt puși în contraste fugare, alcătuind, în pofida caracterului episodic al prezenței lor, fundalul cel mai înalt al tabloului țesut de Thomas Nashe de-a lungul meandrelor povestirii sale, crude și burlești totodată.

De subliniat, legat de toate acestea, este ideea centrală a cărții, formal compusă dintr-un amețitor zig-zag rocambolesc de traiectorii : din cîmpiile Flandrei și Rotterdam, la Münster și Wittenberg, la Veneția, Florența, Roma, Marignano și Bologna... Această idee este cuprinsă și sugerată, de altfel, de titlu : The Unfortunate Traveller, adică, în tălmăcire pedestră, Nenorocosul călător. Acest călător al lui Nashe băjenărește pe drumuri ce scot la iveală, înaintea cititorului, o sumă de situații pe muche de cuțit. În deschidere, avem contactul prim cu năravurile vieții de tabără, vulgaritățile și apucăturile soldățești, în războiul de poziție dintre englezi și francezi, la asediul cetăților întărite Tournai și Thérouanne (1513) : eroul Jack Wilton este trimis drept momeală în bivuacul inamic, umilit, batjocorit și, în cele din urmă, expediat înapoi. Însoțește mai tîrziu pe contele de Surrey (îndrăgostit de frumoasa Geraldine) în calitate de paj ; stăpîn și slugă își inversează, la un moment dat, de bună voie, rolurile în Italia ; în peripețiile care urmează, complicațiile numără drame amoroase, confruntări cu briganzi și asasini, arestări și molestări corporale, osînde grave, treceri prin alcovuri, evadări spectaculoase, înfruntarea unei teribile epidemii de ciumă ; în alte peripeții, eroul asistă la vrăjile unui vestit necromant și astrolog al epocii (desigur, ridiculizat) — Cornelius Agrippa din Nettesheim, personaj istoric real care a trăit între 1486

și 1535. Asemenea lui, spicuit din istorie și pus să intersecteze, în ficțiune, destinul său agitat, este altă celebritate, Pietro Aretino (1492—1556), redutabilul gazetar și pamfletar italian, campionul șantajelor și defăimărilor (și autorul multor scrieri fără de perdea), binecunoscute în epocă. În urzeala narațiunii, acesta are, în mod paradoxal, un rol salvator, într-un moment de cumpănă al existenței lui Jack Wilton.

Cititorul desprinde din toate acestea nu numai o întreagă claviatură de accente, necesare reconstituirii tabloului decorînd fundalul scenei, ci și — din perspectiva astfel sugerată —, ampioarea țesăturii de întîmplări prin care, cu nenumărate reversuri, mai în glumă, mai în serios, personajul central al lui Nashe este strecurat, cernut, trecut prin ciur și dîrmon, bine pedepsit și bine învățat de viață.

Există, așadar, în această experiență de călătorie a lui Jack Wilton, elemente de învățătură, și ele fac — în felul lor — ecou mai vechii tradiții engleze a peregrinărilor pe continent, cu precădere spre inima acestuia, la Roma (sau, oricum, în Italia). În această ordine de idei, este poate interesant de amintit ceea ce susțin unii specialiști în etimologie despre originea verbului englez to roam (a bate drumurile, a parcurge itinerarii lungi, eventual încîlcite, peste mări și țări, a rătăci, a hoinări), derivat din numele cetății eterne („toate drumurile duc la Roma") — crestat de timpuriu în limbaj ca expresie a țintei, în acea mare dinamică, materială și spirituală, din care — și prin pelerinaje — s-a constituit rețeaua de relații a evului mediu european, întinzînd, cum se știe, punți plurale de comunicație de curmezișul lumii vechi. Continuînd în moduri noi aceeași tradiție, secolele de după Renaștere aveau chiar să consfințească formula pedagogică de „Grand Tour", desemnînd, pentru britanici, tocmai experiența călătoriei spre sud, ca încununare a procesului juvenil de educație, început în filele cărților. A rămas astfel vestită pledoaria unui eseist și lexicograf englez din secolul al XVIII-lea, Dr. Samuel Johnson: „Rostul călătoriilor — spunea el — este de a sili imaginația să rămînă înlăuntrul perimetrului realității, așa încît omul în loc să-și închipuie lucrurile cum ar putea fi, să le vadă așa cum sînt. Iar scopul lor de căpetenie constă din a pune sub ochii călătorului priveliștile mediteraneene".

Eroul lui Nashe deprinde această învățătură a călătoriilor nu în manieră scolastică și pedantă, nu pe calea artificiului trandafiriu, ci prin trăirea curajoasă — nu o dată

ghidușă — a contactului cu brutalitățile și violențele existenței. Este vorba, cum s-a văzut, de o viață păscută de primejdii și capcane, în mijlocul unei lumi diverse, dezbinate și imprevizibile, cu moravurile disolute. În această țesătură de direcții și sensuri, se naște firesc întrebarea, în ce măsură este, pînă la urmă, „nefericit" ori „lipsit de noroc" călătorul lui Thomas Nashe? Așa cum singur află cititorul, urgisirile personajului pribeag — oricît de usturătoare — nu au niciodată darul de a-l descuraja pînă la capăt. Învederat, meandrele adversității prin străinătăți sînt străbătute de el, nu în spirit tragic, ci (precum în pățaniile populare) — cu un zîmbet în colțul gurii și chiar cu un hohot de rîs, exorcizînd în final toate relele. Oricît de încîlcit, itinerarul se încheie printr-un „happy end", odată cu revenirea lui Jack Wilton (nu înainte de a se fi cununat cu aleasa inimii sale, frumoasa Geraldine), înapoi în tabăra regală a compatrioților săi de la Guisnes (The Field of the Cloth of Gold). Fără îndoială, așadar, nenorocirile lui Jack Wilton se cer citite mai curînd ca peripeții în care împotrivirile sînt biruite prin vicleșuguri, giumbușlucuri și haz, așa cum plin de haz și prezență de spirit e personajul însuși, izbutind mereu să scape nevătămat din cele mai incredibile încurcături și primejdii.

Și totuși, dincolo de toate acestea, ne este îngăduit să discernem o lecție despre străinătăți, administrată lui Jack Wilton la o cumpănă a surprinzătoarelor sale experiențe de capă și spadă: momentul cînd, ajuns la Roma, e osîndit la moarte prin spînzurătoare, pentru o (neîntemeiată) acuzație de siluire și omor, la mijloc, desigur, fiind o confuzie de persoană.

Cu ștreangul de gît, gata să-și ia rămas bun de la viață, nevinovatul este salvat „in extremis" prin providențiala intervenție a unui nobil compatriot, pripășit din întîmplare pe malurile Tibrului. Pasajul acesta se conturează, de fapt, ca centrul întregii naratiuni din punctul de vedere al luminii aruncate asupra titlului, citit fie direct, fie prin antifrază. Căci, la piciorul eșafodului, nobilul englez ține lui Jack Wilton o adevărată predică-mustrătoare, construită după toate regulile genului și avînd drept obiect să înfiereze ponoasele călătoriilor în țări îndepărtate. A rătăci fără de căpătîi pe drumurile lumii nu-i cîtuși de puțin o treabă înțeleaptă, susține dojana din poveste. Și orice om cu scaun la cap se cuvine să nu uite că primul pribeag pomenit de istorie a fost odiosul Cain, ucigașul fratelui său. Sînt

apoi evocate — ca învățătură de minte —, legendarele rătăciri ale poporului lui Israil prin țara faraonilor și prin deșert, ca, în cele din urmă, vorbitorul să treacă la veștejirea unor lucruri, locuri și stări de fapt mai apropiate de peripețiile împricinatului. E vorba, desigur, de o critică a țărilor străine, începînd cu Italia, ale cărei cetăți și orașe, Roma întîi, sînt luate pe rînd și făcute cu ou și cu oțet. Dar ce folos poate aduce cuiva să viziteze Franța? se întreabă retoric, în continuare, salvatorul lui Jack Wilton. Și ce rost are să bați drumurile Spaniei? Dar despre țara Daniei și despre Țările de Jos, ce lucru cu temei s-ar putea spune? Păscut la tot pasul de primejdii, cel ce are nesăbuința de a se avînta departe de Anglia nu poate decît să-și riște pacea, liniștea, viața chiar. Morala acestei omilii — nu lipsită de accente xenofobe — este că toate relele încep atunci cînd omul pleacă de acasă: „Marea este sălașul firesc al peștilor; scoate-i din apă și nu se vor mai bucura și nici nu vor mai propăși, ci se vor prăpădi pe dată. Tot astfel se întîmplă și cu paserile smulse văzduhului (sălașul pentru care au fost zămislite), la fel cu fiarele duse departe de țarina lor, la fel și cu mine alungat din Englitera. Poate oare mielul să se desfete sugînd la sînul lupoaicei? Eu sînt ca mielul hrănit cu lapte de lupoaică, asemenea celui care locuind alături de sălașele etiopienilor, lîngă cetatea Meroe, s-a hrănit cu scorpioni; obișnuința este a doua natură, dar cu toate acestea, de zece ori mai bine este ca natura să fie pusă iarăși la locul ei, acolo de unde a fost alungată; crede-mă: celui ce nu se află în țara sa, nu-i poate prii nici aerul, nici pîinea, nici focul, nici apa. Roadele deprinse să crească la rece, se ofilesc și pier în zăpușeala țărilor calde; la fel, cele deprinse cu căldura, se veștejesc în pămîntul rece. Nimeni să nu-și scoată la mezat, pentru vreun vremelnic desfăt, moștenirea primită din străbuni, aceea de a-și hrăni plămînii cu aerul locului în care s-a născut. Întoarce-te acasă, tinere, dă voie oaselor tale să-și găsească odihna în bătrîna criptă unde zac osemintele străbunilor tăi, îmbătrînește și tu cu privirile ațintite la locurile nașterii tale, stai lîngă ai tăi, purtîndu-le de grijă, gata să le închizi pleoapele, cînd vor muri. Diavolul și cu mine sîntem fără nădejde: el, pentru că nu se poate întoarce în ceruri; eu, pentru că nu pot reveni la mine acasă, în țară."

Printre scriitorii epocii elisabetane (mai prejos de Shakespeare, alături însă de Spenser, Marlowe și Ben Jonson, de Lodge

Lyly și Sidney) — Thomas Nashe este socotit, nu fără îndreptățire, un caz caracteristic și unic. Într-o viață fulgerător de scurtă și agitată, el și-a exersat înzestrările pe traiectorii concise, pe cît de diverse, pe atît de percutante. „I have written in all sorts of humours privately, I am persuaded, more than any young man of my age in England“ [1], scria el în 1592 [2]. Filolog și polemist redutabil, moralist, epigramist și poet ; povestitor și om de teatru ; spirit critic și spirit satiric (i s-a spus „Juvenalul Angliei“) — scriitorul și-a încercat astfel condeiul în mai toate genurile, făcînd dovada unui talent memorabil prin forță și efervescență și — cu referire specială la The Unfortunate Traveller — o cutezătoare capacitate de inovație creatoare.

Pentru a înțelege mai exact locul lui Thomas Nashe în peisajul, atunci încă imperfect conturat al prozei elisabetane, este oportun să ne reamintim aici că, deși bizuit pe temelii venerabile și solid așezate, g e n u l ca atare nu cunoscuse pînă atunci decît materializări pe care le-am putea numi hibride. Specificul istoric și tradițional al culturii engleze fusese caracterizat, e drept, încă de la obîrșii, din veacurile obscure ale marilor migrații, printr-o atestată, obstinată strădanie de păstrare a continuității semnelor scrise. Locul prozei, aici, fusese unul de mare pondere, începînd chiar cu secolul imediat următor evacuării Britaniei de către legiunile romane. Acest meșteșug, al consemnării și relatării faptelor — reale sau imaginare — știuse să conserve astfel, aproape fără cezură, sentimentul viu că desfășurările existenței umane pot dăinui, peste timp, în narațiuni și cronici. Scrîșnetul penelor unor Gildas, Beda, Alfred, Aelfric, strămoși îndepărtați ai prozei narative de mai tîrziu, marcaseră, între secolele V și X e.n., prima treaptă a acestei importante tradiții, întreținînd — în cronici, hagiografii (unele dintre ele întrețesute cu miraculosul deplasărilor pe tărîmuri îndepărtate) un anume spirit : cel din care, la confluența fertilă cu modelele de pe Continent (sintetizate bunăoară de Thomas Malory în Morte d'Arthur — 1469), avea să se nască un important buchet de creații literare binecunoscute. Mă refer la materia din ciclul regelui

---

[1] „Am scris în toate felurile și toanele, sînt convins, mai mult decît oricare tînăr de vîrsta mea din Anglia“.

[2] În *Strange News*, *The Works of Thomas Nashe*, Oxford, 1958, vol. I, p. 320.

Arthur, al Căutării Graalului și, desigur, la materia zisă bretonă. Toate aceste frînturi de narațiuni, versificate anonim, colportaseră intens motivul călătoriei, deopotrivă prezent și în străvechi documente ale literaturii anglo-saxone, cum ar fi poemul The Wanderer (Rătăcitorul) databil (?)725, Widsith (astfel intitulat după primul cuvînt al fragmentului relict, din același secol), precum și The Wife's Lament (aprox. 900 e.n.). Acestea toate coexistă, desigur, cu evocarea peripețiilor amoroase — cu fundal general european — de genul poveștii lui Tristan și a Isoldei, sau a lui Troilus și a Cresidei.

Culminația și sinteza tuturor acestor direcții avea să fie, pentru poezie, opera lui Chaucer (? 1340—1400), în care desăvîrșirea formală creează răscrucea primei nete separări de tipologie: cărările narațiunii în versuri, adunate astfel în fascicol major, se delimitează într-o configurare de sine stătătoare, lăsînd cîmp liber prozei de toate felurile, să își găsească, separat, concretizări pe măsură.

Acestea, cum se știe, aveau să fie nu puțin influențate de existența a doi factori conjugați: nașterea tiparului pe de o parte, tot mai intensa circulație a traducerilor, pe de altă parte. Un moment semnificativ al acestei polarizări este marele op al lui Malory, mai sus pomenit (tipărit în 1485 de Caxton). Legendarele peripeții ale ciclului arthurian, interminabilele aventuri ale Cavalerilor Mesei Rotunde, apar atunci (pentru prima oară după încercarea mai veche a lui Geoffrey of Monmouth — în secolul al XII-lea) adaptate unei proze de largă respirație și circulație. În paralel, un alt monument făcea atunci joncțiunea, mai aproape de concret, cu aceeași tradiție ancestrală: The Voiage and Travaile of Sir John Mandeville, Knight (Călătoriile, pe mare și uscat, ale Cavalerului John Mandeville), narațiune tradusă din franceză în 1448. Compilația împletea în manieră fabulos-distractivă, geografii îndepărtate, elemente de istorie naturală, de romanț medieval, de peripeții grozave și întîmplări miraculoase. Nu întîmplător, în această filieră, curînd după 1500, Thomas Morus avea să construiască propria sa incursiune satirică peste mări și țări, în Utopia (1516); sau, mai tîrziu, să situeze, dramatic, decorul ultimei sale proze, A Dyalogue of Coumfort Agaynst Tribulacion, Made by an Hungarian in Laten, and Translated into Frenche and oute of Frenche into Englishe (1534), în cetatea dunăreană a Budei asediate de turci.

Pe filoane oarecum paralele curg, în același timp, sevele altor proze, aduse în engleză din alte limbi, ca sămînță de noutate și stimul de invenție. Astfel, pe rînd, John Berners și Thomas North traduc vestitul Ceasornic al Domnilor — El Relox de Principes — al spaniolului Antonio Guevara, cu titlurile englezești, The Golden Boke of Marcus Aurelius (1534) și, respectiv, The Diall of Princes (1577). (Reamintim că, pe la 1711, Nicolae Costin avea să dea o adaptare românească rămasă în manuscris, comentată de N. Cartojan.) Ceva mai tîrziu, în 1581, ieșea de sub teasc un Boccaccio (Amorous Fiammetta), iar în 1582 Heptameronul Margueritei de Navarra. În 1598, în tălmăcirea (din spaniolă) a lui Bartholomew Young, apărea versiunea engleză a Dianei Enamorada, pastorală arcadiană în proză, de portughezul Jorge de Montemayor. Exemple ca acestea sînt simptomatice pentru puternicul circuit generat de mișcarea traducerilor, atunci proaspăt integrate universului literar englez, și ele încheagă fundalul incitant al unui tablou plin de numeroase promisiuni pentru proza secolului al XVI-lea.

În acest climat (direct inspirat din substanța tălmăcirii lui North, The Diall of Princes), John Lyly (? 1554—1606) compunea o proză cu formă ciudată, stufoasă și arborescentă, intitulată Euphues, The Anatomy of Wit (1578), cu urmarea Euphues and His England (1580); este vorba de un amestec baroc de romanț de dragoste, pedagogie și călătorie, cu îndelungi itinerarii prin Italia și Spania. Stilul, exagerat de artificios și bombastic, bazat pe hipertrofia figurilor de stil, a antitezelor în special, precum și pe o pletoră de trimiteri mitologice și clasice, făcea totuși epocă; așa-numitul „eufuism" devine atunci un curent la modă (ridiculizat, mai tîrziu, de Shakespeare, în Love's Labour's Lost).

La fel de prețios prin construcție și modalitatea exprimării stilistice, tributar, și el, unor surse străine de inspirație (Aethiopica lui Heliodor — tradusă în engleză pe la 1569 de John Underdowne; Diana lui Montemayor, colportată în manuscrise) — avea să fie romanțul pastoral al poetului Philip Sidney, Arcadia, scris pe la 1580, apărut postum, în 1590.

Am făcut acest scurt excurs prin antecedentele prozei scrise în Anglia de pînă la Renaștere, pentru a subliniа cît de hotărît întoarce spatele Thomas Nashe tuturor acestor modele și repere. În The Unfortunate Traveller, cotitura este atît de bruscă și curajoasă, inovația atît de fundamentală, încît — prin dinamica

sa interioară — ea pare să întemeieze, premonitoriu, multe din spațiile realismului satiric de mai tîrziu. Pornind de aici, unii critici au văzut în Thomas Nashe un precursor al lui Daniel Defoe, bunăoară în paginile pregnante ce descriu epidemia de ciumă de la Roma. În mușcătura satirică a atacului anti-puritan și anti-sectant, alții au intuit vigoarea biciuitoare, viitorul timbru sarcastic al lui Jonathan Swift. Separat de toate acestea, în valențele stenice ale umorului său, un important istoric literar britanic al secolului trecut, Walter Raleigh, vedea o etern contemporană trăsătură de coloratură shakespeareană [1] (în primele episoade ale cărții, un memorabil portret de tavernier, sugerează parcă pe Falstaff, din Henric al IV-lea).

Stilul lui Thomas Nashe în The Unfortunate Traveller este cînd abrupt și tăios, cînd jucăuș și burlesc ; pagina lui, cînd condimentată cu trivialități, cînd — prin revers — înnobilată de un fond aperceptiv semănat cu nume, trimiteri și citate clasice ; filonul parodic, abil întrețesut în mersul relatării, veștejește tot timpul manierismul edulcorat al romanțurilor cavalerești, ridiculizează pastoralele vremii și excesele „eufuiste", atunci la modă. Povestirea îmbracă, astfel, caracterul unei succesiuni de percutante ondulații propulsînd — nu fără suspense — spre culminații și deznodăminte, meandre de întîmplări, personaje, descrieri de locuri, totul gravitînd fără astîmpăr în jurul eroului principal, iute ca o suveică în țeserea aventurii sale drăcoase și strengărești, impertinent față de convenții, surprinzător prin neistovită invenție.

S-a spus și nu fără dreptate că The Unfortunate Traveller este aproape cu neputință de categorisit. Pana lui Nashe nu cunoaște, într-adevăr, canoane ; muiată în cerneluri corosive, violente, nu o dată sîngeroase, ea consemnează evenimentul imaginar alături de evenimentul istoric — războaiele în primul rînd —, cu o lipsă de complexe dezarmantă. Faconda explozivă, scrupulul pentru detaliu, sînt ale unui gazetar ager și incitator. Erudiția și uriașul bagaj de cunoștințe culturale, sînt ale unui om cu adîncă știință de carte. Direcția multor atacuri este acut pamfletară. Maniera lipsită de perdea a numeroase descrieri este, ca sursă, nemijlocit populară. Osmoza vie a tuturor acestor calități nu pare să-și găsească un model direct nici măcar în proza picarescă, lansată atunci de curînd pe traseele Europei, înce-

---

[1] Walter Raleigh, *The English Novel*, London, 1894.

pînd cu vestitul Lazarillo de Tormes (apărut anonim în Spania la 1553) și care beneficiase, în 1568 și 1578, de traduceri engleze de mare succes. Dar, The Unfortunate Traveller al lui Thomas Nashe nu seamănă decît în linii foarte generale cu aventurile personajului iberic și, evident, nu s-a lăsat influențat de acesta decît în sensul în care un roman de aventuri cuprinde, cu necesitate, aventuri.

Astăzi, după lungul ocol de patru secole săvîrșit de romanul occidental — trecut în lungi și proteice gestații prin cele mai diverse ipostaze: de la romanul filosofic la cel alegoric; de la cel epistolar și de moravuri, la cel satiric; de la romanul de dragoste, la fresca socială amplă, de tip naturalist și „trompe l'oeil", la proza realistă, modernistă, parabolică, realist-fantastică, și — de curînd — post-modernistă, astăzi, zic, proza lui Thomas Nashe își dezvăluie, stilistic vorbind, fațeta poate cea mai seducătoare: „experimentalismul" lui de pionier comportă, cred, la rădăcină, un anume accent libertar, o superbă asumare de independență față de chingile constrîngătoare ale convențiilor cristalizate cît de cît mai înainte, ca și față de forța inerției. Ea deschidea atunci un drum, marcînd un început de cărare. Paradoxal, prin această prismă, Nashe pare să se înfrățească, peste timp, cu unele dintre cele mai recente căutări ale literelor contemporane de expresie engleză, de peste Ocean mai cu seamă, proza post-modernă a unor autori precum John Barth, Robert Coover sau Donald Barthelme.

Aroma tare a cărților vechi nu ar putea fi mai direct sugerată decît prin această aparent șocantă, necesară totuși, apropiere; ea poate fi gustată, în acest exemplu insolit, nu numai la nivelul unor sesizante învățături de conținut — spumegătoarele ieșiri împotriva războaielor, obscurantismelor sau a fanatismelor sectare —, dar și la nivelul alcătuirii literare propriu-zise și al structurii. Re-creerea acestui text într-o traducere română proaspătă, furnizează, în această ordine de idei, un al treilea nivel plauzibil de actualitate: prin natura ei, într-adevăr, orice traducere pune în lumină miezul de preț al operei interpretate; ea stabilește matcă nouă comunicărilor mai vechi; ea primenește; prin definiție, aduce la zi. Și în acest sens, Peripețiile năpăstuitului călător fac din Thomas Nashe un contemporan de-al nostru.

ANDREI BREZIANU

TABEL BIOBIBLIOGRAFIC

THOMAS NASHE s-a născut în noiembrie 1567 la Lowes-toft, în familia unui cleric modest. În 1573, întreaga familie se mută la West Harling, lîngă Thetford. În 1581 (după alte surse, 1582) se înscrie la Universitatea din Cambridge unde, în 1586, își ia gradul de „Bachelor". Petrece șapte ani la Cambridge, ca bursier la St. John's College („The sweetest nurse of knowledge in all that University" [1] — cum avea să scrie despre acest leagăn iubit — de carte și învățătură — în lucrarea sa de mai tîrziu, *Lenten Stuff).* În 1588 părăsește Universitatea și se avîntă frenetic în activitatea literară, nu înainte de a întreprinde scurte călătorii prin Italia și Franța. (1588 este și anul cînd, lîngă coastele britanice, flota spaniolă, vestita „Invencible Armada", era zdrobită de furtuni, eveniment care inaugura supremația Angliei pe mări.)

Prima lucrare semnată Thomas Nashe (înscrisă în „Registrul Librarilor" — „The Stationers' Register" — la 19 septembrie 1588) este un miscelaneu polemic intitulat *THE ANATOMY OF ABSURDITY (Anatomia absurdității)* ieșit de sub teasc în 1589. Forța și virulența condeiului lui Nashe se manifestă strălucit odată cu acest debut, ironizînd moravuri de-ale vremii. Ținte sînt luate, pe rînd, anumite apucături feminine, mania astrologică și astrologii înșiși, condeierii veleitari și stilul lor de exprimare, alte metehne izvorîte din lipsa de cultură ca și din prostia omenească.

Urmează, în 1590, *PREFAȚA LA* MENAPHON (romanț al prietenului și colegului său de studii Thomas Greene). Lucrarea apare înregistrată la „Stationers' Register" în 23 august 1589

---

[1] „Cea mai dulce dintre dătătoarele de hrană și cunoaștere, în întreaga Universitate de-acolo".

și reprezintă un elogiu adus îndrăgitei „Alma Mater", Universitatea din Cambridge ; totodată, un virulent atac împotriva pocirii limbii engleze, prin folosirea stilului afectat în literatură.

Din același an datează *AN ALMOND FOR A PARROT (O migdală pentru un papagal)*, pamflet veștejitor la adresa cenzurii ecleziastice puritane, atunci de curînd instituită.

În 1592 („Stationers' Register" — 8 august 1592), apare *PIERCE PENNILESS: HIS SUPPLICATION TO THE DEVIL* (în traducere aproximativă : *Pierce Fără-Șfanț : jalba dumisale către Nichipercea)* — o satiră corosivă împotriva disprețului față de carte și învățătură. Deznădăjduit de starea lamentabilă și nivelul oamenilor de condei, Pierce Penniless lansează o invectivă împotriva celor șapte păcate capitale, iar apoi se decide să adreseze o suplică de protest către marele Tartor, diavolul însuși.

Tot în 1592 are loc premiera comediei *SUMMER'S LAST WILL AND TESTAMENT (Ultimele voințI și diata lui Will Summer)*, subintitulată *A Pleasant Comedy*, și publicată în 1600.

Singura lucrare publicată de Thomas Nashe în 1593 este *CHRIST'S TEARS OVER JERUSALEM, WHEREUNTO IS ANNEXED A COMPARATIVE ADMONITION TO LONDON (Lacrimile lui Crist, asupra soartei Ierusalimului, la care se adaugă, mînă în mînă, o mustrare pentru Londra* — „Stationers' Register" — septembrie 1593). Tonul este străbătut de o tensiune diferită : este vorba, mai întîi, de un act personal de căință, pentru ceea ce scriitorul a putut greși față de semenii săi, urmat de o amară dojenire a năravurilor Londrei, pe drept pedepsită de ceruri cu molima ciumei, care tocmai bîntuia capitala Angliei, făcînd mii și mii de victime.

1594 — anul publicării romanului *THE UNFORTUNATE TRAVELLER (Peripețiile năpăstuitului călător* — „Stationers' Register", 27 septembrie 1593), și momentul cînd Nashe publică savurosul pamflet împotriva superstițiilor și a astrologiei, *TERRORS OF THE NIGHT: A DISCOURSE OF APPARITIONS (Spaimele nopții : cuvînt despre năluci* — „Stationers' Register",

30 iunie 1593), ridiculizînd credințele bătrînești în interpretarea viselor.

În 1596 apare un pamflet împotriva unui dușman personal, Gabriel Harvey *(HAVE WITH YOU TO SAFFRON WALDEN)*, o răfuială rezolvată cu armele și mijloacele ironiei. Tot circumstanțială avea să fie și ultima lucrare cunoscută a lui Thomas Nashe — deosebită însă radical de precedenta. În 1599 („Stationers' Register" — 11 ianuarie 1598) apărea *LENTEN STUFF : IN PRAISE OF THE RED HERRING* (în traducere aproximativă, *Talmeș-balmeș de postul Paresimilor : prinos scrumbiei afumate).* Este vorba de un încîntător miscelaneu, închinat, în semn de gratitudine, cetățenilor marelui port pescăresc Yarmouth, care oferiseră ospitalitatea lor scriitorului, într-un moment cînd ascuțișul satirei sale îl făcuse indezirabil la Londra. Scris chiar în timpul postului mare al anului 1598, textul este plin de jovialitate și face elogiul heringului, aliment de bază pe coasta de răsărit a Angliei, ai cărei oameni sînt evocați cu multă simpatie ; numeroase digresiuni în domeniul fabulei, miturilor și legendelor despre pești dau relief popular și culoare evocării.

Despre sfîrșitul lui Thomas Nashe informațiile sînt incerte. Documentele existente confirmă că era încă în viață la începutul anului 1599. În 1601 nu se mai număra printre cei vii. Un epitaf latin vorbește în acel an de necruțătoarea molimă, ciuma, care îl biruise ; deși, de-ar fi avut stăpînirea celor două fulgere ale sale („fulmina bina") — pana și ascuțișul rostirii —, susține inscripția, moartea neagră însăși ar fi fost de el răpusă, la porunca imparțială a lui Jupiter însuși.

Activitatea lui literară nu a ocupat mai mult de zece ani din acel sfîrșit de secol, cînd atîtea din temeliile epocii moderne se așezau, în cele mai diverse domenii ale creației și acțiunii. Opera lui Thomas Nashe cuprinde și un număr de lucrări răzlețe, unele dintre ele păstrate (de pildă, lungul poem licențios *The Choice of Valentines,* compus sub semnul sărbătorii primăverii — 14 februarie la englezi, ziua sfîntului Valentin —, cînd popoarele anglo-saxone au obiceiuri asemănătoare celor românești de Mărțișor) ; precum și altele, legate în primul rînd de activitatea de dramaturg a scriitorului. Aici intră tragedia *Dido,*

Queen of Carthage (Didona, regina Carthaginei) jucată prima oară în 1594 și alcătuită în colaborare cu Christopher Marlowe (1564—1593). Pierdută, în schimb, este comedia — considerată „sediționasă" — *THE ISLE OF DOGS (Insula câinilor)*, din 1597, pentru care scriitorul a și fost urmărit de autorități. Singura sa creație pentru scenă care s-a păstrat (mai sus-pomenita *SUMMER'S LAST WILL)* a fost, pare-se, scrisă pentru a fi jucată la curtea unui nobil, arhiepiscopul Whitgift, la Croydon. Este interesant de adăugat, în legătură cu aceasta din urmă, că textul lui Nashe a servit ca bază pentru o adaptare modernă, a compozitorului Constant Lambert, care, în 1936, a compus o fantezie pentru orchestră, cor și bariton solo, folosind acest libret.

Caracterul simptomatic al operei lui Thomas Nashe pentru posteritate face, desigur, parte din esența spiritului său renascentist, plămădind, în substanța unor pagini dense, nu numai crîmpeie din ecoul fierbinte, pătimaș, al vieții directe, dar și răsunete impunătoare din tradiția istorică și culturală a Europei clasice, asimilate de el în chip organic, de la izvoare. S-a remarcat, în acest sens, că nu există aproape pagină la Thomas Nashe în care să nu întîlnim aluzii, ecouri, sau chiar referințe directe la marii autori din vechime, Homer, Virgiliu, Plaut, Terențiu, Seneca, Horațiu, Ieronim sau Augustin. În această bogată rețea de trimiteri, este de observat că proza, acum întîia oară prezentată publicului românesc, cuprinde un număr foarte mare de citate din marele poet latin Ovidiu, strămoșul, prin adopțiune, al întregii poezii române (multe din ele, din opere compuse chiar la Tomis, Constanța zilelor noastre).

Amploarea paletei de genuri, subiecte și unghiuri de atac, densitatea scrisului lui Thomas Nashe pot fi regăsite integral în cele cinci volume exhaustive ale ediției critice (întocmită în 1910) de istoricul literar britanic Ronald Brunlees McKerrow, reproducînd — cu note, explicații și comentarii — edițiile originale. Pusă la zi cu prilejul reeditării îngrijite de F. P. Wilson (Oxford, 1958), ea reprezintă astăzi un instrument indispensabil oricărei cercetări privind opera și viața acestui memorabil elisabetan.

A. B.

Preacinstitului şi onorabilului *Lord Henrie Wriothsley* Conte de South-hampton şi Baron de Tichfeeld

Prealumitate şi înzestrate Stăpîne, nu-mi stă în ştiinţă de ce antichitatea mult prea serioasă ne-a silit să ne supunem unui obicei bezmetic de a închina scrierile pe care le tipărim cîte unui om de seamă. Dar aşa stînd lucrurile, ca nu cumva să se găsească vreunul care să pună la îndoială adevărul acestor manuscripte şi să le socotească vrednice de dispreţ, iată că vi le înfăţoşez dumneavoastră spre a fi văzute şi aprobăluite, ştiind că vor primi pecetea neasemuitei dumneavoastră judecăţi. Aşadar, lăudaţi-le sau înfieraţi-le, după cum vă este voia; iar dacă veţi pune cît de cît preţ pe ele, eu unul mă voi socoti mulţumit. De multă vreme tînjesc să-mi supun pana Înălţimii voastre. Gîndurile mele smerite şi îndatoritoare (încă din copilăria lor), v-au cinstit întotdeauna. Iar acum, în sfîrşit, mi s-a ivit prilejul să le dau glas. Tot ceea ce pot făgădui în această scriere născocită este să înfăţoşez o oarecare îndreptare spre istorie precum şi prilejuri de bucurie. Am fost împins să-mi folosesc condeiul posac în acest fel de mai mulţi prieteni buni de-ai mei şi de aceea scriitura este pe de-a-ntregul osebită de orice am aşternut pînă acum. Cît de mult sau cît de puţin am izbîndit, nu am ştiinţă; ochiul care le vede pe toate în jur nu se vede pe sine; numai încurajarea statornică din partea Înălţimii Voastre are puterea să mă facă închipuit. Spiritul dumneavoastră are înălţimi nebănuite atît privitor la rînduielile bărbăteşti cît şi la cele legate de plăsmuire. Fie ca acea carte care a stricat doar hîrtia să piară fără urmă după ce s-a lovit de stînca de diamant a judecăţii voastre şi a fost rănită de moarte.

Sînteți un om care știe să iubească și să cinstească pe iubitorii de poeți și pe poeții înșiși deopotrivă. Nu cutez a mă număra printre cei aleși, deși arar și eu mă slujesc de limba engleză : iar puținului duh cu care am fost dăruit, nu știu să-i dau altă trebuință decît să fiu milostiv cu prietenii și aprig cu dușmanii. Dar ca să las viitorimii fala numelui ce-l purtați, aș fi gata să-mi făuresc un nou duh, o nouă iscusire, un nou condei, un nou suflet, doar dacă în această primă verificare n-aș fi învinuit de cutezanță. Nu vă cer îngăduință milostivă, căci nu sînt cu totul lipsit de mărinimia Soartei. Vă înfățișez aceste cîteva file spre a fi cercetate și pe care le asemui cu frunzele unui copac care nu pot crește cu de la sine putere ci doar dacă au ramuri sau smicele de care să se agațe și cu a căror sevă se hrănesc și propășesc : așa că dacă aceste file ale mele nu-și află creanga nobilă de care să se atîrne și nu-și găsesc hrana înțeleaptă a încuviințării întemeiate cu care să se poată îndestula și propăși, nu vor ajunge nicicînd pe placul cetitorilor ci se vor vesteji și pieri în primul ceas de la naștere. Înălțimea Voastră este vînjoasa și rămuroasa creangă a faimei, din care foile mele netrebnice încearcă să tragă toată seva : rămîne numai, fie să vă scuturați de ele cu ocară, aflîndu-le mîncate de omizi și deșarte, fie, din milă, să le lăsați și să le cinstiți, nădăjduind să iscodiți prin ele ceva fructe mărunte și vărătece.

Al dvs. preaplecat slujitor,
Tho. NASHE.

Predoslovie către domnii Paji cei spilcuiţi de la Curte

Vajnici cavaleri, sînt de-al vostru ! Dar nu la șeptic, se-înțelege, căci de-ar fi așa, aș ajunge lesne de tot un mațe-fripte, ci la jocul cunoscut sub numele de *novus, nova, novum* [1], ceea ce pe englezește vrea să zică : „novitale noi despre poet". Un tovarăș de-al vostru, pe nume *Jack Wilton,* vi se înfățișează prin mine, încredințînd hîrtiei cîteva pagini cu peripețiile de care a avut parte. Oricum, păstrați-le bine, fără a le arăta *cuiva,* ca semn al bunăvoinței lui față de voi. Dacă unele din ele vi se vor părea mai de seamă, vă cere să le faceți cinstea, dacă nu vă sînt de trebuință, să le întindeți la uscat și să vă aprindeți cu ele tutunul. La o adică, vă dă voie chiar să vă înfășurați botforii de catifea în ele, ca aceștia să nu se mai roadă la călcîie sau să fie atinși de vremuri ca un cap încărunțit, ori să se tocească la vîrfuri ca părul de la botul maimuței. Dar cum îndrăgiți tovărășia și jocul de zaruri, mai bine faceți din ele capace pentru borcanele de muștar, decît să lăsați băcanii să le folosească pentru a înveli în ele nucșoară : e o mirodenie cît se poate de piperată la preț și pe care *Wilton* o urăște cu îndîrjire. Dacă vă pot fi de folos la mîncare sau băutură, nu le cruțați, ci le folosiți din plin, căci nu pot aduce mai mare folos țării. Tipografii sînt niște pui de lele, îngăduiți-le să le folosească pe cîteva drept șervete. Dar să ne apropiem puțin de miezul istoriei noastre ; după ce vă aruncați ochii pe acest pamflet, băgați de seamă să aveți cu toții la îndemînă pumnale dacă cumva vă aflați

---

[1] Aluzie, prin joc de cuvinte, la un joc de zaruri, cunoscut sub numele de *novem,* contrapus aici formelor de masculin, feminin și neutru al adjectivului latin *novus,* „nou".

în tovărășia vreunuia care-l va defăima sau îl va vorbi de rău ; ați putea pe dată striga *Sic respondeo* [1], și să-i dați lovitura de grație. Nu vă face cinste (ascultați la mine), să lăsați un paj și un gentilom să fie vorbit de rău cînd nu e de față. În al doilea rînd, cîtă vreme este nevoie ca oamenii să jure că nu se vor abate de la porunca stăpînirii, voi să nu juraţi pe nimic altceva de acum înainte decît pe cronica acestui Rege al pajilor. În al treilea rînd, s-ar putea ca vreunul să joace cu zaruri măsluite în cine știe ce colț, punînd la bătaie Hrisoavele și Letopisețele amintite mai înainte. La vremuri de foamete și strîmtorare oricare dintre frățiile celor puțini n-o să se dea în lături să le pună amanet. Vor trece pe lîngă dughenele librarilor, ziua sau noaptea, și-și vor scoate tichiile făcînd o plecăciune, ca și cum acolo ar fi îngropat mai marele lor *Capitano* al literelor de tipar. Oricare din tagmele mai sus amintite s-ar face vinovate de înaltă trădare dacă i-ar pomeni numele la mai mare depărtare de patruzeci de picioare de cîrciumă, ca să nu mai vorbim de o tavernă respectabilă. Încă aș mai avea să vă dau niște povețe cuminți, pe care însă înțelepciunea care-și face veleatul la poalele scării cele mari sau stînd în pridvor (clădirea parlamentului vostru), le poate iscodi mai bine decît mine : așa că cele ce am spus sînt îndeajuns să vă deschidă pofta pentru cetit și să constituie un imbold pentru desfășurarea spiritului vostru, așa cum o felioară de slănină prăjită cere un pahar de vin.

Haideți, dați năvală ; luați-vă locurile în primire și ascultați-l pe JACK WILTON depănîndu-și istoria.

---

[1] „Astfel răspund eu". (Lat.)

PERIPEȚIILE NĂPĂSTUITULUI CĂLĂTOR

Cam la vremea cînd spaima lumii și prăpădul franțujilor, Henric al VIII-lea (singurul subiect demn de cronici), își înainta stindardul împotriva celor două sute cincizeci de tunuri din *Turney* și *Turwin* [1] și avea pe Împăratul și toată nobilimea *Flandrei, Olandei,* și *Brabantului* ca însoțitori năimiți, urmîndu-l cu toate forțele, eu, *Jack Wilton* (cel puțin un gentilom), mă aflam un fel de adaos sau paj pe lîngă curtea engleză, unde mă bucuram de trecere, după cum pot ține mărturie o samă de creditori pe care i-am tras pe sfoară, *Coelum petimus stultitia* [2], care din noi nu mai păcătuiește.

Să afle dară cei care au plătit cît se cuvine ca să-mi răsfoiască istoria, că am urmat curtea sau tabăra de luptă, ori tabăra și curtea, cînd *Turwin* și-a pierdut fetia și a deschis porțile pentru mai mulți decît a făcut-o *Jane Trosse*. (Ia stați puțin să mai trag o dușcă înainte de a merge mai departe) ; iar eu tronam de unul singur peste balerci și borfași, prinț peste oamenii mărunți, stăpîn al merindelor sau al nutrețului și fînețelor, și ca să nu mai lungesc vorba, căpetenia atotputernică peste verze și scrumbii afumate. *Paulo majora canamus* [3]. Ei, și acum, la treabă. Oare de ce șiretlicuri și chiteli credeți că s-ar putea sluji un tînăr iscusit la anii mei ? Ați zice că este îndeajuns dacă ar măslui zarurile, dacă l-ar duce pe stăpîn la sapă de lemn și ar da jurămîntul pantofului cu multă dibăcie. Dar astea, trebuie să mărturisesc, ar fi

---

[1] Este vorba de asediul cetăților Tournay și Thérouanne : bătălia avusese loc în 1513.

[2] „În nerozia noastră, căutăm cerurile", formulă din Horațiu.

[3] Vers celebru din poetul latin Virgiliu : „Să cîntăm despre lucruri ceva mai înalte".

semne de maniere alese, și temeiuri pe măsură ca să pornesc cu povestitul. Ei, dar, *Aliquid latet quod non patet* [1], așadar ar trebui să apuc o altă cale ; pildele adeveresc, dați ascultare la ce o să vă istorisesc. Cel care este deprins cu ale taberelor, pricepe cum că într-una se află mai multe regimente și totuși nu mai multe decît ar încăpea pe podul Londrei. Iar în regimentele acelea se află multe companii ; dar, vorba ceea, multă companie, multă ticăloșie, cum ai zice, multă curtoazie, multă viclenie. Și companiile, ca și banița de grîu, au și neghină prin ele ; grîul sînt hrăpăreții iar neghina amicii de treabă care una-două pot fi zvîrliți cît colo, dar inima le e ușoară precum punga. Și prin neghina asta îmi vîntur și eu duhul, căznindu-mă să trăiesc după bunul plac și zău că așa am făcut : prințul le poruncea să-și verse sîngele în slujba lui, iar eu puteam să-i fac să-și dea toți bănișorii după pofta inimii mele. Dar scăpătatul pînă la urmă îi desparte pe prieteni și cu toate că eu eram mai-marele peste pungile lor, storcînd de la risipitorii mei supuși ascultare sunătoare cît ar fi putut să stoarcă oricare vlădică din lume, cînd a secat vadul n-a mai fost rost să mă aleg cu ceva ; nici regele nu poate să ia de unde nu e, așa că fiecare se descurcă cum poate ; deci, cînd leului îi cam atîrnă pieile, numai vulpea se mai încumetă să scoată vreun folos.

Și în tabăra asta era unul, puteți să-i ziceți netrebnic, pentru că ținea o cîrciumă așa, pe față, fără s-o mai ascundă după iederă sau după gard ; ăsta vindea cidru și brînză cu pinta și livra tuturor celor care îi călcau pragul (m-apucă sughițul numai cînd pomenesc de cidru că prea botează vinul de Renania cu el în ziua de azi). Ei, *Tendit ad sydera virtus* [2], că multă virtute șade într-o

---

[1] „E ceva ascuns ce nu se vede." (Lat.)

[2] Aluzie la un cunoscut vers al poetului Ovidiu : „Tendit in ardua virtus" — însemnînd „Strădania virtuții este către lucrurile grele". În textul lui Nashe, printr-o ușoară deplasare de accent, sensul este : „Strădania virtuții este spre aștri" (făcînd, desigur, ecou proverbului „Per aspera ad astra" — „Prin cele aspre, spre astre").

cană de cidru (nu glumesc), și oameni de ispravă l-au negustorit, iar pe mare e o adevărată *Aqua celestis* [1], dar asta sună ca nuca în perete. Cred că dacă ar fi avut numai încuviințarea nobilului de patru bărdăci (cîrcimarul nostru) și tot era de ajuns. Și domnul ăsta vajnic, domnul ăsta de ispravă, domnul ăsta nobil (Domnul să ne aibă în pază !) nu găsea cu cale că-i umilitor să picure pe pantalonii lui de catifea licoarea minunată, cu toate că era un slujitor bătrîn, un cavaler al vechii case, după cum se vedea pe blazonul strămoșilor lui, și ținea socoteala cu creta pe ușa cortului, cum intrai și beai.

El și nu altul a fost alesul meu să-l ușurez de ceva parale, căci sosind eu la el într-o zi pe cînd își număra butoaiele și scria pe ele cu cretă prețul, m-am purtat îndatoritor și i-am spus lui alde onorabilul cum că aveam să-i vestesc o taină dacă ar fi fost bun să-mi dea ascultare între patru ochi. Și uite-așa tînărul *Wilton*, adică subsemnatul, se puse pe treabă : și unde n-a adus berarul o pintă de cidru dintr-o budană nouă, a turnat-o în trei căni pline ochi și m-a poftit în camera din spate unde după ce a scuipat pe degete ca să apuce vreo două, trei scame de pe tichia de catifea mîncată de molii și și-a țesălat și netezit țăcălia de țap, m-a poftit să spun ce-aveam pe suflet și a ridicat cana în sănătatea mea. Am luat-o și eu pe ocolite, adică m-am slujit de un vicleșug pe măsura celor șaptesprezece anișori pe care îi aveam ; i-am înșirat toată prețuirea pe care i-o purtam de hăt, de mult de tot, întîi pentru că se trăgea dintr-un neam nobil și suspus și apoi pentru grija mare și respectul nețărmuit pe care-l arăta față de bieții soldați, cum că dată fiind mărimea locului (care îi îngăduia să care cantități uriașe de băutură și hrană), fără el, ei ar fi la mare strîmtoare și vlăguiți, dar astfel el se dovedea a fi cel care hrănea tabăra (o pildă rară de mărinimie și bunătate fără cusur) și fără a fi nevoiți să bată cale lungă, oricare om putea să capete pe bani cidru și brînză pe săturate și nici nu vindea brînza cu calupul și cidrul cu budana ci se pleca să ia cu propriile mîini cuțitul de

---

[1] „Apă din cer." (Lat.)

cizmar (o unealtă umilă pentru o persoană atît de nobilă) și tăia din brînză ca un împărțitor de dreptate, bucățele mărunte, pentru ca fiecăruia să-i lase gura apă văzîndu-le. Și tot așa și cu cidrul, că și sărmanul putea să tragă o duștcă (că, vorba ceea, se cere cumpătare în toate) după cum fiecare avea un sfanț sau o para, așa cum bogatul dădea galbenul sau dinarul. Ba mai mult, i-am zis, șorțul pe care-l porți, Șorțul pivnicerului, ca să-ți apere veșmintele de nedesăvîrșirile cepului, arată pe deplin cît de luminată minte ai, o spun cu lacrimi în ochi, puțini oameni de rang avem care să aducă băutură legați cu șorțuri de pînză. Să știi că ești prietenul oricui și oricare soldat de ispravă care-ți calcă pragul te are tovarăș pînă la ultima cană, da, și știi să răspunzi la închinările ce ți se fac, ca pentru un om de cinul tău. Toate aceste cinstiri, pe care lumea le lasă să alunece în prăpastia uitării, m-au îndemnat, cu gîndul la propășirea dumitale, să te înștiințez de niște primejdii care te pîndesc și pe dumneata și budanele dumitale. La auzul vorbei primejdii sări drept în sus și izbi odată cu pumnul în masă atît de tare că tejghetarul îl auzi de dincolo și strigă Îndată, îndată, Stăpîne, sosesc, și apăru făcînd plecăciuni adînci și întrebă ce dorește stăpînul. Cît pe ce era să-l lovească pe tejghetar pentru că îi tulburase luarea-aminte, atît era de aţîțat, dar de teamă să nu mă supere își mai domoli mînia și-l trimise să mai aducă o pintă și să bage seamă la tejgheaua unde servește și să vină numai cînd își aude blestematul de nume. Ei, fiind el atît de nerăbdător, după ce mi-am înmuiat buzele ca să alunece mai iute minciuna, i-am spus cele ce urmează. Aseară, s-a întîmplat să mă aflu în tovărășia altor paji, servind la masa unde regele și lorzii, precum și multe căpetenii, se aflau întruniți într-un sfat și printre multele treburi însemnate care s-au vorbit, știrile cum slăbește armata dușmană, li s-a adus în taină la cunoștință (ah, ce ticăloase sînt iscoadele astea !) că dumneata, chiar dumneata aici de față ai... (Ah, de-aș rămîne fără limbă ca să nu trebuiască să spun la cana asta de vin lucruri care mă întristează atît de mult că nici nu le pot repeta).

Ei, la vremea asta, omul cu băutura în nas, care era gata să-și dea și cămașa de pe el ca să afle sfîrșitul istoriei, mi s-a aruncat de gît cît era de mătăhălos și m-a rugat cu cerul și pămîntul, de parcă aș fi fost un tînăr gentilom adevărat, gata să-mi îndeplinească orice poftă, să nu-l mai fierb atîta și să-i aduc din nou liniștea în suflet; pe urmă căzu în genunchi, își frecă mîinile, mă rugă să mă gîndesc la cugetul meu, scoase pe ochi tot cidrul pe care îl băuse de o săptămînă încoace ca să mă înduplece să-mi fie milă de el, se ridică și-mi puse în deget inelul lui ruginit, îmi dădu punga unsuroasă cu un singur gologan într-însa, îmi făgădui să mă facă moștenitorul lui și să-mi îndeplinească încă o mie de alte hatîruri dacă voi pune capăt acestei îndoieli sfîșietoare care-l omoară. Eu, cu Mila mea (ba chiar mai multe, că am cunoscut vreo două-trei muieruște cu numele ăsta), l-am povățuit să-și întărească auzul și să nu lase ochii să-i sară din cap înainte de vreme și numai atunci o să-mi deschid pieptul, dar că auzind el ce aveam de spus să facă bine să-și adune toate puterile ce le are ca să nu dea ortul popii în mijlocul povestirii. Uite ce e (i-am spus), eu sînt un nevrednic care-ți dorește binele, și la gîndul că un om vrednic și de rangul dumitale a fost atît de hulit în taină de o mînă de țărănoi și slugoi, am udat toate batistele de ziceai că-s cearceafuri. Nici roata de sub podul orașului n-aduce atîta apă la cîte șuvoaie am dat drumul din mine; am plîns atît de mult și amarnic de parcă palatul s-a transformat în Cloaca Londrei. Ochii mi se înecaseră de-a binelea. Ce-aș putea să-ți spun? Ceea ce gurile rele au rostit acolo, în ziua de azi se pedepsește cu moartea. Nu te schimba la față că nimeni nu poate întina un cuget nepătat chiar dacă nenorocirea cea mai mare se abate asupra omului din senin.

S-a șoptit la urechea Regelui cum că ai fi un prieten tainic al Dușmanului și cum că la ascunzișul îngăduinței pe care ai căpătat-o ca să aprovizionezi tabăra cu cidru și altele de felul ăsta, ai slujit Dușmanul și i-ai trimis răvașe de înștiințare și multe grîne în butoiașe goale.

Puteam foarte bine să mă opresc la cele spuse pînă atunci căci albeaţa ficatului i se făcuse totuna cu albeaţa ochilor şi amîndouă erau întoarse pe dos, ca şi cum ar fi fost legat la cap cu o cîrpă albă, gata să se lase împuşcat. Adevărul este că mă cam săturasem de hangiul ăsta şi eram cît pe ce să plec cu buza umflată ; prin urmare, cea mai bună cale să-l scot din starea de îndobitocire în care căzuse a fost să-i zbier în ureche : Mă jupîne, mă, ce-avem de plată ? Oare nu ţine nimeni socotelile pe-aici ? Şi, după cum mă aşteptasem, urmarea s-a văzut pe dată, căci a început să se zbuciume făcînd atîta tărăboi, de parcă sărise din pat pentru că dăduse focul ; s-a năpustit la Tejghetar şi i-a tras o scatoalcă după ceafă fiindcă îl lăsase pe Domnul să aştepte atîta şi n-avea grijă de el. Dintr-o dată şi-a amintit de cele ce vorbisem şi cît pe ce a fost să se prăbuşească iar în acelaşi leşin, dar am avut eu grijă să-i ies în întîmpinare întrebîndu-l ce l-a apucat aşa din senin de şi-a sucit gîtul de tot şi l-a readus în simţiri pe Tejghetar în zorul ăla nebun ?

Ei, (făcu el), aşa-mi trebuie dacă îmi slujesc patria cu atîta zel. Le e teamă de mine pentru că faptele mele m-au înălţat în ochii obştei. Da, da, mielul n-are ce căuta lîngă lup.

Lumea ştie ce gîndeşte, (mi-am zis eu), Beţia ta ; mai trage mata nişte soamne ca *Epimenides* [1] şi te faci om cu glagorie la cap. Ia spune-mi (zise el), prea învăţatule şi tînărule domn Wilton, e adevărat că gurile spurcate m-au tăvălit prin noroi şi vor să mă bage în mormînt ?

Vai (i-am răspuns eu), iartă-mă, rogu-te, căci şi aşa am vorbit prea mult şi gura mea nu va să rostească nici o pedeapsă cu moartea : abia i-am dat să sugă lapte şi dintr-o dată crezi că nu va mai căuta hrană şi nu va mai cere sînge ?

Stai (face el), doar prietenul rămîne prieten, ia umple bărdaca de colo Tejghetare ; da' ce-a zis Regele cînd a

---

[1] Personaj pomenit de istoria antică pentru un somn legendar care ar fi durat patruzeci de ani (după Pliniu, autorul celebrei *Historia naturalis*, cincizeci şi şapte de ani).

auzit vorbele alea, le-a dat crezare? Milostivește-te și spune-mi, uite, pun chezășie cinul meu; nimeni pe lumea asta n-o să afle că dumneata mi-ai făcut cît de cît lumină în această privință.

Să știi dumneata că de la bun început (i-am spus eu) am avut încredere, că altfel nu mișcam un deget să te scot din mocirlă. Și ca să nu mai lungesc vorba (asta pentru că ții morțiș să afli), Regele a spus răspicat: ești un ticălos și un nemernic și nici nu se aștepta să fii altfel. Vai de mine (face el), fără îndoială că vreo stea care nu îndrăgește cidrul mi s-a arătat vrăjmașă. Ba încă și mai rău, Regele a jurat să dea un ospăț *Turwin*-ului numai cu ce pică din butoaiele dumitale. N-am eu vreme acum să-ți înșir chiar tot ce s-a petrecut, dar povața mea este, și asta ți-o dau pentru că așa mă îndeamnă firea mea blîndă și prietenoasă, așadar povața mea este că în zilele ce ți-au mai rămas să te faci mărinimos și ce merinde sau provizii vei fi avînd, să le împarți deîndată cinstit la bieții soldați; eu, unul, i-aș lăsa să-și umfle burțile cu cidru pînă crapă, le-aș da voie să se scalde în el, da' asta pînă nu apuc să scad de tot în ochii Prințului, ca măsura mării. Dacă pe urmele dumitale se află vînători și povestitori înfometați, apăi să știi că ăștia umblă după bruma de gologani pe care îi ai; prin urmare aruncă-i în spate, nici nu te mai sinchisi de ei, lasă-i să ți-i ia și o să vezi ce bine ți-am prorocit: și uite așa am jucat eu rolul prietenului săritor. Cu cîteva salutații ceremonioase de soiul: al dumneavoastră prea supus servitor, prea umila dumneavoastră slugă, cu bine tinere de ispravă, îți mulțumesc, n-am să te uit cît oi trăi, și altele de-astea, ne-am despărțit. A doua zi însă am avut cu toții parte de cidru pe săturate; am turnat și-n burtă și în ranițe și-n coifuri; și ca să închei, dacă vreunuia i-ar fi trecut prin cap să-și umple cismele, n-avea decît; bieților soldați li se vîrau mereu cu de-a sila merinde în buzunare chit că vroiau sau nu. Am adunat în oraș cinci mormane numai de vrane și cepuri rămase de la butoaiele deșertate și fiecare soldat, în loc de armă la picior, purta cîte un poloboc gol, cum avea *Diogene* butoiul în care dormea. Eu, unul, am luat atîtea

șorțuri de Tejghetar că mi-am înălțat un cort de mai mare dragul, fălos ca al oricărui comandant din tabără. Și ca să mă opresc cu povestea, preadrăguțul de Baron de bere-n cană s-a tîrît în patru labe pe dinaintea Regelui și s-a văicărit că e bătrîn și are ani mulți în spate și că n-are nici un urmaș, așa că dacă Măria sa nu se supără, să fie bun să-i ia o parte din pămînturile ce le are și să-i dea în schimb o pensie mai acătării ca să poată să-și ducă zilele ce i-au mai rămas, și el unul ar fi nespus de fericit ; cît despre războaie, se lehămitise de ele, cu toate că atîta vreme cît Înălțimea sa își primejduiește viața, el n-o să se miște de pe locul care i-a fost hărăzit, ci o să-și facă trupul silnic o pavăză care să oprească orice lovitură s-ar abate asupra Înălțimii sale.

Regele, minunîndu-se foarte de această schimbare a negustorului său de cidru (căci nu rareori îl numea așa cu plăcere), după ce mai stătu puțin de vorbă cu el, a descoperit toată potlogăria. Din toate astea eu m-am ales cu o biciuială zdravănă pentru minciuna cea sfruntată, cu toate că pe seama ei, după aceea, s-au distrat de minune seri de iarnă de-a rîndul. Totuși preanobilul meu hangiu cap-de-măgar nu-și luă vorba înapoi rugîndu-se încă o dată ca Regele să-i primească pămînturile ce le avea, și rugîndu-l să-i îngăduie să năimească un călugăr care să se roage pentru el, rugăminte care îi fu îndeplinită ca urmare a neașteptatei oferte ; Regele spuse în glumă, că dacă el ține morțiș să-i pună sechestru pe o parte din moșie pentru impozitul pe cidru cu care rămăsese dator, n-avea încotro, așa să fie.

Da, asta a fost una din isprăvile mele de seamă, căci n-am mai dat peste un prostovan ca acela de mare, dar încalte am mai făcut eu și altele mai dihai, pe care le voi spune după cum le e rînduiala. Ar fi păcat ca viitorimea să fie lipsită de asemenea cronici rare și la o adică cînd toate cele se duc de rîpă cel puțin amintirile rămîn o adevărată comoară. Preacinstiți cetitori (luați aminte să fiți cinstiți dacă tot v-am numit astfel !), așa cum ticăloșia mi-a stat mie în putință, voi să o folosiți preschimbînd-o în cinste.

Și tocmai la expediția de la *Turwin* (căci Regele nu mai avea vreme de mine) s-a întîmplat să mă însoțesc (mai bine și-ar fi aflat el o soață de-adevărat) la rele cu un Căpitan slut și priceput la matrapazlîcuri. Poate credeți că la oaste, unde armele stau la locul lor, e o nimica toată să te adresezi Căpitanului fără tichie. Ce să-i faci, poate chiar era căpitan și n-a avut și el o tichie ca lumea, numai că eu eram gata să-i dau una de-a mea de catifea, fercheșă și cu o pană care a văzut multe la vremea ei, cu care să-și bage în sperieți soldații și cu părul vîlvoi asemeni lui *Jupiter* să zguduie cerul și pămîntul. Să zicem că nu o dată l-am îmbrăcat și pe el și pe mine și ne-am luat perechi nenumărate de încălțări cu o pereche de zaruri măsluite, și zău, ca s-o spun pe cea dreaptă, dacă cuiva i s-au cuvenit zarurile de aur pe care Regele parților le-a trimis în dar lui *Demetrius*, atunci acela eram eu. Aveam un șiretlic al naibii cu care făceam să dispară printre degete un zar, nu că aș fi avut o gaură în palmă, dar la o adică puteam să ascund și un fund de tocat, dacă-mi puneam mintea; știți, dacă stai și te gîndești prin cîte am mai trecut și eu, mă puteam mîndri cu ceva mîini moarte, da' ce nu face omu' ca să-și întrețină familia.

Și domnul ăsta Capitano mi-a stors frumușel bruma de cîștiguri ce-o aveam și *Crede mihi, res est ingeniosa dare* [1], oricine poate fi om de treabă cît are bani în pungă. Gologanii ăștia seamănă cu gălbinelele care se deschid și se închid odată cu soarele; dacă le surîde norocul sau trece vreo albină, înfloresc; dacă seara bătrîneții se apropie sau nu mai le sînt chipurile pe plac, se vestejesc și rămas bun. Eu îmi purtam singur de grijă cu toate că eram tînăr și puteam să las baltă cît ai zice pește *Nominativo hic Asinus* [2], ca slujbaș mai acătării, prin urmare am socotit că nu-mi era pe plac ca Soldado

---

[1] Citat din Ovidiu: „Crede-mă, a face daruri cere un dram de pricepere".

[2] Aluzie la tablele sinoptice utilizate în școli pentru învățarea declinării latine, unde exemplul curent pentru cazul nominativ era substantivul „Dominus" (domn, stăpîn) înlocuit aici prin „asinus" (măgar, asin).

să bage mîna în punga mea ca în putina lui așa că l-am făcut să spele putina.

Și să vedeți cum am plănuit : auzisem de o știre care urma să fie pe dată pusă în fapt și pentru care era nevoie de un om cu scaun la cap și cu mintea limpede căci altfel praful se putea alege de el ; și pentru fapta asta l-am îmboldit și l-am îndîrjit eu pe susnumitul plăți și biruri, alias Senior tichie de catifea, al cărui cap nu prea era făcut și pentru gînduri de viitorime ; ducîndu-mă eu la el în cort cam pe la ora prînzului, l-am găsit rozîndu-și unghiile cu rîvnă, în loc de mîncare, și m-am pus să-i cuvîntez cu multă gravitate.

Domnule Căpitan, ai băgat poate de seamă cît de aproape sîntem unul de celălalt, și cum în ultima vreme zarurile s-au zgribulit ca și cîinii, iar bărbații de vază propășesc precum borfașii, pungașii, ticăloșii, pezevenghii și toți cei de teapa lor, de nu mai poate omul să facă rost de un blid cu mîncare și trebuie să născocească alte tertipuri ca să nu ajungă în fundul prăpastiei. Starea mea, după cum prea bine știți, atîrnă de servitul la masă, pe cînd avansarea dumneavoastră în grad e pe măsura vitejiei armelor. Și cum asediul se tot tărăgănează, meritul nu-și prea află ziua ; războelurile astea împotriva zidurilor goale se duc cu ordine de sus și ordinea oștii de jos. Nu prea rămîne vreo cale să răzbești în frunte mai iute, decît dacă te slujești de un șiretlic mai aparte, cum nu s-a mai pomenit ; și iată că tocmai la vremea asta s-a ivit un asemenea prilej.

Regele dorește ca cineva să-i vină de petrecanie celui mai mare dușman al său din tabăra potrivnică ; lucrul ăsta, însă, ca să poată fi înfăptuit cere nu atît hotărîre cît înțelepciune, cu toate că este nevoie să se dea dovadă și de hotărîre dacă ne gîndim la nemaipomenita primejdie pe care o ascunde, bagă bine de seamă ; și ca să nu mai lungesc vorba, dacă te încumeți și o duci la bun sfîrșit (cum te-oi pricepe, mai înainte ca Regele să apuce să găsească o cale) să știi că ești om făcut, și cît vei trăi o să huzurești ; pun gîtul jos dacă n-o fi așa, ascultă la mine.

Ei, cititorii mei, dacă l-ați fi văzut cum s-a întins din mădulare, și-a frecat coatele jegoase, și-a pus tichia

pe o sprînceană, ca un politician, pe urmă și-a încrucișat brațele și a început să bîțîie din cap, de parcă ar fi vrut să spună, — „păzea franțujilor că sosește spaima dracilor !“, dacă ați fi văzut numai jumătate din cîte a făcut (ascultați la mine), cum a ridicat din umeri, a zîmbit disprețuitor, s-a jucat cu bumbii de la veston, și-a mușcat buza, ați fi rîs de v-ați fi strîmbat. Așadar, fiindcă se încinsese fierul, m-am gîndit să-i dau formă, căci n-aveam de gînd să-l las să-și piardă buna dispoziție. Și, la fel ca mai înainte, cînd i-am înșirat pe scurt ce trebuia să facă, am început să-i torn despre cinstea care sălășluia în faptă și ce lucru nemaipomenit era să fii politician cinstit, cît de apreciat erai de regi și prinți. Și cît de mulți oameni umili au ajuns împărați datorită acestui lucru. Apoi i-am vorbit despre tot felul de însușiri care sînt necesare — cum, asemenea lupului trebuie să scoată suflarea din om mai înainte de a fi văzut, cum asemenea iepurelui trebuie să doarmă cu ochii deschiși și asemenea vulturului să arunce în zbor praf în ochii ciorilor și a altor paseri ca să le orbească, tot așa și el trebuie să arunce praf în ochii dușmanilor, să le amăgească privirile printr-un mijloc sau altul ca să-i oprească de a afla dedesubturile ; cum trebuie să fie prieten cu toți dar să nu se încreadă în nimeni, să bea, să chefuiască și să se destrăbăleze cu cel de la care trage nădejde să stoarcă ceva folos, să înjure, să jure și să abjure ca să nu fie bănuit, într-un cuvînt să stăpînească arta prefăcătoriei în chip desăvîrșit așa cum o stăpînește oricare curtean.

Poate (am spus eu), poate că ai să dai peste niște cavaleri grețoși care vor încerca să te abată de la ea, și care își vor pune la bătaie onoarea lor de trei parale, adică ar fi mai bine să te faci călău decît iscoadă, și te vor numi uneltitor slinos, căpușă infectă, pîrîtor care ciripește, dar tu să nu iei seama la flecăreala lor, căci cei mai mulți dintre pîrliții ăștia fără minte, sînt niște gugumani care nu se pricep decît la ciopîrțit, asemeni lui *Aiax*, buni doar să izbească fiarele cu ghioaga sau să despice lemne cît e ziua de mare. Puii de urs nu cresc dacă nu dorm, iar priveghetorii ursului trebuie să

aibă mădulare vînjoase, și de aceea, deși nu fac nimic, este nevoie de ei. Ai citit probabil povestiri (puteam să pun mîna în foc că nu se uitase în viața lui într-o carte) cîți vajnici romani s-au dus ca iscoade în tabăra dușmană. *Ulise, Nestor, Diomed,* au intrat în corturile lui *Rhoesus* noaptea și l-au prins pe *Dolon,* iscoada troienilor ; meșteșugul ăsta de iscoadă n-a fost făcut de nimeni de ocară decît de *Iuda,* iar el s-a spînzurat. Primejdia înțelepțește pe oricine. *Architas* a făcut o turturică de lemn care putea să zboare ; și dacă fac o asemuire, nu văd temeiul pentru care orice guguman din lume n-ar putea izbîndi. Cu toate că firea ar putea fi potrivnică, și ea poate fi schimbată, deși de multe ori celor cărora nu le-a dat unele haruri de rînd, le dă altele. Ce-i lipsește asinului la minte, îi prisosește la cinste, căci cine l-a văzut dînd din copită sau zvîcnind, ori slujindu-se de șmecherii ticăloase ? Cu toate că poate trăi și o sută de ani n-o să auzi odată că a dat iama prin fîneață. Așa și la oameni — cel care n-are minte, are o ținere de minte de pizmuit, iar cel care nu are nici una nici cealaltă, are oase zdravene să care poveri. Orbii au mirosul mai ascuțit ca alți oameni ; coarnele taurului îi slujesc în chip de mîini în luptă, labele leilor se abat ca baltagul asupra celui care-i stă împotrivă, colții mistrețului sînt mai aprigi decît sabia și scutul ; ce nevoie are melcul de ochi, cînd el simte drumul cu coarnele la fel de bine și de iute ca tălmăcitorul în stele. Se află un pește care, pentru că nu a fost înzestrat cu aripi, se ține în aer cu ajutorul aripioarelor. Recunoaște că nu ai nici glagorie, nici destoinicie și nici pereche la idioțenie, și totuși dacă ai nerozie cu carul precum și prevedere, pînă și șerpii te vor socoti de-al lor, căci ce șarpe se află care să nu-și ascundă veninul ; totuși, cîtă nevoie este de o limbă mieroasă la un om cu o atare îndeletnicire, căci precum șarpele mai sus numit, care cu coada lovește pe cei care vin prea aproape, tot așa cu o poveste ademenitoare, el adună în juru-i toate inimile ; dar dacă nu cunoaște graiul dulce, atunci să nu se încumete să izbîndească cu ajutorul flecărelii, precum corbii și porumbeii, adică să nu se înalțe sau să propășească prin tertipuri. Domnule, sînt

încredințat că toate aceste nedesăvîrșiri pe care le găsesc la dumneata, și-au aflat sălașul firesc. Văd pe chipul dumitale, că ai fost născut asemeni rîndunicii să te hrănești în zbor, să aduni avere și măriri prin călătorii. Nici că se află un altul mai potrivit ca dumneata pentru o ispravă atît de însemnată, politicienii noștri nevrednici sînt față de destoinicia dumitale niște sărmane muște care plutesc pe șuvoiul vicleniei, ochii lor înguști și orbi nu pot scormoni în dedesubturile fățărniciei; numai dumneata singur, asemeni lui *Palamedes* [1] poți iscodi fapta nebunească a lui *Ulise*, poți să-l deosebești pe *Ahile* de o slujnică [2], chiar dacă el ar fi împopoțonat cu furca și fusul, precum *Jupiter*, ospătîndu-se alături de *Licaon* [3] nu a putut fi momit cu carne de om gătită ca și carnea de animal, nici pe dumneata n-o să te amăgească nimeni; dumneata însă să-i amăgești pe toți, toți te vor ști de frică, te vor iubi și vor îngenunchea în fața dumitale. Așadar, bunule domn, ascultă-mi povața și pleacă-te cît mai jos ca să ajungi la această îndeletnicire cum se cuvine.

Povestea asta cu sunet de clopoțel de argint i-a iscat o asemenea dulcegoasă armonie în auz, că pe dată gîndurile i-au și pornit să-i umble cum că ce politician nemaipomenit va fi, ce înaintare regală în grad îi va veni de-a dura la picioare, și ardea de nerăbdare să-și strîngă toate catrafusele și să plece la ceruri fără să mai stea pe gînduri; da, da, era mai ațițat și mai zorit decît tînărul pe nume *Taurimontanus* care fiind aprins și scos din ale lui de o melodie frigiană, n-a mai putut să rabde și a dat năvală în casa unei curtezane care-l supărase, și i-a dat foc.

N-a mai fost chip decît să-l ajut să facă rost de bani. Așa am și făcut, căci cine nu ar clădi dușmanului pod de aur pe care acesta să-și ia tălpășița? M-a rugat din

---

[1] Palamedes, personaj homeric care a avut dibăcia să ghicească falsa nebunie a lui Ulysse.

[2] După Homer, Ahile s-ar fi deghizat în femeie pentru a scăpa de oștire.

[3] Licaon și cei cincizeci de fii ai săi au fost stîrpiți, spune legenda, pentru vina de a fi încercat să-l amăgească pe Jupiter.

tot sufletul să nu cumva să şoptesc o vorbă vreunui muritor despre plecarea lui, sau despre locul unde se ducea şi ce avea de făcut şi şi-a dat cuvîntul de cinste că înapoierea va fi grabnică şi încununată de succes. Cum de nu, cum de nu, grabnic o să dai ortul popii (mi-am zis eu), dar pînă atunci n-ai decît să crezi ce vrei, eu unul *trăiesc să nu mă prăpădesc.*

Şi s-a dus, Domnul să-i dea vînt prielnic pentru a ajunge, şi de-acum, dacă vă e voia, să ne luăm gîndul de la bietul de el : cît despre mine, frate să-i fi fost şi n-aş fi putut să fac mai multe pentru sufletul lui, căci de îndată ce şi-a luat tălpăşiţa m-am dus cu toată dragostea şi curtenia la feldmareşalul general şi l-am încunoştinţat că de curînd cineva fugise în tabăra duşmană, aşa că locul lui a fost dat de grabă altuia care abia aştepta să-l ia ; ce s-a ales de el, o să aflaţi. S-a dus la duşmani, şi-a oferit sprijinul, l-a ponegrit pe Regele Angliei într-un hal fără de hal şi a jurat, ca gentilom şi ca soldat că vrea să se răzbune pe el ; şi dacă Regele Franţei ar vrea să-i urmeze povaţa, el l-ar putea scoate dintre zidurile *Turwin*-ului pînă în trei zile. Toate bune pînă aici, dar necazul abia începe. Regele Franţei, auzind că a sosit în tabără un individ atît de flecar, dori să-l vadă, dar pentru că se temea de trădare, puse pe unul dintre favoriţii lui să-i ia locul, iar el se travesti în persoană de rînd cît timp ţinu întrevederea. Dar la ce bun să mai lungesc vorba ? Pe legea mea, Căpitanul a fost adus înăuntru, după ce l-au puricat pe toate feţele că n-a mai rămas niciun păduche în pieptar, a fost întrebat *Quevela* [1] şi oprit în numele Regelui ; bumbii de la veston au fost desfăcuţi ca să se vadă dacă nu cumva erau gloanţe acoperite cu aţă, prohabul (care pe atunci era la modă) a fost socotit drept toc pentru pistol ; şi dacă ar fi avut cumva un cui în gheată l-ar fi spînzurat pe loc, şi el habar n-ar fi avut de unde i se trage ; din fericire, n-a avut nici fir de metal asupra lui — nu trecuse prin niciuna dintre cele patru epoci, nici epoca de

---

[1] Formulă franceză de somaţie : „Qui va là ?" — „Cine vine acolo ?"

aur, nici cea de argint, nici cea de bronz sau cea de fier, numai punga i se scorojise de atîta uscătură și devenise puritană get beget căci se ținea departe de orice pîngărire cu metal. Fiind el adus pe dinaintea presupusului rege, a fost întrebat cine este și de unde vine ? La care, plin de veselie și lăudăroșenie, răspunse că este un gentilom, căpitan comandant și că vine din tabăra Regelui Angliei din pricina nemulțumirilor avute acolo. Întrebat care este temeiul anume, n-a prea avut multe de spus, totuși a încropit o poveste care cam șchiopăta, adevărul fiind, însă, că nici măcar celălalt picior nu era zdravăn (mi-e martor Cel de Sus).

Și pe urmă începu să miroasă atît de tare a ticăloșie încît cei de față erau gata să-l sfîșie în bucăți ; totuși, favoritul se stăpîni și îl îndemnă să vorbească mai departe, la ce taine ale Regelui Angliei (care să-i fie de folos) putea el ajunge în așa fel încît în mai puțin de trei zile să ridice împresurarea *Turwin*-ului. Răspunse că erau multe, multe de spus și că ar fi avut nevoie de o întrevedere ceva mai lungă, dar, pe cinstea lui toate nu erau decît minciuni pe care încă nu le născocise.

La care adevăratul Rege păși în față și porunci să fie luată loaza și supusă la cazne ca să mărturisească adevărul pentru că era iscoadă și nimic alta.

Abia îi căzură ochii pe roată și alte instrumente de tortură că începu să urle ca un ticălos cum că era un biet Căpitan din tabăra engleză, mituit de unul *Jack Wilton* (pajul unui nobil) și nu altcineva, să-și ia inima în dinți să-l ucidă pe Regele Franței și apoi să se întoarcă, și că nu avusese nici un alt gînd afară de acesta.

Auzind mărturisirea, toți izbucniră în rîs ca și cum era un lucru de nimica să-l ucizi pe Rege și apoi să te întorci acasă și de parcă asta nu era îndeajuns pentru a-l trimite în streang.

Adam n-a fost izgonit pînă cînd nu a făcut prostii și totuși pe Căpitanul meu prostia nu l-a ferit de roata de tortură pe care i-au zdruncinat nițel oasele, căci francujii juraseră să facă din el în cel mai scurt timp fie un duhovnic, fie un martir ; și pentru că, orice i-au făcut, o ținea tot pe a lui, i-au trimis vorbă Regelui cum că e

un nătărău și că pe semne o minte vicleană plănuise mișelește să-i vină de hac, și că bine ar face Înălțimea sa dacă ar da poruncă să fie biciuit și izgonit înapoi în tabără. Și așa s-a și întîmplat, a fost cotonogit zdravăn și trimis înapoi cu un sol și un răvaș în care se spunea că în felul ăsta Regele, Stăpînul său, nădăjduia să-i bată și să-i trimită acasă pe toți nătărăii englezi în scurtă vreme ; răspunsul a fost înapoiat cum că „în scurtă vreme“ este de fapt o minciună de lungă durată și că nătărăii sînt de fapt foarte isteți și îi vor izgoni pe franțuji din regatul lor și-i vor înveseli făcîndu-l pe *Dionisus*, Corintianul, să joace pe dascălul de școală.

Solul a fost trimis înapoi, iscoada noastră cotonogită a primit numele de *coram nobis* [1] și cum i-a mers, judecați și domniile voastre ; pedeapsa însă tot și-a primit-o. Vrabia trăiește doar un an din pricina desfrînării, iar el pentru trădare a fost ridicat în streang, *Plura dolor prohibet* [2].

II

Ei, dați-mi voie să mă bucur și eu de izbînda avută și să cuget un rînd sau două la istețimea nemaipomenită de care am dat dovadă, cu toate că n-am să scot o vorbuliță pînă nu vă arăt toate ticăloșiile de care am fost în stare.

Pe un alt căpitan helvetic, pe care-l apucaseră năbădăile din lipsă de muieri, l-am dus de nas și mai dihai, căci fiind dînsul un risipitor grozav de halebarde, gata la mînie să înfrunte și o sută de dușmani, și un vestit sorbitor de cofe de un litru, am venit la el, travestit în tîrfă de jumătate de coroană, îmbrăcat cu veșminte după cum era atunci obiceiul. Atîta știu că am risipit vorbe dulci vîrîndu-mi botul în cîte o balercă, pentru că acolo pînă și firimiturile se împart, iar eu fierbeam ca fiertura pe foc cînd începe să bolborosească. Partea serioasă a

---

[1] „În fața noastră.“ (Lat.)

[2] Aluzie la un vers al lui Ovidiu : „Durerea mă împiedică să spun mai multe.“

trebii însă este că după ce m-a curtat și m-a drăgălit și ardea de nerăbdare preț de șase coroane cel puțin, ca leac contra nedreptății ce-mi făcea, i-am adus o scuză de netăgăduit și... pe-aci ți-e drumul, nici că m-am mai întors.

Ei, dar pe lîngă asta, am mai șolticărit eu și altele. O haită de slujbași ticăloși (care făceau parte din banda Satanei, fără să aibă însă vreo legătură cu banda de la pălărie), sfeteriseau cît puteau din soldele bieților soldați. N-ar fi lăsat să le scape o para din mînă și n-ar fi împrumutat o lețcaie pentru săptămîna viitoare celui care își cheltuise mai devreme proviziile. Cît despre înfățișare puteau să-i bată și pe cei mai de vază și mai fercheși servitori, la cămășile și manșetele albe ca neaua. Defăimau păduchele (care este însoțitorul permanent al oricărui gentilom), bărbile lor tunse era musai să fie drăcește pomădate zilnic cu apă de trandafiri, aricii puteau rămîne și fără țepi în spinare dacă i-ar fi preschimbat în perii ca să-și curețe păduchii de pe spate. N-ar fi încuviințat în nici un chip ca scamele din razele de soare să li se așeze pe veșmintele lor curate, pe pantofii lucitori ca oglinda ; mîinile lor tulburaseră și mînjiseră mai multă apă cu spălatul decît ar fi făcut cămila care nu bea pînă nu se tulbură toată unda. Pe scurt, nici că s-a aflat vreodată cineva pe jumătate atît de sclivisit ca ei.

Stăpînii mei, n-aveți decît să mă socotiți cum veți vrea, dar eu am credința că am fost lăsat pe lume în chip de bici al lui Dumnezeu, să stăvilesc maimuțăreala asta umflată. Ceasul pedepsirii lor nu mai putea fi amînat, ci răzbunarea urma să se abată asupra lor cu orice chip. Așa a și fost, căci cei mai mulți dintre mai sus numiții fanfaroni pene de gîscă, erau niște lași și niște fricoși și n-ar fi îndrăznit să arunce nici măcar cu o călimară plină în dușmani, dacă n-ar fi avut încotro ; deci, m-am gîndit să-mi întemeiez fapta pe lașitatea de care știam că sînt în stare.

Ce credeți că am făcut într-o bună zi — am dat o alarmă falsă în partea unde se aflau, ca să văd ce le poate pielea, și cu un răcnet înfricoșător le-am strigat s-o ia la sănătoasa pentru că cineva trădase și erau îm-

presurați și înconjurați din toate părțile. La primul cuvînt de trădare pe care l-am rosit, și-au luat tălpășița ca apucații, aruncînd cît colo tocurile și cerneala, și-au părăsit pupitrele lăsîndu-le pradă cu bani cu tot năvălitorilor (la drept vorbind mie și camarazilor mei, deveniți acum stăpîni pe domeniul lor) ; ce-am făcut noi pe acolo, martore ne sînt pupitrele lor golite, dar pot să vă spun că ne-am înfruptat pe seama lor cu bunătăți, vreo două săptămîni după aceea, cînd ar fi trebuit să mîncăm răbdări prăjite.

Dar nu trebuie să mă întind la vorbă și să fac dintr-un pamflet cogeamite romanul ; să dormim o oră, două, și să ne închipuim că *Turney* și *Turwin* au fost cucerite, și că am trecut iar la carne nesfîrtecată la castelul Windsor sau Hampton Court. Oare în nepăsarea dumneavoastră veți da voie unui biet paj să apară pe pagină ? Ei, chiar dacă o să vă vină gîndul prietenesc să nu mă lăsați, eu tot o să mă încumet. Căci spre instruirea și împăcarea dumneavoastră, aflați că la vremea aceea nu mai eram nici eu un simplu scutier, un făclier călcat de toți în picioare, aveam și pană la tichie, mare cît o flamură, cocoțată în vîrf de băț, pieptar franțuzesc întins pe burdihan de parcă mi-era teamă să nu-mi iasă măruntaiele afară (ca la porcul înjunghiat), o pereche de ciorapi cadrilați pe lături, care atîrnau ca două talere ale balanței pline cu calupuri de brînză de Olanda, patul de armă lîngă locul de așezat pe pat, și care nu se atingea nici de rîie nici de părul de pe picioare, lanțul floretei care semăna cu o scăriță vîrîtă în tachélaj, numai bună să urce pe ea căpitanul pescadorului, mantie din pînză neagră care îmi acoperea spinarea ca un calcan sau ca o ureche de elefant care-i atîrnă bleagă pe umăr precum șorțul de piele al cumetrelor de la țară pe care învîrtesc fusul, și ca să-mi sfîrșesc zugrăvirea straniei mele înfățișări, n-aveam mănuși, după moda franceză, în schimb purtam un smoc negru pe buza de sus și o căcărează de același fel în scobitura bărbiei. Am fost primul care am folosit ordinul de „pasaj“ la curte, cuvînt pe care l-am luat din vorba obișnuită *Qui passa* și din inscrip-

ția de pe blazoane *Passant*, gîndind cu toată sinceritatea că cel care nu apuca să treacă de paji nu era gentilom și nici nu avea blazonul cerut. Dacă la Curte sosea vreun ucenic care nu era gentilom, mi se părea o ocară pentru strălucita Curte să primească un asemenea individ în suita sa, așa că singura salvare era să-i dăm *Armes Passant*, ca să-l facem gentilom.

De fapt, în Spania, nici nu treci pe vreun drum fără să nu fii cercetat cine ești și fără să dai cîte trei penni ca să ai „pasaj".

Ca atare, purtătorii de bărdace de la masa de rînd au socotit că ar fi lucru de primejdie să se apropie de sălașul Prințului, adică Marea Sală a Tronului, fără să cerceteze cine anume este și să-i dea „pasajul", drept care am încetățenit următoarea pravilă, fără însă a lua bani ca alții — nimeni nu trecea de noi fără să nu fie puricat, după care îl însemnam cu roșu pe urechi ca să poată merge nestînjenit mai departe.

N-aș vrea să dau la iveală ce afaceri am făcut eu cu pungașii sau de cîte ori am fost încoronat regele beților vanilor cu o cupă imperială, dar lăsați-mă să ajung încetișor la zilele cînd mi-a apus tinerețea și să vă spun cîte ceva despre boala asudatului, care m-a făcut să-mi iau tălpășița din Anglia, trecîndu-mă sudorile reci.

Boala asta a asudatului era una că dacă o luai, nu mai ajungeai să te usuci în veci. Mulți stăpîni și-ar dori să aibă slugi care să trudească pînă asudă și nu se mai opresc, dar în zilele acelea, cel care asuda nu mai punea umărul la treabă. Așa că nici nu s-a mai crezut de cuviință să se ia în seamă sf. Scriptură care spune să-ți cîștigi traiul în sudoarea frunții căci se cîștiga ortul popii în sudoarea frunții. Ajungea dacă vreun grăsan încerca să se încheie la brăcinare ca să-și dea duhul de nădușeală. Mamă Doamne, era ca în *Gheena*; care acum intra în ceaunul de pe foc, n-apuca să mai iasă.

Bucătarii care își pîrlesc mereu chipurile la foc au fost cu toții dați afară din rîndurile slugilor de la bucătărie din pricina asudatului; domeniul lor a rămas la bunul plac al Regelui pînă să se găsească vreunul care să facă față.

Blănarii și postăvarii, unii cu fierbințeala molipsitoare a hăcuielii mieilor și jupuirii pieilor, alții cu aburii fierbinți scoși de postavurile ridicate din oale, mureau mai avan decît în timpul ciumei ; eu cu ochii mei am văzut o babă la vremea aia, care avea trei rînduri de guși și și le tot ștergea una după alta cum se înmuiau și picurau pînă nu i-a mai rămas nimic decît o crăpătură în loc de gură. Prin luna mai sau în arșița verii dădeau drumul untului în apă ca să nu se topească și tot atunci oamenii își înmuiau hainele în hîrdaie ca vopsitorii și se ascundeau în puțuri de căldura soarelui.

Ferice de cel care era măgar căci nimic nu-l termină mai iute pe măgar ca răceala și nimic nu-i prieste ca arșița. Peștii, cunoscuți sub numele de stele de mare, care se aprind una de la alta din pricina dogoarei, nu erau molipsitori pe cît de molipsitori erau oamenii asudați care se atingeau între ei. Zidarii nu mai năimeau oameni să le mestece mortarul și nici tăbăcarii nu mai cumpărau păr să umple mingile pentru că-l găseau pe degeaba, pierdut din capul și bărbile oamenilor mai dihai decît ar fi putut bărbierul să-l taie. Vai, dacă ar fi fost atunci moda nădragilor din păr, ce bine le-ar fi mers croitorilor ; dar încă o duceau ei bine căci ăl de se pricepea să facă cele mai subțiri și ușoare veșminte, se îmbogățea ; tăietorii, ascultați la mine, ajunseseră să ceară ca breasla lor să fie înscrisă alături de celelalte douăsprezece, căci nu era om care să nu-și dorească tăietura pieptarului direct pe piele și cămașa spintecată din el, ca să-i țină răcoare. Puteai plăti viața dacă pomeneai de vorba „să-ți înghețe zîmbetul pe buze“ și dacă vreun grăsan umflat s-ar fi apropiat de cinci mile de Curte, lucrul ar fi fost socotit înaltă trădare. Am auzit că familii întregi se stingeau, nu scăpa nici un țînc, nici măcar un amărît de țol, chiar dacă se afla zăvorît în dulap, adică nici măcar așternut pe vreun pat, căci cei atinși de boală nici n-apucau să se întindă pe cîte un așternut că nu se mai sculau. Doftorii cu ierburile lor de leac se dovediră a nu fi buni nici cît de leac.

Galen [1] putea să care apă cu ciurul sau să vîndă grădinarului castraveți ; atît de mult timp îl numiseră „sfînt“ slugile sale că își pierduse orice har pe pămînt. *Hippocrate* putea foarte bine să le vină în ajutor ăstora care fac calendare, că doftorilor nu mai avea ce le spune ; te căptușeai sigur cu asudătură dacă le băteai drumul, că de scăpat cu buruienile lor neputincioase nu era chip. *Paracelsus* cu ale sale duhuri din pivniță și duhuri ale mineralelor, nu apuca nici măcar să rostească — Dumnezeu să-i îndrepte căile. *Plus erat in artifice quam arte* [2], mai multă molipsire zăcea în doftor decît putea arta lui să tămăduiască. Molima asta a dat iama mai întîi în bătrîni căci, mîndrindu-se ei că au piepturile încinse de bărbi împovărătoare, atît de tare își sufocau încăperile cu șomoioagele astea nețesălate că și zidurile asudau de salpetru odată cu vălmășagul înăbușitor — ba cîțiva dintre ei aveau niște răsuflări încinse la culme care nu puteau să nu stîrnească molima pentru că se opreau în hălăciuga bărbilor (ca aerul zăgăzuit mult timp).

Mai isteț a fost fratele nostru *Banks* în zilele acelea, care a făcut o tăietură calului său de circ, de teamă ca nu cumva ori de cîte ori se ușura, duhoarea oprită în coada lui stufoasă să tulbure pe spectatori. Dacă v-aș spune cîți soldați cu nasurile roșii și cîți sergenți cu mutre îmbujorate nu s-au topit în asudatul ăsta, nici nu mi-ați da crezare. Precum sălămîzdra poate vătăma merele din pom numai uitîndu-se la ele, tot așa soldatul sau sergentul la vremea aceea putea numai cu flăcările ce-i ieșeau din obraji să topească omul la depărtare. În unele locuri din lume nu-i nici umbră de soare, dacă ar fi fost așa și în Anglia, *Diebus illis* [3], neamul lui *Brute* [4] s-ar fi stins de mult ! Ca să scurtez povestirea, aerul fierbinte care-i înconjura era atît de dogorîtor și pîrjolitor încît binecuvîntat s-ar fi simțit acela lăsat în viață, către care Domnul

---

[1] Galen, celebru medic grec din secolul al II-lea e.n., invocat drept autoritate absolută.

[2] „Mai mult era în artizan decît în arta lui.“ (Lat.)

[3] „În timpul acela.“ (Lat.)

[4] Este vorba de Brute, întemeietor legendar al Londrei, văzută mitic ca o „Nouă Troie“.

și-ar fi îndreptat privirile și l-ar fi prefăcut în capră, căci caprele nu răsuflă numai pe gură sau pe nas ci și pe urechi.

Și văzînd cum răsuflă oamenii acolo, am jurat să nu mai zăbovesc printre ei. Și precum la *Turwin* am făcut pe așa-zisul soldat în glumă, așa am devenit eu acum războinic cu adevărat. Auzind că Regele Franței și Șviței se dădeau cap în cap, am traversat marea cu tot calabalîcul, cu gîndul să ajung acolo cît mai de grabă, iscodind să mă vîr și eu în neînțelegerile lor și să mă dau de partea celui mai puternic. Norocul, sau ghinionul (nici nu știu prea bine care anume) au făcut să ajung tocmai în toiul luptei ; în fața ochilor mi-a apărut o priveliște grozavă — se măcelăreau care mai de care — colo șviței mătăhăloși bălăcindu-se în sînge ca boii în bălegar, colo franțujii sprinteni răschirîndu-se și rostogolindu-se pe iarba pătată, ca plăticile scoase din apă ; tot cîmpul era presărat cu halebarde, cum e curtea tîmplarului presărată cu așchii și locul arăta ca un smîrc bulucit cu stîrvuri călcate în picioare. Într-o parte se zărea un morman de morți, în vîrf cu un armăsar prăbușit, în loc de lespede de mormînt ; în altă parte, un mănunchi de hoituri încinse cu propriile măruntaie ; și așa cum tiranii împărați romani obișnuiau să-i lege pe prinșii vii, față în față cu stîrvurile, așa erau cei de aici pe jumătate vii, amestecați cu hoiturile strivite, care putreziseră de mult. Oricine ar fi putut să jure cu mîna pe cruce că luase parte la bătălie, căci în ziua aceea pe cîmp erau aruncate mai multe mîini și picioare decît se vor aduna în ziua judecății de apoi ; însuși Regele Franței a pătimit mult în încăierarea asta, pentru că s-a pomenit cu creierii unuia din oamenii lui împroșcați pe chip ; de trei ori i-a fost înjunghiat armăsarul sub el și de trei ori a fost lovit în piept cu o lance ; dar pînă la urmă, cu ajutorul *Veneției*nilor, *Helveticilor* sau *Șviței*rilor au fost înfrînți, el a fost numit învingător, s-a încheiat pacea, iar orașul *Millaine* [1] i s-a supus ca zălog de împăcare.

---

[1] Milano.

III

Sfîrșindu-se așadar războiul și trupele fiind eliberate, asemeni ciorii care din înalturi zărește stîrvul, mi-am luat zborul spre *Munster*, în Germania, unde un Frate anabaptist, pe nume *John Leiden*, se ținea la vremea aceea împotriva Împăratului și Ducelui de Saxa. Trăgeam eu nădejde să mă aciuez pe acolo pentru cîtăva vreme, socotind că orașul n-o să deschidă porțile împresurate dacă o să poată să țină piept ; și *Munsterienii* ăștia au ținut piept, nu glumă, trăgîndu-l în piept pe Împăratul și Ducele de Saxa, vreme de un an, și încă nu s-ar fi lăsat dacă n-ar fi poposit printre ei Cumătra Foamete ; așa că au fost siliți prin soli să hotărască o zi pentru bătălie, cînd după greșeala lor anabaptistă să poată fi din nou botezați în propriul sînge.

Sosind ziua aceea, *John Leiden*, Cîrpaciul, intră cu surle și trîmbițe pe cîmpul de bătaie [1], cu o eșarfă tivită pe margine, o cruce mare pe piept țesută ca urzeala firelor, o perniță rotundă, (îmbietoare țintă, ce mai), cu o suliță care aducea a sulă de cizmărie, un ciomag zdravăn în chip de lance, pe spinare pielea de la o namilă de vacă în chip de platoșă și pe cap un coif ca un pantof uriaș cu talpa în sus, bătut cu ținte una lîngă alta ; oamenii lui erau cu toții meșteșugari nevrednici, cum ar fi — cavafi, pielari și tinichigii, dintre care unii aveau în chip de arme drugi de fier, alții securi, unii hîrlețe, alții săpăligi, unii cuțitoaie, alții tesle ; cel care era cel mai bine înarmat nu avea decît o bucată de cosor cafeniu și ruginit din care atîrnau pînzele de păianjen. Poate ici colo mai puteai să vezi cîte unul pe creștet cu un craniu mîncat de viermi care slujise strămoșilor în chip de oală de noapte acum vreo două sute de ani, sau cîte unul care avea niște tingiri de sîrmă zdrențuită și atîrnătoare care-i slujeau drept zale să-i apere burta și spinarea ; un altul își trăsese pe el o pereche de cizme prăpădite și stîlcite, pînă în dreptul pîntecului, în chip de armură ca să nu fie rănit de moarte ; altul își legase de brîu șiraguri de

---

[1] Răzmerița anabaptiștilor avusese loc în 1534.

bani falși socotind că dacă îl prinde dușmanul, o să-i ia drept bani buni și în felul ăsta o să-i lase viața în schimbul aurului. Erau cu toții niște neghiobi pe prima clasă ; atît de tîmpiți erau că se închipuiau știutori în ale vrerii Domnului precum cei bogați ; păi, inspirația la ei era un lucru obișnuit și le zumzăia în urechi ca albina prinsă în cutie, ori de cîte ori primeau vești din ceruri, iad și tărîmul spiridușilor ; să fi îndrăznit careva să nu le facă pe voie că neîntîrziat ar fi fost judecat pentru afurisenie *ex tempore* [1] ; se grozăveau că între ei și apostoli nu era fărîmă de osebire, erau la fel de nevoiași ca și ei, aveau meserii la fel de umile, erau la fel de neinspirați, iar în fața Domnului nu exista respectul persoanei, numai că, vedeți domniile voastre aici apare o chichiță și anume că *Petru* purta sabie pe cînd ei pretindeau că gheena îl înghițea pe cel care purta pumnal asupra lui ; ba chiar erau atît de înverșunați și porniți în ideea asta, că, acum că sosise ceasul bătăliei, unul n-ar fi purtat tăiș (nu, nu, să se pună tăiș și curmeziș) asupra lui, ci mai degrabă erau gata să moară ; nu era drept, ziceau ei, ca omul să ridice sabia, asta nu poate s-o facă decît Judecătorul suprem ; și fiți încredințați (eu unul era cît pe ce să uit de credința mea) *John Leiden*, Judecătorul, era întruchiparea sau asemănarea unei bucăți de paloș cu un flăcău de nădejde la coapsă ; ei, și mi-aduc aminte că palașul n-aducea nici măcar ca o floretă, ca să arate că dușmanul era pentru el floare la ureche, și îl ținea cu amîndouă mîinile, lucrul care se poate interpreta ca o prevestire, cum urma să secere el capetele în dreapta și în stînga. *Quid plura* [2] ? Deci, să vă înșir bătălia, adică n-aș vrea să credeți că am spus înșir, socotind că erau cu toții în șir, căci nu intra așa ceva în șirul preceptelor lor, dar așa cum soldații lasă să curgă șiruri și șiroaie de gudron pe hainele lor ca să oprească apa să pătrundă prin ele, tot așa și-au înșiruit și ei peticele la haine ca să nu fie străpunși de suliți ; aproape erau mai bine apărați decît dacă ar fi purtat o armură îmbucătățită. Altfel

---

[1] „Pe loc." (Lat.)

[2] „Ce altceva să vă mai spun ?" (Lat.)

spus, curgea șiretenia șiroaie pe ei, gîndindu-se cum s-o șteargă mai de grabă dacă cumva ar fi fost înfrînți.

Pace, pace, acolo în capelă, slujba începe, ei sînt îngenunchiați înainte de a se alătura schismaticului *John Leiden* și frăției lui prea cuvioase, se roagă, zbiară, cerșesc Domnului izbînda și arată o îndîrjire atît de mare, că ai putea crede că sînt singurii oameni evlavioși de sub cer. Dați-mi voie să mai adaug și eu cîte ceva mai serios decît o cere această povestire, sau cum se așteaptă de la un novice atît de tînăr în ale celor sfinte ; căci, nu cei care țipă la nesfîrșit — *Doamne, lasă-ne să intrăm ! Doamne, lasă-ne să intrăm !* au parte de tărîmul sfînt, că nu cei mai mari dascăli se bucură de cea mai mare îndurare și nu tot ce strălucește este aur. Cînd Cristos a spus, *împărăția cerurilor trebuie să îndure prigoana și silnicia,* nu s-a gîndit la silnicia rugăciunilor bălmăjite la nesfîrșit, nici la silnicia predicilor fără noimă, care înfierează totul, ci la silnicia credinței, la silnicia lucrărilor bune, la silnicia răbdătoarei îndurări. Neștiutorii înșfacă lacomi împărăția cerurilor, pe cîtă vreme noi, cu toată știința noastră ne prăbușim în iad.

Unde oare *Petru* și *Ioan* în cea de a treia Faptă a Apostolilor au găsit schilodul dacă nu la poarta templului socotit frumos, în cele mai frumoase porți ale templului nostru ; în fața învățătorilor sînt mulți schilozi, betegiți în viață, betegiți în toate, și totuși ei se află întotdeauna la porțile templului și nimeni nu este mai aproape ca ei de îndreptare, și totuși neputincioși să intre în adevăratul Templu al Domnului pe porțile vieții creștinești.

Poate îmi aduceți vină că cei împotriva cărora cîrtesc sînt mai zeloși să cîrtească scripturile, mai grijulii să se folosească de predici, mai cuvioși la înfățișare, mai umili la veșminte decît oricare altcineva. Dar vă rog să mă lăsați să vă răspund, oare nu a spus Cristos că înainte de ultima zi, soarele se va întuneca iar luna se va însîngera, deci ce-ar putea să însemne decît că preastrălucitul soare al evangheliei va fi întunecat de norul negru al prefăcătoriei, că ceea ce este cel mai strălucitor astru al mîn-

tuirii va fi o cale a păcatului și că cei care strălucesc atît de puternic, care sînt cei mai umili la înfățișare, mai aplecați să prețuiască religia, vor sfîrteca măruntaiele bisericii, vor fi preschimbați în sînge și toate acestea se vor petrece înaintea zilei alese a Domnului, al cărui Amurg sînt aceste timpuri.

Îngăduiți-mi să iau o pildă mai obișnuită, știind că înfierbîntarea atîtor oameni n-a cunoscut hotar. Oare nu Diavolul l-a adus pe Cristos pe culmea sau în cel mai înalt loc al Templului ca să-l ispitească ? Și dacă l-a dus pe Cristos, oare nu poate duce și o armată întreagă de ipocriți în vîrful sau cel mai înalt loc al Templului, pe treapta cea mai înaltă a religiei și sfințeniei ca să-i momească și să-i supună ? Adevăr spun vouă că ceea ce Mîntuitorul nostru cel ademenit i-a învățat cu stăruință pe discipolii săi — *Mîntuiți-vă din acest neam ticălos. Cu adevărat, cu adevărat, sluga nu este mai presus decît stăpînul ;* cu adevărat, cu adevărat, păcătoșii nu sînt mai sfinți decît sfîntul Isus, făcătorul lor. Și iar repetă sfîntul Isus această vorbă sfîntă, *Aduceți-vă aminte de cele ce v-am spus, că sluga nu este nici mai sfîntă, nici mai presus de Stăpînul ei ;* de parcă ar fi vrut să spună — nu uitați, întipăriți-vă în cuget că mîndria și înfumurarea vă vor face să dați uitării, roadele lor vă vor face să le ștergeți din minte de-a lungul anilor. *Cel care va cerca să-și mîntuiască sufletul îl va pierde ;* cel care va cerca prin mijloace nesocotite să intre în împărăția cerurilor și să încalce porunca Domnului va sta alături de titanii care au cercat să se înalțe la ceruri întru ciuda lui Jupiter, munții *Ossa și Peleon* se vor prăbuși peste ei, și vor dăinui alături de diavol în veșnică deznădejde.

Cu toate că menirea Înalților Prelați se terminase cînd *Pavel* a spus unuia dintre ei, Domnul nu e mulțumit de mormîntul tău văruit ; și totuși cînd un privitor l-a dojenit spunîndu-i — Te răzvrătești Înaltule Prelat ?, el s-a căit și a cerut iertare. Lucru pe care eu nu-l încuviințez căci puterea stăpînirii împotriva căreia se ridică este dovedită îndeajuns ; fie ca temeiurile mele copilărești să aducă o proptea mult prea slabă la o Clădire atît de măreață ; și să vă fie îndeajuns că dacă îl cunoaș-

teți pe Cristos îl cunoașteți și pe Tatăl său ; de cunoașteți creștinismul, îi cunoașteți și pe părinții bisericii. Dar mulți dintre voi ați fost alături de Cristos, împreună cu *Filip* și nu l-ați cunoscut, v-ați socotit creștini dar nu i-ați știut pe adevărații apostoli ; urmați moda sau modul francez sau scoțian și de fapt sînteți una cu șvițerii, *Qui quaerunt cum qua Gente cadant* [1], care caută de care nație se pot descotorosi mai întîi.

Pe vremea lui *Nero* trăia un om ciudat care descoperise o metodă nemaipomenită să facă sticla să ia orice formă ca și aurul ; oare mai este nevoie să spun că aceeași cercare pe care el a făcut-o cu sticla, noi am întrebuințat-o la Evanghelie ? Zău că așa s-ar cuveni ; am găsit noi o șmecherie ca să-i putem da forma oricărei erezii. Dar furnalele acelea de Ipocrizie, și ciocanele Ereziei, trebuie topite și sparte cum au făcut cu ale sticlarului, altminteri tare mă tem că sticla ademenitor de strălucitoare a înnoirilor s-ar putea să ajungă mai de preț decît vechiul aur al Evangheliei. Credința născută moartă este procreată de Tați mult prea necopți, asta este greșeala greșelilor. *Cato*, unul dintre oamenii cei mai înțelepți canonizați de Istoria Romanilor, nu s-a născut pînă cînd părintele său nu împlinise de patru ori cîte douăzeci de ani ; nimeni nu poate fi un părinte desăvîrșit în ale credinței și nu poate aduce oamenii spre Dumnezeu, dacă nu sînt îmbătrîniți în încercări, care au mulți ani săpați în vorba lor blajină și care, asemenea lui *Zacheu* și-au vîndut avuturile vanității ca să se bucure de dulcea tovărășie, nu omenească ci spirituală, a lui *Mesia*.

Slujitori ai bisericii și pastori, vindeți-vă sectele și schismele bisericilor nevolnice de dincolo de mare cu care vă sfădiți de atîta timp, cu care sînteți de atîta vreme în război, și din cauza religiei dar și din pricina orînduirilor, încît acum nu-și mai pot afla liniștea pînă ce nu o tulbură pe cea a altor oameni. Și pentru că sărăcia domeniilor mai înalte le dăruiește mijloace pe măsură pentru

---

[1] Formulă adaptată după *Pharsalia* lui Lucan (XVIII, 504 — 505).

ranguri înalte de judecători ecleziaşti, ar vrea să ne aducă sub ocîrmuirea condiţiei lor de a fi prigoniţi şi răzvrătiţi, asemenea sectei filozofilor numiţi cinicii, care, văzînd că nu au parte de pămînturi sau avuţii nici mijloace la îndemînă să-şi întreţină moşiile, ci trebuie să trăiască dispreţuiţi şi în sărăcie, descurcîndu-se care cum poate s-au sfătuit şi au chibzuit între ei cum să aducă sărăcia lor să fie mai de preţ decît bogăţia şi rangul. Rodul acestei urzeli şi chibzuieli a fost ca ei să trăiască ca nişte sihaştri, dispreţuind pînă şi suflarea sau tovărăşia oamenilor, s-au numit (după mărimea averilor lor) nevoiaşi de bună voie, abia ducîndu-şi zilele, minţind vîrtos, afurisind şi înfierîndu-i drept dobitoace de rînd pe toţi cei cărora lumea le-a dat vreo preţuire pentru bogăţiile sau propăşirea lor. *Diogene* a fost unul dintre primii şi cele mai de seamă căpetenii ale acestei ursuzenii posace, şi el, cu toată starea lui de îmbufnare, de batjocorire crîncenă a murdăriei omeneşti şi fericirea vulgară a proştilor, a fost pînă la urmă cuprins de pofta îmbogăţirii în chilia sa ; aşa că daţi-o încolo de biserică cinică reformată străină, că n-o să apuce să mănînce strugurii marii Abaţii în vecii vecilor, pentru că nu ştiu cum să ajungă la ei şi trebuie să se întindă doar cît le ţine plapuma şi să se descurce cum vor putea, nu cum ar vrea, dar să ne lase pe noi ăştia din Anglia, vecinii lor cinstiţi să ne facem plăpumi ceva mai mari că avem de unde.

Temeiul acestei decăderi jalnice a *Munster*-ului nu era altul decît surghiunirea Abatelui lor, confiscarea şi tragerea la sorţi a veniturilor bisericii, aşa cum au tras la sorţi soldaţii veşmintele lui Cristos, pe scurt, prefacerea casei Domnului într-o vizuină de tîlhari. Mulţi tîlhari înfometaţi ai bisericii au făcut din casa Domnului în zilele noastre o vizuină de hoţi. Hoţii prăpădesc cu nesăbuinţă ceea ce au căpătat cu uşurinţă, sacrilegiul nu este o moştenire sigură, *Dionisius* aproape se îmbogăţise furînd veşmîntul de aur al lui Jupiter, dar în cele din urmă a fost silit să facă pe învăţătorul la *Corint*. Domnul nu rabdă ca numele religiei fie el bun sau rău să piară prin defăimare. Spun şi eu asemenea lui *Ovidiu* cînd vorbea despre eunuci :

Qui primus pueris genitalia membra recidit,
Vulnera quae fecit debuit ipse pati, [1]

Acela ce-a lipsit băieții de ce-aveau ei mai bun,
Ar trebui să pată și el la fel acum.

Tot așa cel care primul a greșit față de religie sau cele bisericești ar fi trebuit pedepsit sau omorît; mă gîndesc la Cardinalul *Wolsey, Qui in suas poenas ingeniosus erat* [2], care a dat primul celorlalți luminare spre propria-i decădere. Cum a propășit el și uneltele lui după ce au urzit împreună, hrisoavele ne arată îndeajuns deși nu-și dau silința, căci o parte din pedeapsă nu este încă dată, și nu încape îndoială că viitorimea o va cere.

Dar ca să merg mai departe cu povestirea mea despre răsturnarea uzurpatorului *John Leiden*, el și armata lui (după cum am spus mai înainte), căzînd în patru labe și lăsîndu-se pradă cu ardoare rugăciunilor, hotărîți să nu le pună capăt sau să nu-și oprească ruga către Dumnezeu pînă cînd acesta nu le va arăta în ceruri vreo minune care să le vestească izbînda.

Luați aminte că era o tradiție statornicită, încuviințată și de *John Leiden* și de toate hoardele lui de Bolborositori și Molfăitori, că dacă Dumnezeu la vremea cînd strigau și implorau ca apucații nu le împlinea rugămințile, începeau să afurisească și să-l blesteme, să se ia la harță cu el și să-l învinuiască de nedreptate pentru că nu și-a ținut legămîntul, și să-i arunce în față multele făgăduințe din Scriptură, așa că atunci nu ei îl slujeau pe Dumnezeu ci el trebuia să-i slujească pe ei și după aceea, mulți dintre ei bucuroși s-ar preschimba și în sclavi ca să scape de primejdia spînzurătorii; dar acela care-l slujește pe Dumnezeu cum se cuvine, a cărei

---

[1] Nashe citează (în originalul englez) traducerea lui Christopher Marlowe din *Amores* de Ovidiu (II, 3 3-4), pe atunci recent apărută, de unde versurile sînt extrase.

[2] Adaptare după un vers al lui Ovidiu, din *Tristia*, II, 342 (operă scrisă la Tomis — Constanța zilelor noastre — în anii de exil ai poetului), sensul este: „el, care se pricepea atît de bine să născocească pedepse pentru sine".

conștiință neștirbită are îndemnul *Amor est mihi causa sequendi*[1]. Slujesc pentru că iubesc : el spune *Ego te potius Domine quam tua dona sequar*[2], Te urmez, Doamne, de dragul tău, și nu pentru că rîvnesc respectuos la ceea ce poți face pentru mine.

Cristos nu avea adepți decît pe cei care au lăsat totul și l-au urmat, și-au lăsat poftele, nădejdile de răsplată pe această lume, și-au nesocotit și disprețuit propriile vieți, nevestele și copiii, punîndu-l pe El mai presus de ei, și s-au mulțumit să-și ia crucea în spinare și să-i calce pe urme.

Anabaptiștii ăștia însă nu lăsaseră cu totul poftele de răzbunare și reforme, nu-și pierduseră nădejdea să dea iama prin dușmani, țineau la viața lor, aveau grijă de soții și copii, și nu-și luaseră în cîrcă crucea umilinței ca să-l urmeze, ci erau gata să-l crucifice, să-l dojenească și să-l nesocotească de tot dacă nu le-ar fi dat vreun semn la rugăciunile și implorările lor. *Deteriora sequuntur*[3], îl urmau înfruntîndu-l pe Dumnezeu. Dumnezeu le-a ascultat rugăciunile, *Quod petitur poena est*[4], se rugau pentru a fi pedepsiți cît mai degrabă. Și iată, ca răsplată pentru toate rugăciunile lor nerușinate, a apărut în ceruri un semn strălucitor în chip de curcubeu, care era aidoma cu emblema de pe flamura lor.

Văzîndu-l au fost încredințați că vor izbîndi *(Miseri quod volunt, facile credunt),*[5] ușor cred nenorociții ceea ce ar dori să aibă. Cu strigăte și urlete au alergat de grabă spre binemeritata lor pierzanie.

Crîncenă, jalnică și bine ticluită a fost măcelărirea lor nemiloasă. Și pe urs (care este cea mai crudă dintre fiare)

---

[1] Alt vers din Ovidiu : „Dragostea este imboldul care mă face să urmez".

[2] Citat din *Heroidele* lui Ovidiu (XVII, 70).

[3] Altă adaptare după Ovidiu, de astă dată din *Metamorphoses* (VII 20—21) : „Video meliora proboque ; deteriora sequor" — „Văd cele ce sînt mai bune și le cunosc ; urmez însă pe cele ce sînt mai rele" În text : „Urmează lucruri încă și mai rele".

[4] „Ceea ce se cere este osînda." (Ovidiu).

[5] După o replică din piesa lui Seneca, *Hercules Furens* (313) pe atunci jucată și repusă în circulație.

dacă îl vezi sfîrtecat cu cruzime, rupt în bucăți cu încrîncenare de nenumărate potăi, și tot te apucă mila (zărindu-l încolțit dar încă nu ucis), și ajungi să-i dorești o moarte pe potriva trupului său urît, ascultîndu-i mormăiturile jalnice ; i-ai cere o suferință ca pentru o fiară mai blîndă, pedepsind cîinii cu boturile nemernice, sfîrtecătorii lui ; o asemenea milă stîrneau *Munsterienii* urîți și plini de sine privirilor nepăsătoare, care acum (văzîndu-i suferind) îi socoteau oi nevinovate, aduse la tăiere, cu toate că mai înainte se închipuiau lupi înarmați împotriva păstorilor.

Pînă și Împărații care erau călăii lor (asemeni tatălui care plînge cînd își bate fiul și totuși, plîngînd, nu se oprește din bătaie) au dus la bun sfîrșit măcelul acela jalnic, cu multă obidă și milă, dar tobele și surlele sunîndu-le în auz doar gînduri de răzbunare neîndurătoare nu dădeau răgaz mîinilor să stea să asculte de povața ochilor înduioșați, săbiile lor, sulițele, lăncile, arcurile, pușile, înjunghiau, împungeau, doborau și trăzneau atîția oameni în fiecare clipă a bătăliei, cîte spice de grîu cad la prima secerătură a coasei ; și totuși armele lor, înjunghiind, împungînd, doborînd, tăind și trăznind, n-au prăpădit nici pe jumătate cît a făcut-o tunetul ropotitor al marilor tunuri ; atît de obișnuită era la fiecare pas priveliștea fierului năpădit de sînge încît nu puteai să deosebești căpățînile de gloanțe, sau părul năclăit cu cheaguri de sînge de carnea sfîrtecată.

Povestea asta trebuie odată și odată să-și dea duhul, și dacă tot mai zăbovesc puțin cu dumneavoastră aș vrea să mă lepăd de ea spunîndu-vă cum tot vorbind despre cîrpaci, tinichigii, sforari, cavafi și zugrafi, Muza mea îmi face semn, și eu, ca să zic așa, mă clatin între cuviosie și poezie ; ce-ar putea fi mai mișcător decît această sfîșietoare poveste ? Spuneți-mi de grabă că pana mea începe iar să așternă rînduri după rînduri. Cum a murit *John Leiden*, așa-i ? Ei, a murit ca un cîine, a fost spînzurat și s-a plătit pentru streang. Sau însoțitorii lui, ăștia vă interesează ? Pot să vă spun că nu făcuseră bine oamenilor pînă atunci dacă ne gîndim că au fost uciși cu toții,

nimeni n-a scăpat, nici măcar unul care să spună povestea cu curcubeul. Iată ce înseamnă să fii anabaptist, puritan, viclean ; poți o vreme să fii socotit cîrpaci luminat, dar cînd îți dai duhul, oameni buni rugați-vă pentru sufletul nostru.

Ei, și cu tragica întîmplare a acestui război de la *Münster*, am lăsat și eu baltă îndeletnicirea de cavaler. N-au mai fost războaie onorabile pentru creștinătate după aceea, așa că mi-a trebuit vreo jumătate de ceas să mă străduiesc să spun *bonjure* cu sinonime nemțești după care m-am pornit către Anglia cît am putut de repede.

Și uite așa, prin căruțe și corturi am ajuns la *Middleborough* (să dea Domnul să se mai schimbe și soarta noastră a cavalerilor infanți rătăcitori), m-am întîlnit cu lord *Henrie Howard*, Conte de Surrey, fostul meu stăpîn, mi-e martor Cel de Sus că nici cerul dacă se deschidea pe dinaintea mea n-aș fi fost mai bucuros decît în clipa în care l-am văzut ; ah, era un lord nobil și cinstit, întruchiparea mărinimiei (dacă se mai poate crede că în epoca asta a fierului se mai află un asemenea lucru ca mărinimia), un prinț sufletește pentru că era un poet fără seamăn.

Nicicînd nu se defăimează Soarta singură decît atunci cînd lasă un poet plin de har să se prăpădească ; și dacă se află vreo scînteie din desăvîrșirea dumnezeiască a lui Adam ascunsă în pieptul muritorilor, atunci fără îndoială, Dumnezeu a dat această întruchipare desăvîrșită poeților. Nimeni nu se apropie de Domnul atît de mult prin deșteptăciune, nimeni nu disprețuiește mai mult cele lumești, *vatis avarus non temere est animus,* spune *Horatius : versus amat, hoc student unum,* rareori poți să-l vezi pe Poet cuprins de zgîrcenie, el iubește versurile, și nu-l desfată nimic alta ; și după cum ei nesocotesc cele lumești, la fel de mult sînt nesocotiți și ei de lumea de rînd. Sînt disprețuiți de lume pentru că sînt ai lumii ; gîndurile lor se înalță deasupra lumii neștiinței și a vanităților lumești.

Asemenea cetelor îngerești, ei sînt mereu într-un dialog cu cerul artelor, cerul însuși este culmea cunoașterii lor și cel care se cunoaște pe sine și cunoaște toate cele-

lalte din juru-i, cunoaște și căile de a fi fericit ; fericiți, de trei ori fericiți sînt cei asupra cărora Dumnezeu și-a revărsat spiritul, iar poeților le-a dat de două ori suflet.

Stăpînul meu prea brav se distingea în această istețime cu totul ieșită din comun, nu avea cîtuși de puțin spiritul lumesc și grosolan al zgîrceniei, nici spiritul slab, femeiesc de lașitate și teamă despre care lumea își închipuie că este al apei, ci spirite ale văzduhului și focului, întrutotul libere, mărinimoase, darnice. Dar să nu mai vorbesc despre însușirile sale, de teamă să nu-mi risipesc toate harurile lăudîndu-l și să rămîn fără tărie de spirit sau fără de vlagă, neputincios să-mi continui povestirea.

Așadar, întîlnind eu pe cel care îl adoram, fără să mai aibă loc alte peripeții, trebuie să mă întorc și să pun și eu miza la loteria călătoriei. Nu aveam nimic împotrivă să mă întovărășesc cu un purtător de pungă dolofană ca el, totuși mă întrebam ce toană schimbătoare îl hotărîse dintr-odată să-și părăsească pămîntul natal și să caute primejdii netrebuincioase în acele locuri de dincolo de mare ; și într-o seară l-am întrebat de la obraz care e temeiul ce l-a îndemnat să purceadă la drum.

Alí, zise el, micuțul meu paj, cu greu poți să-ți dai seama cît de schimbat sînt de cînd nu ne-am mai văzut. Se află o mică zeitate numită Dragoste, căreia i se închină mințile (de plumb), o zeitate care își spune singura Regină și Împărătească a ochilor pătrunzători și unica Stăpînă a inimilor simțitoare, și ea este aceea care întinzîndu-și împărăția pînă la hotarul privirilor mele, mi-a îndepărtat și mi-a izgonit pacea sufletească.

Ai auzit de *Geraldine,* preafrumoasă pentru mine, mă tem, ca să-i pot aduce închinare statuii sau altarului ei. Ea este aceea care a sosit din *Italia* spre a-i vrăji pe toți oamenii înțelepți ai Angliei, o slujește pe Regina-văduvă *Katherine,* și are o zestre de frumusețe îndeajuns spre a fi petită de cei mai mari Regi ai creștinătății. Razele ei au înflăcărat cuibul pasărei Phoenix din pieptul meu, și eu însumi am adus mirodeniile arabe ale dulcilor pasiuni și laude ca să ațiț rugul funerar al propriei mele nebunii. Cei care au fost osîndiți să se înnăbușe și să moară căzînd

în răzorul afînat și înalt al trandafirilor, n-au avut parte de o moarte atît de dulce de care aș muri eu, dacă nepăsarea ei trandafirie mi-ar fi călău.

Ah, de trei ori împărătesc Hampton Court, castel vrăjit de Cupidon, locul unde am văzut pentru prima oară puterea desăvîrșită a Atotputernicului, întruchipată într-o muritoare, numai tu singur, care dijmuiești mîngîierea, nu-mi dăruiești din toate comorile desfătării ce le ai la pieptu-ți nimic alta decît o mîhnire fără seamăn.

Dragă *Wilton*, înțelege că acolo am zărit-o pentru prima oară pe *Geraldine* a mea, care este mai mult decît o zeiță. Văzînd-o am fost cuprins de admirație și întreaga privire mi-a fost umplută de vraja ei fără pereche, o curte îndelungată și jurăminte neîncetate mi-au cîștigat hatîrul ei. Nicicînd nu s-a încumetat cu atîta strădanie un servitor neîndrăgit să intre în voia Stăpînei sale veșnic nemulțumită, așa cum am făcut eu. Viața mea, averea mea, prietenii mei, toate atîrnau de o poruncă a ei.

Așa că la o vreme m-am hotărît să călătoresc ; faima *Italiei* și deosebita dragoste ce o port poeziei, a doua mea Stăpînă, și pentru care *Italia* este atît de cunoscută, m-au îndemnat pe deplin să-mi îndrept pașii într-acolo. Nimic nu mă mai putea abate din gîndurile mele și cum eram gata să plec, m-am înfățișat dinaintea Stăpînei mele pe cînd ea se plimba cu alte doamne de companie în raiul de la Hampton Court, cerîndu-i cu umilință să-mi facă hatîrul de a se învoi să încetez pentru o vreme s-o mai slujesc întrucît urma să călătoresc pentru un an sau doi în *Italia*. Mi-a răspuns tainic că dacă iubirea mea era atît de fierbinte pe cît jurasem deseori, nu aveam decît să plec, căci după cum se spune, ochii care nu se văd se uită ; totuși, pentru că Italia este țara mea natală și țin neapărat s-o vezi, sînt gata să mă supun voinței tale. *I pete Italiam*, du-te și caută Italia ca *Aeneas*, dar fii mai credincios decît el, și nădăjduiesc că blînda climă care înviorează spiritul și pe care o vei întîlni acolo să nu aducă schimbări într-un piept atît de cutezător ca al tău. Am să mă lepăd de țară dacă va unelti cu tine dîndu-ți o nouă iubire. O singură însărcinare îți dau, și mai degrabă e o rugăminte ; cînd vei ajunge în *Florența* (fru-

mosul oraș unde mă mîndresc că m-am născut) să-mi aperi cu viu grai frumusețea în fața tuturor celor întîlniți.

Cum porți cu atîta cinste armele, nu mă simt dezonorată să încredințez toată gala frumuseții mele brațului tău înarmat.

Bucuroasă aș fi să fiu pomenită acolo unde m-am născut, bucuroasă aș fi ca și tu să fii cunoscut unde slava stă pe cea mai de seamă scenă a ei. Drum bun, nu mă uita, vrednicia mea mă va păstra în inima ta, dorințele tale se vor sfîrși cînd se va isprăvi călătoria.

Aici lacrimile au luat-o înainte vorbelor și s-au amestecat cu cuvintele blînde pe care doream să i le spun, așa cum vîntul se îngemănează cu ploaia ; cu suspine scoase din inimă i-am încuviințat rugămintea, am jurat să fiu al ei atîta vreme cît voi avea suflare în mine, *Hinc illae lachrimae* [1], și de aici începe tot necazul peregrinărilor mele.

Nu mică mi-a fost desfătarea auzind această neașteptată poveste de dragoste, mai ales de pe buzele celui deprins a rosti doar precepte de modestie și seriozitate. Și vă jur că mi se părea de o mie de (coroane) mai bună tovărășia lui acum, pentru că lăsase baltă vorbele acelea sfătoase de puritate și cumpătare. Cît de mult mi-aș dori ca Domnul să mă iubească pe cît iubesc eu omul deschis ; țărîna e țărînă, carnea e carne, țărîna tot țărînă va fi și carnea tot carne, țărîna supusă ispitei, carne supusă ispitei, cine te poate abate de la muncile creației ?

Dînd la o parte însemnările sterpe *pro et contra*, ne-am îndreptat către *Veneția* trecînd prin *Roterdam* în drumul nostru care de fapt era pe alt drum și acolo am întîlnit podoabele de seamă ale învățăturii vechi, pe acel învățăcel înzestrat și plin de spirit *Erasmus*, precum și pe veselul nostru concetățean *Sir Thomas More* [2], care sosise

---

[1] „De aici aceste lacrimi", replică din comediograful latin Terentiu (c. 190—159 î.e.n.).

[2] Documentele timpului consemnează trei întîlniri între Thomas Morus și Erasm : două în Anglia (în 1497 și 1508) și una pe coasta franceză (în 1520). Avem aici de-a face cu inventivitatea scriitorului, născocind în interesul ficțiunii situații din afara istoriei, înțeleasă în sens strict.

ceva mai înaintea noastră acolo spre a-l întîlni pe sus numitul și sobrul părinte *Erasmus*; ce anume au vorbit ei, ce au discutat nu are rost să mai repet, dar pot să vă încredințez că *Erasmus* în toate convorbirile părea să fie atît de supărat pe necuviința prinților de a-i ocroti pe paraziți și proști, încît s-a hotărît să se lase în voia valurilor și să scrie o carte de îndată în care să facă elogiul nebuniei. Sclipitorul *Sir Thomas More* își făcea veacul pe un alt tărîm, cu totul deosebit; socotea că cele mai multe țări erau corupte, pline de fărădelegi, și că împărățiile nu erau altceva decît tîlhării la drumul mare, căpătate prin silnicie și crime, păstrate prin intrigi tainice și măcel iar că cele mai înfloritoare regate nu se aveau bine unele cu altele și nici nu erau egale ci formau un fel de conspirație a bogaților împotriva celor săaci, făcîndu-și rost de cele trebuincioase necinstit sub numele și interesul obștesc, așa că s-a hotărît să zugrăvească o alcătuire desăvîrșită de stat sau guvernare, pe care avea s-o numească *Utopia*.

Deci să-i lăsăm să-și vadă de lucrările lor răzvrătite și să ne vedem de drum spre *Wittenberg*.

IV

Chiar la intrarea noastră în *Wittenberg*, am fost martorii unei scene foarte scolastice și serioase, dată de teatrul Ducelui de Saxa. Ducele, pentru că era patronul Universității lor și pentru că luase partea lui *Luther* care cerea desființarea liturghiei și alte asemenea jurisdicții papale din orașul lor, era ținut la mare preț și toată lumea se tîra în fața lui. Cele mai interesante aspecte ale spectacolului au fost următoarele: mai întîi căpeteniile universității lor (erau mari căpetenii fără îndoială) l-au întîmpinat înveșmîntați în straiele lor fățarnice și doctoricești, *secundum formam statuti* [1], unde prin oratorul universității, a cărui robă era din belșug stropită cu apă de trandafiri, s-a ținut o cuvîntare foarte cărturărească

[1] „Potrivit cu forma decretului." (Lat.)

sau mai degrabă jalnică (căci a plouat fără încetare) în care pînă la urmă dacă ascultai cu atenție, nu găseai propoziție care să nu fi fost luată din *Tulius* [1] și el trebuia să-i ierte, cu toate că golindu-le cărțile de vorbe, lumea le golea măruntaiele, căci nu o făceau ca să se îngîmfe cu spiritul lor (pe care Dumnezeu știe dacă îl aveau) ci ca să arate cîtă supunere oarbă datorau ei Ducelui (care tot stînd acolo se udase pînă la piele), l-a blagoslovit cu o mie de *quemadmodum* și *quapropter* [2], încheindu-și fiecare frază cu *Esse posse videatur* [3]; a dat glas celor nouă viteji [4] tot lăudîndu-l și asemuindu-l, i-a urat ani mulți ca ai lui *Nestor*, măgulindu-l cu pioșenie și în versuri sforăitoare din Vergiliu, *Dum juga montis aper* [5], și-a închis muzicuța și a strigat *dixi* [6].

După ce s-a încheiat și parada asta, au dat năvală către el un cîrd prăpădit de tineri absolvenți, bolborosind cu toții tare ca o șleahtă de cerșetori, Dumnezeu să vă aibă în pază, Dumnezeu să vă aibă în pază, Isus să vă ocrotească Înălțimea voastră, deși toată treaba asta n-a durat mai mult de un ceas. A zis și el vreo cîteva lucruri pe latinește, așa, de trei parale, dar era ceva foarte pretențios, zău, precum mai găsești printre zdrențele aruncate pe movila de bălegar și cîte unele mai fercheșe. La marginea orașului l-au întîmpinat tîrgoveții și corporațiile de capete pătrate din *Wittenberg*, în livrele alese, adică aleși după livrele de grăsime de pe ei, căci cei mai mulți se dădeau în vînt după mîncăruri și băuturi alese, și aveau toți haine de culoarea purpurei, cîrmîzului, aramei și roșcovei. Nemernici de ocară, nici un ban n-au cheltuit

---

[1] Cicero.

[2] Formule din jargonul disputelor scolastice medievale: „În măsura în care" și „Iată de ce". (Lat.)

[3] Tradiția medievală și renascentistă reținuse numele legendare ale următoarelor nouă bărbați exemplari prin vitejie: Josua, David Împăratul, Iuda Macabeul, Hector, Alexandru Machedon, Iuliu Cezar, Regele Arthur, Carol-Cel-Mare și Cavalerul Godfroy de Bouillon.

[4] „S-ar părea că este cu putință." (Lat.)

[5] Formulă consacrată de poetul latin Virgiliu: „Atîta timp cît mistrețul va îndrăgi coamele munților" (adică „întotdeauna").

[6] „Mi-am spus părerea." (Lat.)

pentru a face orașul să arate sărbătoresc la primirea Ducelui, afară că-și zugrăviseră casele și crîșmele, care și așa arătau mai bine decît bisericile, și la porți înălțaseră blazoanele orașului ; închinau de mama focului în cinstea blazonului Ducelui care suna cam în felul acesta — *Vanhotten, slotten, irk bloshen gotten gelderslike ;* dar oricare ar fi fost cuvintele, ele vroiau să spună că Băutura zdravănă tămăduiește toate boalele.

Un orator firoscos, cu cogeamite burdihanul, pe nume, *Vanderhulke* a fost ales să-i țină o cuvîntare ; arăta de parcă ar fi avut obrajii umflați și gălbejiți ca un sarazin, ochii — două stridii cenușii, o gură care se căsca ori de cîte ori vorbea, la fel ca ușa de la chepeng, o barbă făcută parcă din cuiburi de păsări jumulite, adică un amestec de paie, păr și glod. Era învești mîntat în piele neagră proaspăt lustruită, o haină scurtă care se îmbrăca pe cap, cu cîte o bucată de blană de urs în față și în spate și o scufie de noapte roșie. Iată cum sună cuvîntarea ținută de butoiul ăsta cu bere. Preaslăvite Duce *(ideo nobilis quasi no bilis)* căci nu ai nici bilă nici fiere în dumneavoastră, aflați că prezența corporație a *Wittenberg*-ului, care m-a învrednicit pe mine să vă aduc mulțumirile ei, un orășean prin naștere, un german liber prin fire, un orator prin meșteșug, și scrib prin educație, vă poftesc cu toată plecăciunea și cinstea să fiți bineveniți în *Wittenberg :* bun venit, vă spun. Ah, retorică răsuflătoare, șterge-ți gura veșnic deschisă și revarsă asupra mea o metaforă mai indiană decît cea pentru bravul sînge princiar saxon. Oratorie descarcă lacra bardului de complimente, și cu cea mai victorioasă ceată din tezaurul tău, dă-i închinare. Ce cuvîntare neputincioasă pe opt glasuri este în stare să zugrăvească acest dar neprețuit care-și aduce liniștea, s-ar zice că rostesc acestea cu lacrimi, poate părea sau apărea sau exprima și totuși poate fi un prinos mărunt adus înaltei sfiiciuni și nedemnități. Dar de ce aș mai vacila și orbecăi prin amfibologii flatatorii fisîitoare, mintea e minte și bunăvoința bună voință. Cu tot cugetul de care mă slujesc, vă dărui aici după cum am hotărît cu toții, bunăvoința întregului oraș, întruchipată în această cupă aurită, urîndu-vă după cum urmează ca domnia

voastră și urmașii dumneavoastră, zămisliți legal, să bea sănătoși din ea. Cărțile scolastice vă învăluie în baldachine și obiele de versuri. Noi, care sîntem doar oameni de ispravă și care trăim veseli nevoie mare, n-o să revărsăm asupra dumneavoastră versuri, ci o să facem și noi cum ne pricepem, bucurîndu-vă cu o cupă simplă și deșartă. Cel care a învățat să bea în cinstea mai marelui său, înseamnă că nu-i mai trebuie altă învățătură.

Preabunule Duce, fără a rosti vreun paradox, caii dumneavoastră vor avea de toate pe punga și îngrijirea noastră, cîtă vreme dumneavoastră veți fi aici, desfătîndu-vă cu bere făcută din molid și cu licoare de *Lübeck*. Și nici un cîine care vă însoțește nu va rămîne fără să fie ospătat cu vin de Rin și sturion. Pe umerii noștri nu se răsfață pieile de miel sau hermină ca pe ai acestor academicieni, dar noi putem să bem întru pieirea dușmanilor dumneavoastră. În loc de piei de miel avem lînă bună de oaie și în loc de hermină — gologani cu nemiluita în cufere. Ne numesc meșteșugari, și nu fără noimă, căci cei mai mulți dintre noi fiind *Moechi*, adică încornorați și codoși, își trag obîrșia din templul *Moecha*, unde a fost spînzurat *Mahomed*. Trei părți ale lumii, America, Africa și Asia, sînt de religia noastră, meșteșugărească. *Nero* cînd a strigat *O quantus artifex pereo*,[1] s-a declarat de partea libertății noastre. La fel cum *Artifex* este cetățean sau artizan, la fel *Carnifex* este cărturar sau călău. Să trecem cu voia dumneavoastră la umila noastră ospătanie. Dragule Duce, zburdați în bătătura noastră și încredințați-vă că așa precum usturoiul are trei însușiri — să-l facă pe om să lăcrimeze, să bea și să duhnească, și noi o să închidem ochii la defectele pe care le aveți, o să bem pentru cei pe care îi îndrăgiți și toți dușmanii dumneavoastră o să duhnească pentru noi. Așa să fie. Rămas bun.

Ducele se prăpădi de rîs auzind această cuvîntare ridicolă dar chiar în seara aceea se ivi, parcă într-adins,

---

[1] După istoricul Suetoniu, cuvintele rostite de Nero împăratul înainte de a muri: „O, ce artist piere cu mine!" *(Viața lui Nero*, 44).

un alt prilej de amuzament, căci a fost poftit de una din cele mai de seamă școli, la o comedie jucată de școlari. *Acolastus* [1], copilul risipitor era intitulată, și a fost atît de mizerabil interpretată, atît de greoi prezentată că ar fi stîrnit pînă și rîsul lui *Heraclitus*. Unul bătea zdravăn cu picioarele în podium de parcă ar fi frămîntat lutul, încît mi-am spus că-și pusese în gînd să-l facă de ocară pe dulgherul care îl înălțase. Altul și-a azvîrlit brațele în lături cum se aruncă ciomagul în copac ca să cadă perele, și iar m-am temut foarte că o să zboare lumînările din sfeșnicele aprinse deasupra capetelor lor și să rămînem în beznă. Altul se strîmba tot timpul și făcea cu ochiul. Mai era și un linge-blide pe acolo și cum bătea din palme și pocnea din degete parcă executa un dans grotesc, scălîmbăindu-se cînd într-o parte cînd în alta. Singurul lucru care le reușea era numărul cu copilul rătăcitor înfometat pentru că cei mai mulți erau lihniți de-a binelea și puteai să crezi că au fost crescuți la academia porcilor, ca să se deprindă să mănînce jir, dacă i-ai fi văzut cît de zelos se aruncau asupra lui. Nu făceau nici o glumă care să nu aibă legătură cu lăturile și zoaiele, dar din cînd în cînd, sluga își vîra mîna înaintea stăpînului în blid și aproape se îneca înfulecînd șleampăt și lacom ca să stîrnească hazul.

A doua zi au avut loc dispute solemne unde *Luther* și *Carolostadius* s-au împroșcat cu ocări [2]. Știu că au adunat grămezi de vorbe contra liturghiilor și a Papei, dar alte amănunte nu mai îmi amintesc. M-am gîndit că de atîta furie și îndîrjire ar fi trebuit să ostenească amîndoi. Luther avea glasul mai răsunător, *Carolostadius* îl întrecea însă cînd își arăta pumnii și tăia cu ei aerul. *Quae supra nos, nihil ad nos* [3]. N-au rostit nimic din ce

---

[1] Nashe evocă o piesă de teatru scrisă de olandezul Wilhelm Gnaph în latină și tradusă pentru uzul școlilor în engleză, în 1540 ; titlul, *Acolastus* înseamnă, în greacă, „Cel nepedepsit".

[2] Întîlnirea dintre Luther și Carolostadius a avut loc, de fapt, în 1519 la Leipzig ; cronologia lui Nashe este, desigur, dictată de rațiunile ficțiunii, împletită, așa cum s-a văzut cu evenimentul istoric conform necesităților artei narative.

[3] Proverb latin însemnînd : „Cele ce sînt deasupra noastră nu ne privesc de fel".

ar fi putut să stîrnească rîsul, așa că o să-i las și eu baltă. Zău, doar gesturile lor puteau din cînd în cînd să mai scoată oleacă de veselie din om ; cei doi ca cei doi, dar să fi văzut mai cu seamă liota de adversari și pe cei care le dădeau răspunsurile. Unul ciugulea cu arătătorul fiecare jumătate de silabă pe care o rostea și o aproba din nas, ca bătrînul care cîntă și-i arată tînărului dornic să învețe cum se ține măsura. Altul se ștergea la gură cu batista, la capătul fiecărei idei și ori de cîte ori i se părea că a făcut o impresie bună, vîrîndu-se cu capul și gîtul în publicul căzut în admirație, se oprea să-și netezească părul, să-și răsucească mustața de două, trei ori ca să le dea răgazul să aplaude. Un al treilea bălăbănea și mișca din cap, ca și calul țanțoș care joacă în frîu, sau cum am văzut eu unul care înota nemaipomenit și-și ridica bărbia la umărul stîng la fiecare mișcare. Un al patrulea asuda și făcea spume la gură pentru că adversarul său negase partea silogismului la care el nu era pregătit să dea răspuns. Un al cincilea își deschidea brațele, ca aprodul care pășește în față pentru a face loc, pocnea din degete cînd socotea că a ajuns la o concluzie. Un al șaselea își lungise mutra ca o oaie și începuse să scuipe și să bolborosească jalnic cînd născocirea lui a fost trecută cu vederea. Un al șaptelea trăgea greu aer în piept și gemea vorbind de parcă ar fi fost cu gura plină de ocări. Trudeau din greu cu toții și aveau și ei ceva învățătură și carte, dar n-aveau duh îndeajuns să le folosească. Își închipuiau că Ducelui îi făcea cea mai mare plăcere și bucurie să-i audă vorbind pe latinește și cîtă vreme vorbeau numai din *Tulius*, era musai ca el să-i asculte. În ziua de azi, în multe universități se află un lucru deșart și anume că cel care fură, nu citate, ci pagini întregi din *Tulius* e socotit un orator neîntrecut. Și dacă izbîndește să încropească din bucăți de propoziție un discurs, e om făcut, deși la drept vorbind, discursul aduce cu o haină de coate-goale, alcătuită din petice felurit colorate. N-au nici o contribuție sau născocire de a lor, ci își înjgheabă un stil de păsărească stîlcită. Nemțoteii ăștia cu capete de plumb au fost primii care s-au apucat de așa ceva și pe urmă și noi, englezii, am început

să-i imităm în prostie. Mi-e milă de *Nizolius*[1] care nu face decît să apuce capetele firelor unui veşmînt vechi şi ponosit.

Dar astea le-am spus aşa, în treacăt, acum să ne întoarcem la cei care se certau. Unul dintre ei, care se credea mai presus decît semenii săi, văzînd că Ducele are un cîine pe care-l îndrăgea mult şi care stătea lîngă el pe podium, i-a dedicat toată cuvîntarea şi n-a scăpat fir din coada bietului animal care să nu fie încărcat de comparaţii ; atîta l-a curtat că dacă ar fi fost căţea ne-ar fi dat la toţi de gîndit. Un altul, a comentat împopoţonîndu-l cu epitete minunate. Alţii s-au apucat să-i numere anii şi i-au proorocit că nu va muri pînă în ziua judecăţii de apoi. Lăsînd la o parte alte bazaconii de felul ăsta, găsim în această adunare şi pe cărturarul de seamă *Cornelius Agrippa*[2]. La vremea aceea era socotit cel mai mare vrăjitor al creştinătăţii. *Scotus*[3], care săvîrşise scamatorii şi jonglerii dinaintea Reginei nu a apucat să ajungă măcar pe sfert la faima pe care o avea el în ale magiei. Doctorii din *Wittenberg* înnebuniţi de zvonurile pe care le auziseră despre el, l-au poftit în faţa Ducelui şi a lor ca să înfăptuiască un lucru nemaipomenit şi care să rămînă în amintirea tuturor.

Unul a cerut să le înfăţişeze pe plăcutul *Plautus*, ca să vadă cum se îmbrăca şi ce expresie avea pe chip cînd măcina grîul la moară. Un altul îşi dorea de mult să-l vadă pe *Ovidiu* cu nasul lui coroiat. *Erasmus*, care nu lipsea de la acea întrunire memorabilă, a cerut să-l vadă pe *Tulius* cînd şi-a ţinut discursul majestuos şi graţios — *pro Roscio Amerino*[4]. A mai adăugat că cerea acest lucru pentru că vroia să audă cu urechile lui cum poate cineva să scape basma curată cu ajutorul unei retorici stranii, cînd de fapt învinovăţirea este fără de tăgadă. Doleanţa

---

[1] Marius Nizolius (c. 1498-1576) autor al unei lucrări de referinţă despre M. Tullius Cicero, *Thesaurus Ciceronianus* (1535).

[2] Este vorba de vestitul cabalist Cornelius Agrippa, necromant şi magician, născut la Köln în 1486.

[3] Scoto, pehlivan şi prestidigitator italian, care vizitase Anglia între 1576 şi 1583.

[4] Una din cuvîntările cele mai importante de tinereţe ale lui Cicero.

lui *Erasmus* a fost imediat încuviințată, așa că doctorilor li s-a cerut să-și întrerupă întrunirea și fiecare să rămînă nemișcat la locul său ; la timpul anunțat, *Tulius* a apărut în persoană, a urcat pe podium și a declamat *verbatim* mai sus numita cuvîntare, dar cu o patimă atît de uluitoare, cu o înfocare și o exaltare de spirit și niște gesturi atît de mișcătoare încît toată audiența era gata să-l înlocuiască pe Cel de Sus cu cel vinovat.

Mare a fost faima pe care și-a atras-o *Agrippa* cu această singură faptă. Și într-adevăr era atît de bulucit de oamenii care veniseră să-l vadă, că a fost nevoie să plece mai repede decît trebuia, să se întoarcă la curtea Împăratului de unde venise și să părăsească *Wittenberg*-ul înainte de vreme. Și cu el o să purcedem și noi, pentru că am făcut mai înainte cunoștință cu el. Pe drum, stăpînul și cu mine ne-am învoit să ne schimbăm numele. Eu urmam să fiu Contele de Surrie, iar el, omul meu, pentru că își dorea să aibă parte de mai multă libertate în purtări și nu voia să-și atragă nici o neplăcere. Cît despre ținuta mea, știa prea bine că puteam s-o modelez la comandă, fie de rang înalt fie umilă, după cum ar fi poruncit.

Am ajuns la Curtea Împăratului, unde am petrecut de minune în toate chipurile, chefuind cu balercile, nu cu cănile. Nu se închina o dată în sănătatea noastră, fără să nu fim nevoiți să dăm pe gît aproape cîte un poloboc. Eram curioși să aflăm cîte ceva despre obiceiurile țării, dar n-am deprins decît că la încoronarea Împăraților se frige un bou întreg care are în pîntece un cerb, iar cerbul are în pîntece un ied, iar iedul e umplut cu păsări. Cîțiva curteni ca să-și mai omoare timpul, ne-au mai povestit și alte isprăvi ale lui *Cornelius Agrippa* — cum atunci cînd compatriotul nostru, *Thomas More* a fost acolo, i-a arătat în vis toată distrugerea Troiei. Cum, Lordului *Cromwell*, fiind ambasadorul Regelui, i-a înfățișat tot într-o oglindă care mărea pe regele *Henric* al optulea cu toți lorzii săi, la o vînătoare în pădurea sa de la *Windsore* și că atunci cînd s-au înapoiat în camera sa de lucru, gata

să ia parte la o cercare neobișnuită pe care s-o poată povesti la înapoierea sa în Anglia, *Agrippa* l-a poftit să scoată din bibl.ioteca cu vreo două mii de cărți, pe cea pe care o dorea, să citească oricare rînd ar dori pentru ca după aceea, fără carte să recite pe dinafară următoarele douăzeci de pagini. *Cromwell* a făcut întocmai și a repetat încercarea cu multe alte cărți și de fiecare dată s-a petrecut la fel, ba chiar a și depășit așteptările. Lui *Carol* al V-lea, pe atunci Împărat, mi-au povestit cum i-a arătat pe cei nouă eroi — *David, Solomon, Gedeon* și ceilalți, într-o asemuire cu realitatea de parcă ar fi trăit aevea. Stăpînul meu și cu mine, bucurîndu-ne de o oarecare familiaritate cu acest vrăjitor, ne-am hotărît să-i cerem și noi ceva, avînd în vedere miracolele care i se puneau în seamă.

Eu, pentru că eram așa-zisul Stăpîn și Lord, i-am cerut să văd în oglindă pe *Geraldine* — ce făcea în acea clipă și cu cine stătea de vorbă. Ne-a arătat-o, fără prea multă vorbă, cum plîngea cu sughițuri pe pat, și cum se ruga fierbinte în absența Stăpînului inimii sale. La vederea ei, deși luase înfățișarea unui servitor, stăpînul meu nu s-a mai putut înfrîna și dădu glas acestui cîntec scornit pe loc.

Doar suflet în nepămîntescu-ți trup, de ce păleşti,
Doar aur, nu metal de rînd, de ce te-ntuneci oare,
Cumplită suferință, cum poți să năvălești
În inima unei ființe atît de-ncîntătoare ?

Și cerul șiroaie te plînge-tăcere
Și pana-mi așterne nespusa-i durere.

Te-așează spirite ușor pe sînu-i argintiu
Iar zvîcnetul cumplit, amar, o strună fă s-atingă
Și poartă-mă spre alte lumi ce-aleanul nu îl știu
Și unde fericirea-n veci nu poate să se stingă.

Cerescul ei chip privește spre astre
Sporind încîntarea slăvirilor noastre.

Cad stele să-i răpească lin din ochi lumina vie
Senina-i frunte repede alungă norii grei,
Sclipiri de aramă din cosiță cerul tot învie
Și boarea dimineții adastă-n răsuflarea ei

Bolnavă de dor cînd stă și așteaptă
Ea lacrimi îmi zmulge cu-o singură șoaptă.

Gingașul trup se-ntinde lin pe perna de mătasă
Și-mbujorații ei obraji, privirea îmi desfată.
Zărind-o în oglindă simt inima-mi voioasă
Și totuși văd doar un amurg, iar nu lumina toată.

O sărutare-ți dau, stăpîna mea prea bună,
În sărutarea ta nectarul se adună [1].

Și cu toate că alaiul Împăratului și nemaipomenita companie a lui *Cornelius Agrippa* erau temeiuri serioase care să ne facă să mai zăbovim prin acele locuri, *Italia* rămăsese în gîndul stăpînului, și-și zicea că pînă nu va privi peste întreagă acea țară care clădește spiritele atît de vrednice de luare aminte, rămînea cu credința că nu călătorise mai departe de *Țara Galilor*.

V

Și ca să nu mai umblăm cu ocolișuri la drumul mare, am întins pasul și nu peste mult timp am ajuns la *Veneția* unde abia am apucat să ne dezmeticim, că un codoș cu înfățișare neomenească îmbrăcat întru totul ca un gentilom și ducînd în tolbă cam o jumătate de duzină de limbi străine, ne-a întreținut pe propriul nostru grai, cu multe înfloriturі și zorzoane, și cu toate că abia ne cunoscusem ne-a poftit cu o curtoazie de-a dreptul vehementă să-i fim oaspeți. Se numea *Petro de Campo Frego*, un practi-

[1] Aceste versuri au apărut separat în *England's Parnassus*, o antologie de poeți englezi alcătuită de R. Allot (publicată în 1600, cu puțin înainte de moartea lui Thomas Nashe) și purtîndu-i iscălitura.

cant de seamă în ale codoșlîcului. Locul unde ne-a dus era casa de pierzanie a unei curtezane pe nume *Tabitha* Ademenitoarea, o tîrfă care putea să se prefacă a fi prima martiră a castității — *Lucreția*, și ce credeți dumneavoastră că s-ar putea găsi în casa oricărei sfinte? Cărți, poze, mătănii, crucifixe; în fiecare cameră găseai cîte o tarabă d-asta de mărunțișuri. Vă spun drept că n-ați fi văzut un ștergar pus aiurea sau întinat și nici n-ați fi zărit vreun fir de păr nelalocul lui. Pe paturi nu avea o boțitură lăsată de vreun trup, pernele erau netezite ca pintecele crescut al nevestelor și cu toate astea era o păgînă și o necredincioasă și făcea mai multe trebușoare decît toți vecinii ei puși la un loc. Cu noi s-a purtat de parcă am fi fost prinți pentru că aveam bani. Eu eram stăpînul, după cum v-am mai spus, iar stăpînul meu, Contele, era mîna mea dreaptă, luat de mine să mă însoțească. Așa că (precum se întîmplă cîteodată nedreptățile pe lumea asta) văzînd ea că eu nu prea mai deschid larg baierele pungii, s-a dat bine pe lîngă preasupusul meu servitor, făgăduindu-i că e gata să-l ia de bărbat dacă o ajută să-mi facă de petrecanie, și amîndoi să se bucure de giuvaericalele și banii pe care îi aveam.

I-a arătat că nu era nici o greutate să săvîrșească fapta, căci casa ei era așezată pe niște beciuri care nu fuseseră cercetate de două sute de ani și că nimeni nu băga de seamă cine intra la ea; slujitorii mei care ar fi știut că stăpînul lor trăsese acolo urmau să fie toți împrăștiați prin oraș cu diverse treburi ca și cum i-ar fi trimis stăpînul lor, iar cînd s-ar fi întors le-ar fi spus că stăpînul nu mai locuiește acolo ci că de cînd au plecat ei, el s-a mutat la *Padova*, lăsîndu-le vorbă să-l ajungă din urmă. Să știi (i-a spus ea) că dacă-i faci de petrecanie în lipsa lor, casa mea îți aparține. Înjunghie-l, otrăvește-l sau împușcă-l, mie mi-e tot una, și-l arunci în beci după aceea. Pe legea mea, dibace muiere mai era, căci plănuise în sinea ei că dacă el ar fi fost adevăratul meu slujitor (pentru că îmi făcea toate serviciile și mă slujea), după ce m-ar fi ucis, l-ar fi învinuit de omor și ea ar fi pus mîna pe tot ce aveam (căci purtam mereu la mine averea stă-

pînului, bani, giuvaericale, inele, polițe). Pretinsul servitor a încuviințat pe dată planul, mă va ucide căci cerul nu mai putea să rabde, și arma cu care avea să-mi dea lovitura de grație urma să fie pistolul. Slavă Domnului că eram un tînăr scutier cu caș la gură și stăpînul s-a purtat cu chibzuință, pentru că mi-a istorisit tot ce plănuiseră amîndoi. Nu aveam cum să împiedic fapta dar, ca bărbat puteam s-o ocolesc. Ziua execuției s-a potrivit după cum au ticluit și în iatac sosiră pe rînd prea nobilul meu însoțitor cu pistolul încărcat și ascuns, ursuz și bănuitor, iar pe urmele lui, cumătra *Tabitha și Petro de campo Frego*, codoșul dumneaei.

La intrare, i-am salutat pe toți foarte familiar și plin de voioșie, și am început să le povestesc ce vise urîte m-au tulburat noaptea trecută. Am visat, le-am spus eu, că omul meu *Brunquel* aici de față, (n-am putut să-i dau alt nume), a intrat la mine în cameră cu un pistol încărcat sub braț, ca să mă ucidă și că voi doi îl îmboldeați să săvîrșească fapta, doamnă *Tabitha* și preabunul meu prieten *Petro de campo Frego*. Domnul să ne ocrotească căci mare sperietură am tras ! Și cum erau ei gata să înceapă obișnuita și înzorzonata discuție despre visele înșelătoare, credinciosul meu servitor *Brunquel* începu să tremure și să se zgîlțîie din toate mădularele, și după cum urzisem amîndoi, lăsă să cadă pistolul, la care eu am sărit din pat și am înșfăcat spada strigînd Omor, Omor, iar cumătra Tabitha a fost gata să facă pe ea.

Pe sluga mea, sau stăpînul meu, cum vreți s-o luați, l-am înșfăcat de guler și l-am amenințat că-l fac praf dacă nu mărturisește adevărul. Iar el, ca și cum ar fi fost ros de remușcări (Domnul să-l aibă în pază, că strașnic se mai pricepea să joace) s-a lăsat în genunchi, mi-a cerșit iertare și i-a învinuit pe *Tabitha* și *Petro de campo Frego* de mituire. Eu, foarte serios și îndurător, i-am dat ascultare pînă la sfîrșit și apoi le-am spus că povestea nu se încheie aici, ci am să văd ce spune legea. După legile țării, uneltirea era o fărădelege capitală și pedeapsa ar fi fost grozavă, oricît de îndurătoare ar fi fost judecata. Le-am spus că eu unul puteam să-mi fac și sin-

gur dreptate dar unui străin nu-i stă bine să se răzbune după placul lui. La aceste cuvinte, *Tabitha* a început să spună că mai bine ar fi să-mi fac singur dreptate, jurînd pe Dumnezeu sau pe necuratul ; a leșinat, și-a venit în fire apoi a leșinat din nou și după ce iar și-a venit în simțiri, a suspinat din străfundul inimii și a prins a vorbi slab și cu obidă, da, cu atîta obidă că dacă n-aș fi cunoscut matrapazlîcurile tîrfelor pînă atunci, mai mai că m-ar fi apucat mila. Lacrimi, suspine și cuvinte rostite tînguios — niciuna din ele n-a putut să-mi înmoaie auzul atît de însetat și hămesit eram să pun mîna pe coroane lucitoare, iar ea, cu toate gesturile sfinte și prefăcute trebuia să le aducă înainte de a mă prinde să tac. Și așa mi-a fost norocul (lua-l-ar naiba de cuvînt nenorocos zis noroc) pentru că această tîrfă, această haitoșă, această curtezană această tîrîtură trecută prin zeci de mii de mîini, mituindu-mă să nu o trădez, mi-a dat o grămadă de monezi de aur, pe care le primise de la un calpuzan, căruia îi venise de petrecanie nu de mult. Ocrotit astfel de îngerii de sus am luat ce mi-a dat. Nebănuind nimic, ca prostul, am înhățat cu lăcomie mormanul de bani pentru mituire (Ah, prefăcătorie în preacinstite veșminte !) și după care și eu și stăpînul meu aveam să pătimim atîta. Cel care este cavaler rătăcitor, priceput în treburile doamnelor și curtenelor are mai multe locuri în care să trimită bani decît necuratul să-și trimită spiridușii. Se afla pe atunci o curtezană cu pretenții, pe nume *Flavia Aemilia* care locuia pe strada sf. Marc la un aurar, pe care tare aș fi supus-o la o încercare să văd cît era de tare în ale alchimiei. Vai și amar, pentru că nu numai că era ea o bucățică bună dar era cît pe ce să mă facă și pe mine bucăți bucățele. Ei i-am trimis aurul ca să-i cerșesc un ceas de îndurare, ah neîndurătoare haitoșă ; aleasa mea și gazda ei lucrau mînă în mînă și primind aurul fals, au plănuit cum să mă facă nemuritor. Sînt în stare să beau pînă cînd o să-mi pleznească capul cînd mă gîndesc cum am fost tras pe sfoară ! Să vă spun acum adevărul gol goluț. Am fost trimis la închisoare, iar stăpînul meu, cum

era doar o slugă, n-a fost băgat la închisoare, ci dus la stăpînul tarapanalei, care, deși ne-a fost întrucîtva judecător, și în felul lui a dat o pedeapsă cît se poate de aspră, se părea că ne compătimește pentru ce am pătimit și ar mai fi îndulcit pedeapsa, dacă niște concetățeni de-ai noștri care auziseră că un Conte englez a fost întemnițat pentru bani calpi, n-ar fi venit să ne facă o vizită. Nenorocul i-a adus la noi, căci din prima clipă și-au dat seama că sluga mea nu era alta decît Contele de Surrie, iar eu (nevrednic de a mi se spune pe nume) un coategoale. Și de aici, chiar de aici a izvorît toată nenorocirea noastră. Stăpînul tarapanalei, singurul nostru sprijin și alinare de atunci, s-a pornit și el împotriva noastră, închipuindu-și că în cap aveam o tarapana întreagă de uneltiri ticăloase împotriva țării. Cerul ne e martor că nu era adevărat (dar cerul nu vine întotdeauna cînd este chemat ca martor). Am fost vîrîți într-o carceră și mai groaznică ; trebuia să dăm socoteală pentru ce fărădelegi făcusem. Ah, nemernicul și lepădătura, stricatul pînă în măduva oaselor pe care noi îl crezusem un codoș de treabă — *Petro de compo Frego*. Cu toate că se întinsese la același blid cu noi zi de zi și că netam-nisam se dăduse de partea noastră, și încă de la început jucase rolul de tălmăcitor față de judecători, de fapt s-a purtat ca unul dintre frații trădători *Truli* [1] și ne-a făcut de două parale în chipul cel mai vădit. Le-a tălmăcit că eram atinși de ciumă și că de vreme ce nu era chip să scăpăm de ea am fost băgați la închisoare pe nedrept, și că de fapt la mijloc n-a fost decît un șiretlic diavolesc al păcătoasei *Tabitha*, gazda noastră, iar el, printr-o tălmăcire voit greșită făcută cu multă dibăcie ne-a făcut să mărturisim și să strigăm *Miserere* [2] înainte de a fi dați pe mîna călăului. Rușinos, rușinos ca trupul și diavolul să se folosească de slugile lui ; pun gîtul jos că nu se află codoș care să nu fi jurat să fie ticălos. Nici împielițatul însuși nu este într-atît de împielițat cum e codoșul, atît de diavolește

---

[1] Poreclă dată puritanilor.

[2] Invocația cu care începe psalmul 51 al lui David, recitat de obicei înaintea execuțiilor capitale.

își duce la îndeplinire uneltirile. Trebuie să aibă spinare de măgar, trompă de elefant, isteţime de vulpe, colţi de lup, să se gudure ca un prepelicar, să se slugărnicească ca un jidov, să mintă ca un ticălos. Dacă ar fi fost doar pe jumătate puritan şi ar fi avut mereu pe buze sfînta Scriptură şi tot n-ar fi izbîndit mai bine. Ascultaţi la mine, meseria asta este de viitor, şi cine vrea să propăşească la curţi străine, sau vrea să se dea bine pe lîngă nişte lorzi de seamă, să se instruiască temeinic în acest meşteşug. Da, da este arta artelor şi este de zece mii de ori mai răzbătătoare decît inteligenţa. Fără numai un om în stare de aşa ceva, cu scaun la cap, aşezat şi curtenitor, fără numai un asemenea om cu nemaipomenite politeţuri şi încă nu în vîrstă, poate izbîndi. Domnul să se îndure de codoşul nostru (şi asta ar însemna ca Domnul să facă o minune), care era cunoscător în toate cele şapte păcate de moarte şi pe toate le profesuia atît de bine ca însăşi Satana. Dar nici ea nu ar fi putut să ne joace pe degete cum ne-a jucat el pe noi. Pot să vă spun că el a fost primul care ne-a învăţat ce este şiretenia italienească de care nu ne-am mai dezbărat după aceea. În vremea cînd am fost închişi şi ne doftoriceam în această cetate a visării, ne-a fost trimisă să ne ţină tovărăşie soaţa unui *magnifico* de neam înalt. Pe soţul ei îl chema *Castaldo*, iar pe ea *Diamante ;* temeiul pentru care fusese trimisă acolo era bănuiala neadevărată de om zuliar pe care soţul ei iubitor o avea cu privire la cinstea ei. Iar cel pe care îl alesese drept ticălos era unul *Isaac Medicus*, un cetăţean care, plin de curtenie apărea pe la casa lor cam des, nu de dragul lui sau al nevesti-si, ci doar cu gîndul să ia cu împrumut bani de la el cu înscrisuri în regulă ; cînd şi-a dat seama că nu iese la capăt, şi cum *Castaldo* era prea mînă strînsă ca să intre în cîrdăşie cu el, în taină s-a gîndit să se răzbune şi a răspîndit printre cei de o teapă cu el cum că el s-ar fi dus pe la casa lui *Castaldo* ca să-i pună coarne, şi n-a lăsat să se înţeleagă prea limpede dacă a izbîndit sau nu în încercările sale. S-a prefăcut că nişte inele pe care le împrumutase de la o curtezană de-a lui ar fi fost de pe degetele nevestei şi pînă la urmă, atît a moşmondit la povestea asta, încît

Castaldo a strigat, Să pleci din casa mea, tîrfo, dezmățato, desfrînato de două parale, la închisoare cu tine.

Cît despre noi, ne-am bucurat atîta că soarta ne trimisese o tovărășie atît de drăgălașă, de parcă ne căpătasem libertatea. Femeia avea chipul rotund, sprîncene negre, o frunte înaltă, o gură mică și un nas ascuțit, și era toată durdulie și dolofană ca o potîrniche, pielea îi era moale și catifelată ca trupul de lebădă ; ah, ce-mi crește inima cînd îmi aduc aminte de ea. Pășea ca o păsăruică și se purta țanțoșă ca struțul. Cu ochii dulci în pămînt, dar uneori repezindu-și glasul întunecat de ciudă, era întruchiparea disprețului suveran, asemeni unui prinț care tună și fulgeră cînd aude de trădarea vreunui supus de rang care i-a scăpat din gheare. Numai văzînd-o bombănind și mîniindu-se într-una, dar totuși senină și neîncruntată, pînă și cel mai aprig judecător din lume ar fi recunoscut că are sufletul nepătat. Dacă se făcea cumva vinovată de ceva era numai faptul că stătea morocănoasă tot timpul și se îngrijea de nurii cu care fusese hărăzită cum se îngrijea bărbatu-său de pungile lui. Mulți oameni sînt cinstiți pentru că nu știu să fie altfel ; femeia se gîndea că pîinea furată nu are gust pentru că în patul unui bătrîn nu ai niciun gust. Nu se poate ca o femeie să fie isteață și să nu-și folosească cu vîrf și îndesat harurile cu care a fost înzestrată. În vremea noastră și în țara noastră se mai întîmplă și minuni. Cei care sînt iuți la minte, sînt iuți la toate ; fierul trebuie să fie bine bătut ca să ia formă și tot așa mințile de fier nu se înduplecă fără o strădanie îndelungată. Aurul se încovoaie ușor, mințile cele mai deștepte sînt cel mai ușor de impresionat, *Ingenium nobis molle Thalia dedit* [1], zice *Psapho* către *Phao*. Cel care n-a avut ibovnică supusă, o spun sus și tare, n-a avut parte de o femeie isteață, iar el a fost față de ea un cățelandru caraghios, nepăsător și fără haz.

Această soție a *magnifico*-ului era un suflet blînd și iubitor, care avea în el ceva de duh, dar cum nu fusese niciodată luată de sub oblăduirea maică-si și a bărbatului, nu era plămădită cum ar fi trebuit. Neîncrederea fără

---

[1] „Thalia ne-a dăruit un suflet slab de înger" (Ovidiu).

temei poate vîrî în capul unei femei simple gîndul de spurcare. Aș putea să mă jur pe cinstea unui paj, care dintotdeauna a însemnat ceva, că pînă să ne întîlnească pe noi în închisoare, fusese neprihănită. Închipuiți-vă, pe legea mea, ce ispite o chinuiau cînd ceara și focul stăteau alături, ci nu-l osîndiți pe stăpînul meu. El, săracul, era prea virtuos ca s-o pîngărească, ținea la cele sfinte și la conștiință ; așa se întîmplă dacă nu ieși din vorba Domnului. Tot ce i-a făcut a fost că văzînd-o întristată, și-a închipuit că este *Geraldine* a lui, și s-a apucat să-i vorbească așa cum i-ar fi vorbit ei, ba ce spun, putea să jure că era *Geraldine,* și-i lua mîna albă și-și ștergea ochii cu ea, de parcă numai atingerea ei i-ar fi potolit durerea. Uneori, îngenunchea și săruta pămîntul ca și cum ar fi fost sfințit de pașii ei. Să fi fost numai vreunul care să știe să descrie o pasiune adevărată, că ar fi devenit un mare poet tragic, doar dacă asculta pe jumătate la bocetele lui. Se aruncau pătimaș unul de gîtul altuia, el o prosl'ăvea mai mult decît luna și stelele de pe cer, lăudîndu-i drăgălășenia și nurii, dar eu știu bine că de fapt se îndrăgostise de propria lui închipuire și nu de chipul ei. Nu-i mai puțin adevărat că mulți devin îndrăgostiți înfocați doar ca să cîștige laude întru mintea ce o au.

A slăvit-o, a rugat-o, a implorat-o și i-a cerșit să aibă mil'ă de el că se sfîrșea de dorul ei. Și din această stare de prostrație n-a mai putut fi scos. Cine iubește cu înflăcărare, pune totul pe seama iubirii. Sărea de la proză la versuri și o copleșea cu poezii năstrușnice de felul ăsta.

De-ar fi să mor, această moarte-aleg —
Tot sufletu-mi să-mi scoți, crudă fecioară
Cu sărutări. Sorbi-voi pe-de-a-ntreg
Parfumul tău. Suspine mă-nfioară
Cînd lași strivite a tale buze moi
De buzele-mi lipsite de noroc.
Să mă sufoci și gîtul să-mi îndoi
Cînd mă vei prinde-n brațele-ți cu foc.
Săgeți din ochii tăi de jar aruncă,
Și strînge-mă în brațe, nu mai sta,

Prefă-mă-n porc, ca Circe dă poruncă,
Să pot trăi pe veci în mintea ta.
În cer nu poate fi vreo desfătare,
De nu ești tu cuprinsă în visare.

Trist dar adevărat. Dacă stăpînul nu mințea, eu unul să fi fost femeie, pe vreo cîțiva bărbați i-aș fi făcut nemuritori. Ce înseamnă, ce înseamnă pentru o fată frumoasă și tinerică să fie mieroasă la vorbă cu un îndrăgostit pătimaș. Stăpînul meu o tot lua pe ocolite și îi tot dădea tîrcoale trăncănind fără încetare, dar pasărea *eu* am prins-o în laț ; fără fasoane și pălăvrăgeală multă am dus-o în altă lume. Cel de sus mi-e martor că stăpînul s-a purtat ca un adevărat *Petro Desperato* cînd mi-am aranjat eu treburile, înșirîndu-i verzi și uscate femeii. Veșnica pomenire sufletelor acelora care cred că sexul slab trebuie curtat cu cimilituri. Fiți fără grijă că și eu aveam un plan meșteșugit. Soțul ei o ofensase și trebuia ca ea să fie răzbunată ; arareori se dovedesc a fi martiri răbdători cei care sînt pedepsiți pe nedrept ; într-un fel sau altul cer să li se facă dreptate oricît de mult ar plăti pentru asta. Și biata captivă *Cecilia* n-a avut la îndemînă alte căi să se răzbune pe măsură pe zuliarul ei bărbat decît să-l umple de ocară. A socotit să-l aducă în stare să plîngă pentru ceva care era foarte apropiat de un ires. Cum m-am prins eu în tot jocul ăsta, poți să-ți închipui, bunule cititor, *subaudi* [1] că eu eram închis, iar ea era temnicerul meu netot.

VI

După vreo lună sau două, domnul *John Russell* [2], un gentilom al regelui *Henric* al VIII-lea, care se afla la *Veneția* ca vasal al Angliei, a înlesnit ca și pricina noas-

---

[1] Formulă din vechile manuale de gramatică însemnînd „Înțelege". (Lat.)

[2] Personaj istoric (născut c. 1486 și mort în 1555) care a însoțit pe Howard (Surrey) în expediția navală împotriva francezilor, în 1522.

tră să fie ascultată cu bunăvoință. În acea vreme, supraveghetorul și primul judecător la breasla curtezanelor era Monsieur *Petro Aretino* [1]. Acest Aretino îi datora multe și de toate regelui Angliei, mai ales că prin mai sus numitul jupîn *John Russell*, nu cu multă vreme în urmă, îi trimisese o pensie de patru sute de coroane pe an pentru tot restul vieții sale. Așa că și-a dat toată silința și și-a pus în joc tot numele de care se bucura, ca să ne scoată din temniță. Noi nu doream nimic altceva decît ca acea curtezană să fie cercetată și căutată mai cu luare aminte. Iar el s-a apucat de treabă cu atîta osîrdie și strădanie că numai după cîteva zile cumătra *Tabitha* și codoșul ei au strigat *Peccavi confiteor* [2] iar noi am fost deîndată puși în libertate ; pentru a se da o pildă, cei doi au fost executați. După ce am ieșit din închisoare, toată lumea s-a purtat frumos cu noi și am fost răsplătiți din plin pentru toate necazurile și supărările noastre.

Dar înainte de a merge mai departe, să vă spun vreo două vorbe despre judecătorul *Aretino*. Era unul dintre șarlatanii cei mai deștepți lăsați pe pămîntul ăsta de Dumnezeu. Dacă dintr-un lucru atît de umil cum este cerneala se poate decanta un spirit, atunci el nu făcea decît să scrie cu duhul cernelii, iar scrisul său era o duhovnicie a artelor, nimic altceva. Față de el toți ceilalți nu erau decît niște scribi mireni.

Căci, de bună seamă nici nu eram altceva, decît niște slujitori ai celor lumești. Condeiul lui era ascuțit ca un pumnal și nu așternea o pagină care să nu se prechimbe într-o lupă gata să aprindă cititorii. Pana îi era încărcată mai abitir ca muscheta cînd se hotăra să împroaște în careva. Și nu trecea ceasul ca să nu-și trimită o ciotcă întreagă de împielițați într-o turmă sau alta de porci. Dacă *Martial* [3] avea zece muze cînd gusta cîte o cupă de

---

[1] Celebrul gazetar și pamfletar italian (1492—1554) care a dedicat regelui Henric al VIII-lea al Angliei al doilea tom al *Scrisorilor* sale. Regele i-ar fi remis, prin ambasadorul său, o recompensă de 300 de scuzi.

[2] „Mărturisesc, am păcătuit" (Lat.).

[3] Probabil o referință la *Epigramele* lui Marțial (XI, 6, 12-13).

vin (după cum el sigur ne-a spus), el avea zece duzini cînd își punea în gînd să facă pe despotul, și fiecare rînd putea să-l îmbete pe om de admirație. Ochiul străpungea asemeni fulgerului mărunțaiele tuturor înșelăciunilor. Trebuie să vă spun numai că își căpătase cea mai mare parte a învățăturii la *Florența*, unde ascultase predici. Nici nu era greu ca avînd atîta cît avea el, și pe deasupra un duh și mai mare, putea pe dată să aștearnă în cîteva cuvinte grozave tot ce vroia. Nu era un lingușitor nenorocit și slugarnic al statului în care trăia ; avea limba și închipuirea slobode și orice gînd i-ar fi trecut prin cap, neîntîrziat căpăta glas. Nu-i cruța nici pe prinți oricît de mică le-ar fi fost greșeala. Pentru el viața nu prețuia nimic pe lîngă libertatea slovei. Cu toate că niște defăimători netoți de-ai lui l-au învinuit că a compus tratatul *de tribus impostoribus Mundi* [1], care nu se poate să fi fost născocit fără sfatul cel mare al dracilor, eu unul sînt încredințat că nu el este autorul, și ca mine gîndesc și mulți italieni cu picioarele pe pămînt. Un alt temei ar fi și că a fost publicat la patruzeci de ani de la moartea sa, iar el, cît a trăit nu a scris nimic în latinește. E adevărat că am auzit cum că unul din discipolii și părtenii lui *Machiavel* ar fi fost autorul acelei cărți, care ca să scape de ocară, a publicat-o sub numele lui *Aretino* mult după ce acesta își pecetluise spiritul elocvent în mormînt. Prea multă răutate a pus păduchele de *Gibeline* în pana sa, cînd a gravat epitaful înveninat pe piatra acestui poet desăvîrșit. Prea a fost părăsit de toți îngerii păzitori și lăsat în voia invidiei grosolane. Patru universități l-au cinstit pe *Aretino* cu aceste titluri înalte, *Il flagello de principi, Il veritiero, Il devino,* și *L'unico Aretino* [2]. Regele francuz *Frances I* îl venera într-atîta încît ca să-i ferece gura i-a trimis în dar un colan gros de aur lucrat în formă de limbi. A fost singurul care a comentat umanitatea lui Cristos ; și apoi, întocmai după cum *Moisé* și-a întocmit *Facerea* în care a vîrît cuprinsul întregii Biblii tot așa și el și-a întocmit *Facerea* lui. A alcătuit un tratat remarcabil inti-

---

[1] Despre cei trei impostori ai lumii." (Lat.)

[2] „Biciul principilor", nemincinosul, divinul, unicul Aretino. (It.)

tulat *I sette Psalmi poenetentiarii* [1]. Toți *Tomașii* ar avea motiv să-l îndrăgească căci a vorbit atît de mult și de frumos despre *Viața Sfîntului Toma* [2]. E bine și că a publicat *La vita della virgine Maria* [3], cu toate că are cumva iz de superstiție și încă alte cîteva treburi, pe care aici nu am să le mai amintesc ca să nu vă plictisesc. Dacă a fost mai slobod la gură, poate răspunde asemeni lui *Ovidiu*, *Vita verecunda est, musa jocosa mea est*, viața mea este castă chiar dacă versul meu este destrăbălat. Ia spuneți-mi voi care vă pricepeți la istorie, ce poet, dacă se află vreunul, n-a avut parte la vremea lui de puțină zburdălnicie necuviincioasă ? Însuși *Beza* [4], să nu vă fie cu supărare. *Aretino*, cît va trăi omenirea, nici tu nu vei muri. *Tuliu, Virgil, Ovidiu, Seneca* n-au fost pentru Italia podoabe mai de preț ca tine. Pînă să fi auzit de tine niciodată nu m-am gîndit la Italia mai cu pioșenie ca la Anglia. Odihnească-se în pace duhul tău, cu toate că așa cum ți-a fost spiritul, n-ar putea să aibă parte de pace sau curmare a durerilor căci ar înșira versuri arhanghelilor pe lumea cealaltă. Puritanii încă împroașcă cu venin pe scornelile tale tăioase. Broasca se umflă de venin, tu te umfli de atacuri înveninate, răutatea ta nu are o picătură de veselie.

Dar miezul istoriei mele mă trage de mînecă, *Diamante Castaldo*, nevasta *magnifico*-ului, după ce am fost eliberat de închisoare, a rămas grea și tocmai atunci la Veneția bîntuia o foamete cumplită ; din zgîrcenie ori pentru că încă îl mai chinuia gelozia (Sf. Ana să ne aibă în pază) *Castaldo* a dat frumușel ortul popii. După aceasta, am cerut din nou, cu umilință, ajutorul jupînului *Aretino*, dîndu-i ce i se cuvenea, iar el, n-a mai stat pe

---

[1] Lucrare despre cei șapte psalmi ai pocăinței, publicată efectiv în 1534.

[2] *La vita di San Tomaso, Signor d'Aquino*, publicată în 1543.

[3] Publicată în 1539.

[4] Eruditul Theodorus Beza (Bèze) autorul unor poeme de căință, scrise în latină, în semn de penitență pentru păcatele tinereților sale.

gînduri și în ciuda neamurilor soțului, i-a căpătat *Nunc dimittis* [1] și astfel fu liberă să facă ce dorea.

Fiind în libertate și avînd toate bunurile soțului ei, mă ridică pe mine la rangul de monarh. Și cum sorocul i se apropia și ea nu mai putea rămîne în Veneția ca să-și atragă ocara, s-a hotărît să pornească la drum încotro aș crede eu de cuviință. Ținta mea era să văd toată Italia și în felul ăsta, dacă voia să mă însoțească, trebuia să-și ia cu ea toate cele trebuincioase ca în caz de nevoie să-i fiu de ajutor.

De la stăpîn, după ce ea m-a poftit astfel, nici nu mi-am mai luat rămas bun, și cum îmi vîrîse mai înainte pe gît rangul de Conte, mi-era peste putință să mă lepăd de el. Am trecut prin toate orașele purtînd numele de tînărul Conte de Surry ; ținuta, îmbrăcămintea, suita și avutul nu erau cu nimic mai prejos de acest nume, mă purtam și vorbeam la fel de nobil. Luați aminte că *Florența* fiind ținta călătoriei stăpînului meu, cum eu nu apărusem, el s-a pornit într-acolo degrabă. Iar pe drum tot auzea de un alt Conte de Surry, ceea ce l-a făcut să grăbească pasul ca să mă prindă din urmă, fără să-și închipuie însă că aș avea punga atît de plină încît să încerce să mă omoare. Iar la Florența, m-a ajuns ; mă aflam la cină împreună cu curtezana mea, înveșmîntați în toate odăjdiile, asemenea lui *Antoniu* și a *Cleopatrei,* cînd aceștia își sorbeau cupele de vin pline cu mirodenii și perle ; s-a strecurat în casă înainte de a apuca noi să-l poftim, ne-a urat numai bine și ne-a întrebat dacă sîntem bucuroși de oaspeți. Să mă fi întrebat dacă nu cumva doream să-mi pun capul în ștreang, poate că întrebarea ar fi sunat mai ademenitoare. Cel care atunci, pe loc, mi-a smuls titlul de noblețe, putea foarte bine să-mi fi smuls și inima să mi-o arunce la picioare.

Sufletul meu, făcut să se înalțe în văzduhuri, căuta acum o cale să coboare, sîngele meu, asemeni *sabinelor* rușinoase descoperite de soldații lui *Romulus,* care au alergat către cea cu sîngele cel mai nobil dintre ele, căutînd ajutor, și ea într-o primejdie nu mai mică (dacă

[1] „Acum, îngăduie să plec" (Lat.), cuvinte cu care începe un cîntec liturgic, preluat din Scriptură.

nu chiar mai mare), alerga și el căutînd ajutor la sîngele cel mai nobil al lui pe care-l purtam la inimă, care și el la rîndul lui avea nevoie de adăpost și alinare. Ne-a apucat, și pe mine și pe curtezana mea un fel de tremurici sau zgîlțîialală ca la cutremur și cred pe bună dreptate că dacă văzîndu-ne cum ne dăm de ceasul morții, ar mai fi întîrziat să ne încurajeze și să ne îmbărbăteze, cîinii s-ar fi bulucit sub masă să se ospăteze cu mădularele noastre împrăștiate care încotro de frică.

În loc să mă amenințe sau să mă sperie cu sabia sau cu vorba pentru cutezanța mea nemaipomenită, a izbucnit în hohote de rîs la gîndul că dăduse buzna peste noi și rămăsesem împietriți și înțepeniți văzîndu-l apărînd din senin.

Ah, zise nobilul meu stăpîn (după ce fu în stare să rostească cîteva vorbe din pricina rîsului) ce noroc pe mine să vă fac o vizită așa pe neașteptate ; sînt încredințat că mă primiți cu brațele deschise, măcar de dragul numelui ce-l port. Mare minune să vezi doi conți englezi în aceeași vreme într-o casă în Italia. Văzînd că e bine dispus, am început să-mi vin în fire și i-am răspuns cît am putut mai îndrăzneț : Domnule, sînteți binevenit, numele pe care l-am împrumutat nu l-am făcut de ocară, dulcea mea aleasă *Diamante* m-a făcut stăpîn pe o mare sumă de bani și nu m-am priceput cum s-o folosesc mai bine pentru a aduce cinste țării mele, decît s-o cheltuiesc cu mărinimie în numele dumneavoastră. N-am prețuit nicicînd mai mult vreun englez pentru generozitate, măreție și curtoazie ca pe dumneavoastră și am dorit ca toate faptele mele de seamă să le săvîrșesc sub oblăduirea culorilor dumneavoastră. Să nu luați drept cutezanță că am vrut să vă sporesc faima. Dacă aș fi privit înaltul dumneavoastră nume cu slugărnicie și umilință și Înălțimea voastră să trebuiască a-și pune destoinicia la încercare ca să-l ridice acolo unde merită, plîngerile dumneavoastră pentru necinstirea numelui ar fi fost îndreptățite, iar apărarea mea mai puțin îndreptățită. Se va crede că este o politică a domniei voastre să trimiteți înainte pe cineva care fiind părtean al dumneavoastră să păstreze și să sprijine poziția și rangul de conte. Mi-a fost dat

să cunosc mulți conți care ei înșiși se îmbrăcau foarte simplu, fiind însă încîntați să aibă pe altcineva în preajmă (încărcat de nestemate, înveșmîntat în haine cu fir de aur și înzorzonat cu tot felul de horbote) și stînd lîngă acesta, cu capul descoperit să spună că dacă și cel mai mare dintre mai mari nu putea să se înfățișeze mai strălucitor, cît de mare era el față de cel mai mare pentru că poruncea unei slugi să se înfățișeze la fel de strălucitor. Faima unui nobil nu se arată în nimic mai mult ca în pompa însoțitorilor. Ce faimă ar mai avea Soarele, dacă Luna și alte milioane de stele n-ar împrumuta din lumina lui ? Dacă mă puteți învinui de vreo faptă mîrșavă sau urîtă cu care să vă fi pătat numele, n-aveți decît să mă ocărîți cît vreți, dar eu n-am să vă cer iertare sau îndurare.

Non veniunt in idem pudor et amor [1], nu îndura să certe pe cel pe care-l îndrăgea. Văzînd cu ochii lui că nu i-am stîrbit din aripile onoarei, ci mai degrabă i le-am lungit adăugîndu-le parale, mi-a vorbit ca unui ambasador, mi-a întins mîna și a jurat că nu are decît o singură inimă, iar mie îmi aparținea jumătate din ea pentru că îi sporisem într-atîta faima. Un singur lucru, zise el, iubite Jacke te-aș ruga (doar unul singur) și anume, cu toate că sînt mulțumit să-mi maimuțărești originea (căci, la urma urmei, care nobil nu are pe lîngă el cîte un maimuțoi sau măscărici ?), tu să fii un maimuțoi fără ghiulea la picior, să nu porți curtezana după tine. I-am răspuns că regele nu poate face nimic fără visterie, curtezana era punga, obrazul și umărul meu. Înălțimea ta, mai bine mă lepăd de nume decît să mă despart de o binefăcătoare atît de aleasă. La drept vorbind, întrucît adevăratul proprietar își cere înapoi astfel lucrurile furate am să mă lepăd chiar acum de el ; iată, mă întorc iarăși la vechiu-mi rang ; sînt sluga dumneavoastră umilă, *Jacke Wilton* ca la început și așa am să rămîn pînă am să mă sfîrșesc din viață.

De grabă s-a terminat și vorba asta și alta i-a luat locul, dar ce anume nu-mi mai aduc aminte ; s-a vorbit

---

[1] „Dragostea și rușinea nu trag împreună" — formulă a poetului latin Ovidiu.

însă mult și bine că s-a vorbit și vorbă să fie căci n-am de gînd să îmi amintesc. Am luat masa, ne-am dus la culcare, ne-am trezit de dimineață, l-am slujit pe stăpîn și primul lucru pe care l-a făcut cînd s-a sculat a fost să meargă să viziteze casa unde se născuse *Geraldine* a lui, la vederea căreia a fost atît de mișcat încît, dacă nu eram cu el, s-ar fi apucat să-i tragă o cîntare în plină stradă. Am fost poftiți înăuntru și ni s-au arătat mai multe odăi. Ei, dar cînd a ajuns în iatacul cu pricina, unde razele senine au atins pentru prima oară trupul diafan al *Geraldinei*, revărsînd asupra muritoarei ființe puritatea îngerilor, atunci au început să i se reverse din gură tot felul de laude izgonind stelele de pe cer și eclipsînd soarele și luna cu comparațiile sale ; *Geraldine* era sufletul cerului, unica fiică și moștenitoare a lui *primus motor* [1]. Alchimia elocinței lui, lucrînd cu materia grosolană de neînțeles a norilor și văzduhului, a distilat-o pînă cînd *Geraldine* a ajuns o zînă. Preamărindu-i iatacul care a fost atît de mult cinstit de apariția ei radioasă, a compus acest sonet.

Frumos iatac, ce mult te poți făli !
Ești locul unde Soarele-a pătruns,
Cînd drumul, Phaeton în car, greși,
Și unde Zevs veni în ploaie-ascuns.
Te voi slăvi, îngenunchind umil,
De-acum te voi numi capelă sfîntă.
Aici, iubita-mi s-a-ntrupat copil
Și frumusețea ei o lume-ntreagă cîntă.
Sălașul îngerilor minunat
Nu poate sta alături-ea de tine,
Căci strălucirea ta te-a înălțat
Și farmecă nespus de mult pe-oricine.
Ah, dacă Elizeu e pe pămînt,
Doar în acest iatac e locu-i sfînt [2].

---

[1] „Izvorul prim al mișcării (subînțeles — Divinitatea).

[2] Ca și versurile de mai înainte, acest sonet a fost inclus în antologia lui Allot, *England's Parnassus*, unde figurează sub semnătura Th. N.

Încă multe alte poezii și epigrame au fost încrustate cu eleganță în alabastrul odăii (pe care privirea ei înduioșătoare de multă vreme încoace le-au îndulcit). Diamantele, pentru că îi puteau încrusta numele pe oglinda limpede erau *Dii mundi* [1]. Cu ele a gravat pe oglindă următoarele vorbe, *Dulce puella malum est. Quod fugit ipse sequor. Amor est mihi causa sequendi. O infelix ego. Cur vidi? cur perii? Non patienter amo. Tanto patiatur amari* [2]. După ce a văzut aceste monumente venusiene a publicat o provocare țanțoșă către curtea Ducelui Florenței luîndu-i în desfidere pe toți cei care ar fi răspuns (fie ei creștini, turci, evrei sau sarazini), în apărarea frumuseții *Geraldinei*. Provocarea a fost primită cu multă ușurință căci apăra pe un copil al orașului, altfel semeția italiană l-ar fi împiedicat s-o facă înainte de a apuca s-o pună în fapt. Ducele Florenței a trimis după el, l-a întrebat ce rang are, ce-l adusese pe acele meleaguri, și cînd s-a lămurit pe deplin, i-a spus că prin ținutul lui puteau trece oricînd nestingheriți și dușmanii și cei certați cu legea, prieteni și aliați, atîta vreme cît nu se încheia acea cutezătoare întrecere.

Preacinstitul și vestitul lor *Henrie Howard*, Conte de Surrie, neîntrecutul meu domn și stăpîn, intră în arenă după ce s-a dat această poruncă. Zalele lui erau împestrițate cu crini și trandafiri, iar poalele erau tivite cu urzici și bălării, care întruchipau înțepăturile, crucile și piedicile dragostei sale, coiful era pe măsura unei stropitori de grădinar, din care se părea că izvorăsc mici firișoare de apă ca din gurile havuzului, udînd nu numai crinii și trandafirii, ci astîmpărînd și setea urzicilor și bălăriilor, făcîndu-le astfel să înăbușe pe stăpînele lor întru frumusețe. Prin acestea vroia să arate că lacrimile

---

[1] „Zeii lumii." (Lat.).

[2] Maxime despre dragoste extrase din opera poetică a lui Ovidiu (*Amores*, *Heroides* și *Metamorphoses*): „O fată este un dulce rău". „Urmăresc ceea ce fuge de mine". „Dragostea este imboldul care mă face să urmez". „O, nefericitul de mine". „De ce oare a trebuit să văd? De ce a trebuit să pier?". „Nu cu răbdare iubesc". „Las-o numai să aibă răbdarea de a fi iubită".

care-i curgeau din cuget, ca și distilările artificiale ale fîntînii din stropitoarea de pe cap, udau și dădeau viață disprețului alesei inimii sale (dispreț care era întruchipat prin spini și bălării) în vreme ce preamărirea frumuseții ei chinuitoare sporea mereu (adică trandafirii și crinii). Cuvintele ce însoțeau toate acestea erau, *Ex lachrimis lachrimae* [1]. Valtrapurile calului său erau prinse și legate cu catifea argintie și pene de mărimea și forma celor ale struțului. Pe pieptul calului se lăbărța partea din față a acestei păsări lacome, iar calul își întindea gîtul lung spre curelele hățurilor crezînd că sînt din fier, și mereu părea că încearcă să apuce zăbala de aur ; și dacă s-a aflat vreodată armăsar care să vrea să apuce ceva atunci ăsta era gata s-o înghită pe jumătate. Aripile, pe care nu le folosise decît ca să alerge, fiind întinse ca pentru zbor, făceau armăsarul cel viguros să apară ca un fel de *Pegasus* și atît de șubrede și tremurătoare erau aripile legate de coapsele calului, că atunci cînd își făcu țanțoș apariția, înainte să fi intrat cavalerii, păreau să-i vînture aerul pe obraji, producînd un fel de vîjîit ca al vulturilor cînd își urmăresc cu iuțeală prada în văzduh. Așa după cum fiecare struț are cîte o țepușă ascuțită cu care se îndeamnă înainte cînd se pornește să alerge, la fel și acest struț meșterit, avea pe vîrful îndoit al fiecărei aripi, ca podoabă cîte un ochi de cleștar, iar jur împrejur erau lipite ca spițele diamante ascuțite, ca și cum ar fi fost razele aruncate de ochi, și asemeni durității de la pinten pătrundeau adînc în coapsa calului, îmboldindu-l și mai aprig în cursa sa. Ochii de cleștar și diamantele străluceau atît de frumos prin mănunchiurile de pene stufoase de parcă ar fi fost lumînări în cornete de hîrtie sau licurici în tufișuri, lucind printre frunze și crenguțe. Coada struțului fiind scurtă și stufoasă, i-a slujit foarte bine la împodobirea cozii calului, așa că bietul animal era cît se poate de împopoțonat. Cuvintele pentru arătarea asta erau *Aculeo alatus* [2], îmi întind aripile îmboldit de ochii ei. Morala întregii istorii era că așa cum struțul, pasărea

---

[1] „Din lacrimi, lacrimi curg." (Lat.)

[2] „Înaripat cu boldul." (Lat.)

cu ochii cei mai arzători (căci femela nu-și clocește ouăle șezînd pe ele, ci aruncînd raze din ochi) deci după cum el, ascultați la mine, întrece și pe cei mai iuți alergători din neamul alergătoarelor, îndemnat numai de țepușa ascuțită din aripi la fel de strălucitor ca struțul și el s-a avîntat în cursa cinstei îmboldit de razele dulci ale privirilor alesei inimii sale, fiind încredințat că-i va întrece pe ceilalți, alergînd spre faimă, numai însuflețit și îmboldit de strălucirea ei. Și așa cum struțul poate mînca fiare, și la drept vorbind poate înghiți orice metal, nici el nu se va da în lături să învingă oricare fiară, ceea ce nu e lucru ușor, ca să nu piardă hatîrurile unei suverane atît de minunate. În așa fel era scutul lui ticluit încît semăna cu o lentilă înconjurată de pene de culoarea flăcărilor ; în afară, se afla chipul iubitei sale împodobit cu cea mai meșteșugită măiestrie, iar înăuntru era o sabie legată într-un însemn al dragostei adevărate, cu cuvintele *Militat omnis amans* [1]. Adică sabia sa se afla în slujba unui însemn al dragostei adevărate pe care încerca să o apere și să păstreze neștirbit chipul iubitei sale.

După el intră Cavalerul negru, a cărui vizieră era toată sfîșiată și însîngerată, de parcă tocmai se întorsese de la o luptă cu un urs, coiful părea să fie un cuptor mai mărunțel, în care se învălmășeau flăcări înecăcioase, căci din vizieră se răspîndeau fum și pucioasă. Poalele îi erau brodate cu șerpi și vipere, care arătau cît de mult sînge nevinovat vărsase. Valtrapurile calului erau peste tot împodobite cu fel de fel de înfloriturі, care nu erau pete rușinoase ci podoabe. Pe scut avea încrustat discul soarelui, strălucind în timp ce apunea, precum și cuvintele *sufficit tandem* [2].

După el venea Cavalerul Bufniței, a cărui armură era un copac retezat împresurat de iederă, coiful avea forma unei bufnițe cocoțată în vîrful acestei iedere. Poalele erau zugrăvite cu tot felul de păsări ca și cum ar fi stat pe pămînt, căzute în admirație în fața lui ; cuvintele erau *Ideo mirum quia monstrum* [3], harnașamentul calului în-

---

[1] „Tot îndrăgostitul e un luptător." (Ovidiu).
[2] „Ajunge, în cele din urmă." (Lat.)
[3] „Minunat, pentru că e monstruos." (Lat.)

chipuia o căruță, cu snopuri de grîu printre porci și cuvintele erau *Liberalitas liberalitate perit*[1]. Pe scurt, o albină încurcată în lîna oilor, cu cuvintele *Frontis nulla fides*[2]. Cel de al patrulea care venea era un cavaler vînjos, într-o armură care asemuia rugina, al cărui coif era închipuit ca un ghiveci strîmt din care ies flori neputincioase a-și întinde rădăcinile sau tulpinile înflorite. Poalele erau brodate cu brațe care presărau aur printre ghioage și cuvintele *Cura futuri est*[3]. Calul său era înhămat cu frîie de plumb, cu laturile aurite, sau date cu șofran dacă nu cu aur, menite să descîlcească pretențioasa cugetare *Cani capilli mei compedes*[4] pe scutul mic și rotund avea niște viermi tîrîtori apăsați de un bolovan, cu cuvintele *Speramus lucem*[5]. Al cincilea era un cavaler părăsit al cărui coif nu era împodobit cu nimic decît cu ghirlande de chiparos și sălcii, pe armură avea veșmîntul nupțial al lui *Himen*, vopsit într-un galben mohorît, pătat și decolorat. Taina *Nos quoque floruimus*[6], care voia să spună am fost la mare preț odată, armăsarul era gătit cu pavăză pentru ochi, de culoare cafenie gălbuie și arăta ca cei atinși de gălbinare care parcă gălbejesc totul în jur ; pe el sta scris *Qui invident egent*, cei care invidiază sînt înfometați. Cel de al șaselea era cavalerul furtunii al cărui coif rotund avea formă de lună, iar zalele erau în chip de valuri pe care razele lunii le argintează ușor, și fără îndoială că tabloul înfățișat era aidoma luminii lunii oglindite pe apă ; poalele înfățișau țărmurile și malurile care se mărgineau cu rîuri. Pe el sta scris *Frustra pius*[7] — ca și cum am spune Slujire deșartă. Pe scut se vedea un leu, îndepărtat de la prada sa de către un cocoș așezat pe o movilă de bălegar. Cuvintele erau *Non vi sed voce*, nu cu violență ci cu glasul.

---

[1] Cuvinte axiomatice din scrierile Fericitului Ieronim : „Liberalitatea piere din prea multă liberalitate".

[2] „Nimic nu-i bun de crezare la prima vedere", maximă a epigramistului latin Juvenal.

[3] „Grija mea sînt cele viitoare" (Ovidiu).

[4] „Firele mele de păr alb sînt cătușele mele." (Lat.)

[5] Nădăjduim în lumină." (Lat.)

[6] „Și noi am fost cîndva în floare." (Lat.)

[7] „Evlavios în zadar." (Lat.)

Cel de al șaptelea avea, asemeni uriașilor care caută să se avînte în ceruri în pofida lui *Jupiter*, un munte care îi copleșea scăfîrlia și trupul. Polalele îi erau cusute cu brațe și picioare pe care muntele nu le acoperise de tot. Sub această înfățișare dorise să zugrăvească pe cel care dornic să urce spre mărire a rămas strivit sub muntele de porunci date de împăratul său, totuși cu brațele și picioarele libere de acea strînsoare. Cuvintele erau *Tu mihi criminis author* [1] (făcînd aluzie la porunca Împăratului), tu ești temeiul lașității de care mă fac vinovat. Calul era înfășurat în rădăcini vînjoase de copac, care cu toate că se tîrau pe pămînt, nu erau moarte ci nădăjduiau să apuce vremea reînvierii. Cuvintele erau *Spe alor* [2], sper că va veni primăvara. Pe scut purta o minge lovită de o mînă de om ca să poată sări mai sus. Cuvintele sunau *Ferior ut efferar*, îndur disprețul pentru că voi propăși. Cel de al optulea avea toată armura zgîriată ca de tufișuri de gherghine, din care totuși răsăreau (precum un copil bun dintr-un părinte nemernic), ciorchini de flori înmiresmate ale lunii mai (care este mai mult sau mai puțin încîntătoare după cum se arată), și împrăștiau dulci miresme. În mijlocul acestora se înălța vîrful înzăpezit și vălurat ; pe creastă stătea o privighetoare singuratică într-o cólivie, cu un spin în inimă și ținînd în cioc cuvintele *Luctus monumenta manebunt* [3]. La poalele tufișului, pe margine se tîrau cîteva broaște negre, umflate, care sorbeau aerul, cîțiva cosași sorbind roua — și unii și alții înăbușiți din pricina nădușelii și rîvnind la o fărîmă de umbră. Cuvintele, *Non sine vulnere viresco* [4], nu mi-e ușor să șar, se potriveau broaștelor și celorlalte vietăți asemănătoare, care dintru începuturi stătuseră la rădăcină și-i sorbiseră seva, iar acum erau alungate și aproape se sfîrșeau de căldură. Calul său era înveșmîntat ca în țarînă neagră (în jurul tufișului), ici colo presărat cu iarbă năpîrlită și colcăind de furnici,

---

[1] „Tu ești făptașul" (Ovidiu, *Metamorphoses*, XV, 40).
[2] „Mă hrănesc cu speranța." (Lat.)
[3] „Vor dăinui monumentele jeluirii." (Lat.)
[4] „Nu înfloresc fără a suferi vătămare : (din comediograful latin Plaut).

care sub clarul lunei pline de vară (zugrăvit roșiatic pe capul calului), adunau merindele pentru iarnă ; cuvintele erau *Victrix fortunae sapientia* [1], prudența te scapă de necaz. Pe scut avea chipul morții care împărțea pomană unor copii nevoiași și prăpădiți. Cuvintele erau *Nemo alius explicat* [2], nimeni altcineva nu se îndură de noi. Ce vroia să spună, habar n-am, doar poate că moartea făcuse o faptă bună cu el și frații lui, luîndu-i la sine de la vreun părinte sau rubedenie nevrednică, care i-ar fi chinuit doar, căci altfel nu văd cum s-ar putea spune despre moarte că este milostivă ; numai dacă ne gîndim că le-a luat dintr-odată suflarea ca să-i ușureze de chinuri mai mari fără de care n-ar fi putut trăi.

Cel de-al nouălea era cavalerul infant care pe armură avea zugrăvit un copilaș sărac așezat într-o corabie fără ancoră, catarg, vîsle, ori altceva. Această corabie prăpădită și bătută de vînturi era umbrită în partea de jos, iar corpul ei închipuia un copil. Valurile din jurul ei erau învolburate și înspumate, și ori de cîte ori cavalerul se mișca, păreau că se frămîntă și se năpustesc, împroșcînd spumă scînteietoare de pe culmea argintie a talazurilor care alcătuiau cuvintele *Inopem me copia fecit* [3] prada bogată îl face pe om hoț.

Pe scurt era zugrăvită o capră bătrînă care rodea la un copac făcîndu-l să se usuce ; cuvintele înscrise erau *Primo extinguor in aevo* [4], sînt degerat înainte de a ieși din mlădiță.

VII

Ar fi plictisitor să vă înșir aici toate manifestările de nemulțumire și amor care au fost folosite în acest turnir. Totuși, voi descrie scuturile cîtorva dintre ei. Unul purta urma unor ochi smulși de la tinere rîndunici, avînd

---

[1] „Înțelepciunea e mai puternică decît norocul." (Lat.)

[2] „Nimeni altul nu dezvăluie ca să arate." (Lat.)

[3] Un dictum al lui Ovidiu : „Belșugul însuși face din mine un nevoiaș".

[4] Adaptare după *Metamorphoses* de Ovidiu (III, 470).

alături inscripția *Et addit et addimit*, frumusețea îmi răpește și-mi dă înapoi văzul. Pe un altul era o sirenă zîmbind, cînd marea era învolburată și corăbiile răvășite alături de o femeie crudă care rîde, cîntă și își bate joc de lacrimile iubitului ei și de zbuciumul lui disperat, cu cuvintele *Cuncta pereunt* [1], cu toată truda mea, lucrurile ies altfel decît trebuie. Al treilea, urmărit de un blestem — o nevastă necredincioasă și destrăbălată, se slujea de următoarea înfățișare : pe scut a pus să i se zugrăvească pedeapsa dată de *Pompei* pentru paricizi, adică un om vîrît într-un sac alături de un cocoș, un șarpe și o maimuță, ; vroia să spună că nevasta cucurigea precum cocoșul, mușca precum șarpele și se destrăbăla precum maimuța, iar cavalerul era atît de abătut din pricina acestor metehne, încît se afla într-o mare de necazuri, cu cuvintele *Extremum malorum mulier*, cea mai rea dintre toate nenorocirile este femeia. Un al patrulea, care fiind o persoană de o credință îndoielnică, era mereu hăituit de iscoade și urmăritori care îl pîndeau la tot pasul să vadă ce face, și neputînd să se descotoroseasă de ei, nu găsise altă cale decît să le facă jocul. Ca să ascundă acest lucru, nu l-a dus mintea la altceva decît să pună niște muște nevăzătoare, orbite de ger, alături de cuvintele *Aurum reddit acutissimum*, aurul este singurul leac pentru văz. Un al cincilea, a cărui iubită se îmbolnăvise de oftică și totuși ea nu se îndupleca la nici o stăruință a dragostei, își pusese ca blazon pentru necazul său niște struguri care se stafideau din pricină că nu se găsise nimeni să-i stoarcă. Mottoul era *Quid regna sine usu* [2]. N-am să mai vorbesc despre alții, deși aș mai avea încă vreo sută la îndemînă ; să fie asta încheierea acelor parade : erau cei mai minunați dintre cîți dăduse Florența. A descrie felul întrecerii ar însemna să am întreaga măiestrie a asaltului cu lancea. Unii au căzut pe grumajii cailor și și-au frînt gîturile odată cu lăncile. Alții alergau în salturi, nu lin, și din întîmplare și-au hîrșîit vîrfurile lăncilor atingîndu-le de platoșele potrivnicilor dar

---

[1] „Toate pier." (Lat.)

[2] „Ce sînt împărățiile, dacă nu te poți folosi de ele" (Ovidiu).

fără a le pricinui vreun alt rău. Alții străbăteau în grabă drumul pînă spre stînga vrăjmașului, da, și cu voia dumneavoastră, uneori mai intrau și între spectatori, atît de năbădăioși erau. Alții, ca să se încredințeze că nu vor fi azvîrliți din șa din pricina izbiturii, cînd ajungeau să dea cu lancea o propteau pe umărul drept și rămîneau așa pe spate, căci nu mai cutezau să vină în față. Un altul s-a repezit ca un sălbatic la oblîncul calului dușmanului, socotind că-i vîră lancea în pîntec, și l-a ridicat ducîndu-l ca pe un trofeu. Un altul ținea sulița la nas, sau nasul la suliță, ca și cum și-ar fi descărcat pușca și alerga în dreapta potrivnicului său. Numai Contele de Surrie, stăpînul meu, respecta adevărata pravilă a onoarei cavalerești și i-a doborît pe dușmani în țărînă cu armură cu tot ; atît de mare i-a fost slava în ziua aceea, încît *Geraldine* a rămas de atunci vestită pe vecie. Nicicînd nu mai poposise printre crainicii turnirului un asemenea cavaler darnic (nu pentru că i-ar fi îmbogățit deschizînd baierele pungii) ci pentru că asalturile sale le aruncaseră la picioare mai multe coifuri, pelerine și armuri prețioase decît izbutiseră ei să capete prin slujba ce o aveau, în zece ani.

Ce vreți mai mult decît atît ? trompetele l-au vestit drept stăpînul cîmpului de bătaie. Trompetele au sunat pentru *Gerladine* neîntrecută în frumusețe între femei. Cu toții se sileau să-l preamărească cît mai mult. Ducele Florenței, al cărui nume (dacă îmi aduc bine aminte) era *Paschal de Medicis* [1], l-a îmbiat cu niște daruri atît de ademenitoare să rămînă la el, încît de vi le-aș povesti nici nu v-ar veni a crede. N-a încuviințat să rămînă, spunînd că visul lui era să săvîrșească și în alte orașe ale Italiei ce săvîrșise la Florența. Întrebat de ce nu s-a luptat mai întîi la Veneția a răspuns că dorise ca Florența, orașul natal al stăpînei inimii lui, să fie primul care să se bucure de faima sa de cavaler neînfricat. Cînd se va înapoia acolo avea de gînd să înfăptuiască ceva demn de a fi înscris în letopisețele posterității, dar a fost împie-

---

[1] Poate fi vorba de Alessandro, conducătorul Florenței între 1530—1537 sau de Cosimo dei Medici (1537—74).

dicat să ducă făgăduiala la bun sfîrșit, precum și altele la care se gîndise, pentru că în timp ce benchetuia și chefuia într-una cu Ducele Florenței și principii Italiei, l-au ajuns în grabă mare răvașele trimise de Regele său de a se înapoia pe dată în Anglia unde faima era gata să-i fie știrbită, și nu avea alt răspuns decît *Bazelus manus* [1], așa că a trebuit să ia drumul înapoi spre Anglia, iar eu cu curtezana mea ne-am văzut de ale noastre, cutreierînd Italia. De ce peripeții a avut parte după ce ne-am luat rămas bun, nu știu să vă spun, dar Florența am lăsat-o amîndoi în urmă, iar eu, arzînd de nerăbdare să ajung la Roma, regina lumii și stăpîna metropolitană a tuturor cetăților, am purces într-acolo cu tot calabalîcul cît am putut de repede.

Ajungînd acolo, am fost găzduit în casa unuia, *Johannes de Imola,* un cavaler din Roma, care pentru că îl cunoscuse pe răposatul și prostovanul de bărbat al curtezanei mele, în amintirea lui ne-a cinstit cu toată curtenia, ne-a arătat toate monumentele care se puteau vedea, care sînt la fel de multe pe cîți împărați, consuli, oratori, cuceritori, pictori sau actori vestiți a avut Roma. Pînă și în zilele noastre, dacă vreun roman (adică unul get-beget) ucide un șobolan, pe dată este pomenit spre amintirea celor ce vor să vină.

Cît am stat pe acolo unui bărbat sărac, care iscodise o nouă drăcovenie cu care să ucidă *cimri* și scorpionii, i-au înălțat în chip de flamură în vîrful unei prăjini pe un deal o inscripție care era mai lungă decît înfloriturile Regelui Spaniei. Eu unul m-am gîndit că acești *cimri,* ca și *cimbri* erau vreo nație străină pe care o înfrînsese, cînd colo s-au dovedit a fi niște stîrpituri, niște păduchi, care vii, aveau înțepătura ucigătoare, iar morți duhneau peste măsură; *Sf. Austin* îi asemuia cu ereticii. Ceea ce mi-a desfătat în primul rînd privirile a fost biserica celor șapte *Sibile* o clădire de-a dreptul nemaivăzută. Toate profețiile și oracolele erau înscrise acolo, precum și tot pomelnicul de zeități păgîne și felul

---

[1] Formă coruptă a formulei spaniole „beso las manos" — „sărut mîinile".

în care erau slujite. Mai găseai și multe alte altare și statui închinate împăraților și niște statui idolatre puse acolo ca să fie hulite.

M-am dus și la casa lui *Pilat din Pont* — doi bani n-am dat pe ea. Numele locului unde se găsea nu mi-l amintesc, dar este pe undeva, nu departe de piața *Sf. Iacob*, în drumul spre biserica Sf. *Paul*. Tot acolo se află și închisoarea care încă nu s-a dărîmat (o clădire veche și părăginită) unde osînditul la moarte, la care nimeni nu avea voie să vină și să-l ajute pînă nu era cercetat cu de-amănuntul, era ținut în viață timp îndelungat pentru că sugea la sînul propriilor lui fiice. Cam astea sînt dughenele pe care le-am văzut acolo și vă spun drept că niciuna nu merita să fie pomenită, așa că să le lăsăm deoparte ; dacă ar fi să amintesc numai jumătate din minunile pe care mi le-au povestit că au fost săvîrșite de mucenici în morminte, sau ce s-a întîmplat cu pămîntul din cripte și cu moaștele aduse de la Ierusalim, cred că aș ajunge să fiu socotit cel mai mare mincinos care a scris vreodată. Aș fi luat drept neserios dacă aș numi dărîmăturile teatrului de la *Pompei*, socotite a fi cea de a noua minune a lumii, mormîntul lui *Grigorie* al șaselea, zăbrelele *Priscilei* sau miile de coloane înălțate în străvechea Romă, căci pe toate le-am aflat la o cană de vin de la un drumeț. Mai bine să fiu cronicarul propriilor mele peripeții și să nu mă vîr în trofeele nenumărate ale unei cetăți atît de vechi și de victorioase.

Cînd am ajuns la Roma, fiind eu un tînăr cu educație engleză, aveam părul lung, mă purtam în culori deschise, copiam vreo patru-cinci felurite nații în felul veșmintelor, lucru care a fost pe dată luat în seamă, și toți flăcăii din oraș au început să roiască în jurul meu, mirîndu-se foarte.

N-am apucat să mai fac cîțiva pași că niște ofițeri mi-au ieșit în cale și mi-au cerut să le arăt floreta ; cînd au văzut că avea vîrful ascuțit (ca și pumnalul) au vrut să mă trimită de îndată la *Strappado*, dar pînă la urmă i-am îmbunat cu niște bani ; greșeala mea putea fi iertată, cică, pentru că eram străin și nu cunoșteam obiceiurile țării. Dar, să iau seama cum că la Roma băr-

baţii poartă părul tăiat scurt, nu pentru că ar avea ceva pe cuget, sau pentru că aşa le cere credinţa, ci pentru că pe acolo căldura este atît de năprasnică că pe cap nu le-ar mai rămîne nici un fir de păr care să li se facă măciucă la vederea fantomelor ; iar cel care nu se îmbracă în negru nici nu e socotit gentilom , numai măscăricii şi bufonii lor se îmbracă în culori vii, şi se spune că veşmintele felurite arată simţămintele nestatornice.

Pricina pentru care s-a dat poruncă să se poarte arme cu vîrfurile boante este că banditii *(Bandettos)* care sînt nişte oameni certaţi cu legea, ce sălăşluiesc între Roma şi Neapole, aţin calea celor care trec pe acolo ca să-i prade. Din cînd în cînd se furişează la Roma ca să săvîrşească un omor, năimiţi pentru cîteva coroane şi apoi îşi iau din nou tălpăşiţa. Se străvestesc atît de bine, că nu-i mai deosebeşti de străini şi uneori chiar se îmbracă asemeni cetăţenilor de vază. Din această pricină nici un cetăţean sau străin, gentilom, cavaler, marchiz sau oricine altcineva, nu are îngăduinţa să poarte armă ascuţită asupra lui, sub pedeapsa cu *Strappado*. Eu unul mi-am cumpărat ştiinţa asta cu bani grei, dar las pe alţii s-o cumpere de la mine mai ieftin.

Dacă v-aş zugrăvi desfătările pricinuite de grădinile, băile, viile, galeriile de artă ar însemna să aştern pe hîrtie partea a doua a cărţii *Minunata galerie a lucrurilor măreţe* [1]. Păi, nu puteai să calci pragul oricărui om înstărit ca să nu dai peste iazuri cu peşti, şi grădini cu pomi roditori la capătul aleilor. Dacă cumva eleşteele astea se umpleau prea mult, din cauza ploii sau din alte pricini, şi era nevoie să le lase să se scurgă, pînă şi din scursura asta scoteau un susur melodios, căci în loc de scocuri de plumb, aveau mari maşinării prin care trecea vîntul şi care se mişcau una după alta cînd curgea şuvoiul clipocitor. Am văzut casa de vară pentru banchete a unui negustor, de-a dreptul o minune, şi nu cred că ar putea fi făcută una pe potrivă, doar dacă Dum-

---

[1] *The Gorgeous Gallery of Gallant Inventions* este titlul unui miscelaneu poetic aparţinînd lui Thomas Proctor, publicat în 1578.

nezeu ar mai zidi un alt rai. Era rotundă, din marmoră verde, ca un teatru în aer liber ; în ea se îngemănau pămîntul și cerul sub același acoperiș ; cerul era înfățișat printr-o boltă de cleștar limpede, pe care erau zugrăvite soarele și luna, toate stelele care se văd cu ochiul liber, așa cum sînt ele așezate, cum se mișcă și cum lucesc, și prin nu știu ce măiestrie desăvîrșită, acești luminători își urmau crugul lor, învîrtindu-se și întorcîndu-se, iscînd un murmur dulce și îngeresc în răsucirile și unduirile lor ; spun filozofii că din pricina grosolăniei simțurilor noastre noi nu mai putem deslușì această muzică dumnezeiască care se aude cu adevărat în ceruri. Căci pămîntul a fost zidit după chipul și asemănarea lui Adam care îl stăpînea înainte de a fi alungat. Era o încăpere uriașă, cam cît ne închipuim că ar fi fost sala regelui *Arthur*, unde își ospăta toți cavalerii în jurul mesei rotunde, la Rusalii. Podeaua era zugrăvită cu cele mai frumoase flori care au încîntat vreodată ochi de om și care erau atît de măiestrit așezate încît dacă nu le priveai de sus ci te uitai la ele din depărtare, puteai să juri să sînt aievea. Jur împrejur, zidurile erau împodobite cu măslini și palmieri și, toți ceilalți pomi roditori și ori de cîte ori oaspeții se întîlneau în sala aceea, copacii răspîndeau miresme de smirnă și tămîie. Alți pomi neroditori erau așezați unul lîngă altul și împărțeau încăperea în alei umbroase ; noi am stat și ne-am ospătat la umbra unui pin cu coroana bogată. Pe ramurile stufoase ale acestui pom, prin care străbăteau lumini ce aduceau cu razele soarelui erau cocoțate fel de fel de păsări cîntătoare, cîte a lăsat vara să desfete auzul omului în paraclisele sale de pădure. Și cu toate că acolo se aflau trupuri fără suflet și dulceața glasurilor semăna cu niște miresme nefirești, cu ajutorul unor țevuști lungi de argint, potrivite după socoteli matematice și ascunse înlăuntrul ramurilor pe care stăteau, și apoi prelungite prin pîntecele și gîtlejurile lor mititele, fluierau și ciripeau voioase cîntecele lor firești. Țevuștile de argint nu mergeau drepte ci cu multe încolăcituri, coturi și întorsături, se întindeau de pe un ram pe altul, în sute de gîtleje. Iar țeava de argint cotită și răsucită suna după

cum era suflat aerul într-însa. Într-adevăr, capătul țevii de argint intra în gura unei perechi de foale uriașe, de care era lipită și înțepenită cu un piron de fier, ca să nu se miște sau să răsufle. Foalele se ridicau și coborau fără încetare, mișcate de două greutăți de plumb așezate pe o roată ; astfel, adunau aer îndeajuns pentru a-l trimite dintr-odată în toate țevușt'le unui singur pom. Dar toate aceste mașinării erau atît de bine ascunse în trunchiurile groase ale copacilor încît toți cei de față n-au mai încercat să-și închipuie cum erau ele ticluite, spunînd că la mijloc era o vrăjitorie.

Pe un pom, în loc de roade erau păsări ciripitoare în ale căror gîtlejuri se aflau niște jgheaburi cu învelișuri pătrate care se îngustau, și care erau umplute ca siringa, cu apă proaspătă, pusă din cînd în cînd în mișcare de o rotiță îndepărtată, scoțînd un fel de ciripit ca atunci cînd păsările cîntă cu ciocul închis, aruncînd triluri prin nările înfundate. La adăpostul umbrei fiecărui copac pe care l-am văzut în luminișul acela, pe mormane de frunze se întindea cîte o fiară sălbatică, fie adormită, fie culcată ; unele erau cîte două la un loc, cum se înfățișa cîinele care-și vîră botul să caute căldură în grumazul ciutei, lupul care îl lasă pe miel să-i stea în cîrcă să-i țină de cald, leul răbdînd asinul să-i dea cu copita ; preferînd un singur prieten cinstit și grosolan decît o droaie de lingușitori. Nici un animal otrăvit nu se afla acolo (otrava n-a apărut pînă n-a păcătuit Adam). Nu se aflau pantere cu răsuflarea dulce, care-și ascund capetele fioroase ca să trădeze, nici oameni asemeni hienelor care să-și schimbe neamul ca să poată porni în căutare de sînge. Lupii care, ca și azi cînd sînt înfometați mănîncă țărînă, tot așa se hrăneau doar cu pămînt și nu puneau gura pe carne nevinovată. Inorogul nu-și înfigea cornul în rîu ca să alunge veninul înainte de a se adăpa, căci pe vremea aceea nu se afla așa ceva în apă sau pe uscat. Șerpii erau la fel de nevătămători pentru oameni cum sînt în zilele noastre între ei ; trandafirii nu știau ce este tăciunea, frunzele nu aveau omizi, în mare nu erau *Sirene*, pe pămînt nu erau cămătari. Caprele pe atunci aveau lînă, cum de altfel

se spune că au și azi prin *Sicilia*. Zona toridă era locuită ; numai coțofenelor le plăcea să fure aur și argint cu care să-și zidească cuiburile, dar niciuna nu se păzea de mușterii rîvnitori sau nu-și luau zborul spre Indii. Precum elefantul pricepe limba țării, tot așa pricepeau și toate fiarele limba omului. Furnica nu aduna merinde pentru iarnă căci iarnă nu era ci, cum zice *Ovidiu*, doar o primăvară nesfîrșită [1]. Nu erau geruri care să facă migdalii verzi să înmugurească primii și să fie socotiți nerăbdători și pripiți ; sau duzii să fie asemuiți cu politicienii fandosiți pentru că înfloresc tîrziu și se coc iute. Piersicul dădea roade multe din primul an, pe cînd în zilele noastre dacă este mutat din locul lui, se face otrăvitor și odios ; în loc de sevă mlădițele tinere aveau balsam și în loc de clei ambră lucitoare. Serile nu lăsau pe flori rouă ci miere. Ce vîrstă de aur, ce vîrstă frumoasă, ce vîrstă neprihănită se afla în casa aceea de oaspeți. Ah, *Roma*, dacă ai în tine asemenea lucruri care să înalțe sufletul, cum se mai poate asemui cu tine raiul ? Globul lui *Mercator* [2] este un model mai desăvîrșit decît tu însuți ; totuși, spre rușinea noastră, a protestanților, trebuie să spun că pe cîtă vreme lucrătorii de ispravă merită să păsească în rai, căci ei sînt cei care îl clădesc, noi nu facem altceva decît să vorbim despre el. Fie că superstiția îi face sau nu slugi ticăloase, să-i lăsăm pe slujitorii amvonului să hotărască ; dar se află minunate doamne în veșminte cusute cu fir de aur care îi spală pe picioare pe pelerinii și soldații lipsiți de cele trebuincioase, și tot anul nu fac altceva decît să coasă împreună cu slugile lor cămăși și pansamente pentru cei care dau de greu. Spitalele lor seamănă mai degrabă cu casele nobililor decît cu altceva, atît sînt de bogat mobilate, ținute curate și cu aerul încălzit și îmbălsămat, încît soldatul ia locul ăsta ceresc

---

[1] Celebră imagine din *Metamorphoses* (I, 107) : „Ver erat aeternum" — „Primăvara era eternă".

[2] Gerardus Mercator (Gerhard Kremer), vestit cartograf flamand, concepuse primele globuri pămîntești pentru uzul geografiei cunoscute în Anglia în ultimul deceniu al secolului al XVI-lea).

pentru odihnă, drept o răsplată îndestulătoare pentru rănile căpătate și toate drumurile bătute. N-am să mă îngrijesc aici de papă sau de prelații lui, ci am să mă opresc la ceea ce am pătimit în Roma.

S-a întîmplat că fiind o vară nespus de călduroasă, în vremea cînd am poposit acolo, s-a iscat o ciumă îngrozitoare cum nu s-a mai pomenit vreodată ; nu era nevoie decît de o vorbă sau de o lovitură, Domnul să ne aibă în pază, că omul se și prăpădea. În trei sferturi din an au murit în cetate o sută de mii de oameni și de nu mă credeți, uitați-vă în cronicile lui *Lanquet* [1] și o să-mi dați dreptate. Ori că miroseai un buchet de flori otrăvite, ori că-ți îndreptai nasul către o casă atinsă de ciumă, tot una era. Norii, ca un stol de cormorani care-și păstrează grăunțele adunate pînă prind mucegai și încep a mirosi, păstrau duhorile ce se ridicau din oraș pînă acestea aproape că au înăbușit pe toți locuitorii Romei. Pofta de aur a doftorilor îi făcuseră să-și pună pielea la mezat. Veneau să-i cerceteze pe cei a căror boală nu avea nici o legătură cu priceperea lor, și așa cum omul își plătește streangul singur, așa se înapoiau și ei acasă și mureau la scurt timp după ce șezuseră la căpătîiul bolnavilor. Zi și noapte, dricarii nu făceau altceva decît să bată străzile cu căruțele lor și să strige, Aveți morți de îngropat ? și nu o dată scoteau din case toată agoniseala. Un singur mormînt adăpostea o sută de oameni, un singur pat era altarul pe care erau jertfite familii întregi. Pereții erau scorojiți și îmbibați de aburul umed al nenorocirii. Așa precum înainte de a trage cu pușca iese un fum înecăcios, care pregătește drumul glonțului, tot așa înainte de a-și da duhul, moartea ca să pregătească omul pentru înmormîntare, îi umplea nările cu abur tare înecăcios și-i potopea gura pînă închidea ochii. Unii mureau la masă alții pe cînd cereau povețe doftorilor pentru prietenii lor. În casa unde eram găzduit am văzut o slujnică ducîndu-i stăpînului fiertura caldă să-l mai ostoiască și cînd acesta nu apucase s-o mănînce nici pe jumătate, ea a căzut jos moartă.

---

[1] Este vorba de o consemnare după care ciuma ar fi secerat la Roma 100 de mii de vieți în anul 1522.

În timpul cît am stat acolo, era un spaniol, unul *Esdras de Granado*, un *Bandetto*, vestit, oblăduit de papă pentru că îl ajutase să săvîrșească niște omoruri. Acest nemernic se însoțise cu unul *Bartol*, un italian desperat priceput în a intra în casele oamenilor bogați noaptea, pe unde sălășluia mai mult ciuma, și dacă cumva nu mai rămăsese în viață decît stăpîna și slujnica, le batjocoreau pe amîndouă și plecau luînd cu ei tot ce puteau căra în spinare. Călcaseră astfel vreo sută de case ale unor cetățeni de vază unde mînia Domnului se abătuse. Și cu toate că femeile siluite țipau după ajutor, nimeni nu se încumeta să se apropie, de teamă să nu fie omorît; alții socoteau însă că ele țipă din cauza bolii. S-a întîmplat să calce și casa unde locuiam eu, și unde moartea îi răpise pe toți afară de stăpînă (o matroană nobilă și castă pe nume *Heraclide)*, de măscăriciul ei, de mine și curtezana mea, au bătut în miez de noapte la poartă, unul s-a repezit asupra matroanei, iar eu cu ibovnica am rămas la cheremul însoțitorului lui. Găsindu-mă în pat (căci era ceasul înaintat) s-a năpustit spre mine cu floreta, crezînd că am să-i țin piept, dar din fericire i-am scăpat și am înșfăcat pistolul de pe geam care nu era însă încărcat; iar el neștiind acest lucru, m-a amenințat că-mi străpunge iubita dacă trag în el. A tîrît-o pe dată prin toată camera, ținîndu-i floreta în dreptul inimii, în timp ce eu țipam, Dă-i pace, omoară-mă pe mine și am s-o răscumpăr pentru o mie de ducați; dar poftele au fost mai tari și ruga mea n-a fost ascultată. M-au încuiat în odaie și paznicilor le-au spus (de fapt nu puseseră pe nimeni de pază, ci numai se prefăceau a da ordine) să mă doboare cu halebarda dacă îndrăzneam să fac un pas pe scări în jos. Atunci, m-am aruncat zdrobit pe pat, chemînd toți diavolii din iad să vină să se ia la luptă cu mine, acum că eram de unul singur, și poate așa vor opri acea silnicie îngrozitoare. M-am dat cu capul de pereți și i-am numit pe toți codoși căci încuviințau o asemenea

fărădelege și nu-i puneau stavilă. Dar să ne întoarcem acum la *Heraclide*, în odaia de jos, unde *Esdras de Granado*, cel mai hain dintre vampiri își punea în fapt fărădelegea. Mai întîi a asaltat-o pe căi ticăloase, ucigîndu-i la picioare măscăriciul care îi sărise în ajutor. Pe urmă, cînd nu mai avea de înfruntat alte arme, a năpădit-o cu vorbe mieroase și i-a făgăduit mai multe daruri și giuvaericale decît ar fi putut el să șterpelească într-o sută de ani de atunci încolo. I-a spus cît de mulți oameni care nu-i fuseseră pe plac ucisese mișelește, scăpînd nepedepsit pentru că era sprijinit și oblăduit de papă. Aceasta este a o sută șaizecea casă (zicea el) pe care o onorez cu prezența mea, și aici ori o să-mi fac de cap ori te zdrumic. Vai, spuse *Heraclide* (suspinînd sfîșietor), oare ești sortit să mă chinui mai rău decît ciuma însăși? Oare am scăpat din mîinile Domnului ca să cad în mîinile altui bărbat? Dă-mi ascultare, *Iehova*, și îndură-te, pune capăt suferințelor mele. Trimite-mă pe lumea cealaltă, neînfrînatule, desfrînatule și ucigașule, uzurpator al morții ce te afli. Uite colo pe bietul meu bărbat cum zace rece ca lespedea pe dușumea. Dacă ai mai multă putere decît Dumnezeu, lovește repede, lovește cu nădejde și bine și trimite-mă în ceruri odată cu bărbatul meu. Vai și amar mie, rîvnești să-mi întinezi cinstea văzîndu-mi sufletul chinuit gata să mă părăsească, ești un diavol trimis să mă ducă la pierzanie. În lături, Satană, sufletul e mîntuitorul meu, lui mă încredințez și nimeni nu mi-l poate zmulge. Isuse, Isuse, cruță-mi curățenia ca să-ți pot deveni soață, Isuse, Isuse, nu-i amăgi pe cei care și-au pus nădejdea în tine. Spunînd acestea căzu în nesimțire, pleoapele închise părură că fac să înflorească din nou în colțurile ochilor două perle neasemuite. Pe dată el o readuse în simțiri, zgîlțîind-o, și-i spuse că legea lui este mai înaltă decît sfînta Scriptură și că ea trebuie să i se supună, așa ar fi înțelept și să vedem cine va îndrăzni să i-o zmulgă din brațe. Ea îi răspunse slab, zbătîndu-se între viață și moarte. Cum crezi tu că nu se află o putere mai mare decît a ta, pedeapsa vine de la el și tu vei fi pe dată pedepsit dacă nu te lepezi de cele ce vrei să înfăptuiești. În vremuri sigure orice om gre-

șește, dar cînd moartea tocmește un prieten aprod ca să-l întemnițeze pe un altul prin boală și-i împrăștie tremurătura în zece mii de mîini dintr-odată, cine mai are vreme de altceva decît să-și vadă de ale lui ? Cel care are un bolovan uriaș deasupra capului, atîrnînd doar de un fir de păr, rugîndu-se neîncetat, se uită la el să nu cadă și să-l facă fărîme, oare nu se va căi amarnic pentru păcatele avute, înfrînîndu-se de a săvîrși și cea mai mică greșeală, curățindu-și sufletul cu remușcări și mustrări de cuget ? Mîna Domnului atîrnă asupra capului nostru ca un bolovan uriaș ; oare ce este ciuma alta decît moartea care se joacă de-a *Marele Armaș*, gata să-i zapciiască pe toți cei care nu se întorc la casele lor într-alt chip. Trupul acestui drag cavaler al meu este o tolbă întreagă de săgeți nevăzute care au fost trimise în el. Așa cum se cunosc anii caprelor după crețurile din coarne tot așa să iei aminte la mînia Domnului înfățișată în încrețiturile de pe fruntea mea mînioasă. În casa asta am prohodit o sută de oameni și la toate îngropăciunile am fost față : boala a o sută de oameni s-a aninat de răsuflarea mea ; uite, acum răsuflu asupra ta și o sută de morți să se reverse asupră-ți. E timpul să te căiești, adu-ți aminte că este și un iad și nu numai un rai ; iadul cu care cugetul tău a și făcut cunoștință dacă ai omorît doar pe jumătate din cîți oameni te-ai fălit că ai omorît fără să clipești. Asemeni lui *Mecaena* care în ultima parte a vieții lui a trăit șapte ani fără să închidă ochii, și eu ultimele șapte săptămîni n-am dormit ci am vegheat, pîndindu-mi dușmanul, diavolul ; la moarte mă gîndesc, prietene (iar prietenii ne părăsesc în clipe de restriște), moartea este diavolul și toate duhurile amăgirilor se învîrtesc în jurul tău ca să-ți cuprindă sufletul (după cum ți-o doresc) spre a te tîrî în afurisanie veșnică. Numai sufletul ți-l poți izbăvi, izbăvindu-mi cinstea. Moartea îți va lua trupul căci ai pătruns în casa mea, pe care ea o alesese ca adăpost al ei. Dacă ai fost zămislit de femeie, sau nădăjduiești să te mîntuiești prin sămînță de femeie, îndură-te de o femeie. Căprioarele fugărite de cîini, cînd nu mai au scăpare se reped spre bărbați după ajutor ; unde să-și îndrepte pașii femeile în fuga lor deznădăjduită și înnebunită, decît

către bărbați (ca și căprioarele), ca să-și afle scăparea și ocrotirea. Dacă ești bărbat, scapă-mă, dar dacă ești ciine și fiară nemiloasă, pîngărește-mă, întinează-mă și sfîșie-mă ; ori te lepezi de chipul Domnului, ori te lepezi de cugetul înrăit pe care îl ai.

Vorbele astea ar fi putut mișca o inimă facută din fier și adamant, dar asupra inimii sale nu lăsară nici o urmă ; căci el, așezat în jilțul de lîngă ușă, cîtă vreme ea s-a rugat, cu ochii aprigi sub sprîncenele stufoase ațintiți asupra mînerului sabiei scoase din teacă, nu și-a înălțat de loc privirea și nici n-a rostit vreo vorbă ; dar cînd a simțit că ea aștepta răspunsul lui, fie s-o cruțe sau s-o arunce pierzaniei, s-a ridicat, a înșfăcat-o de gît întrebînd-o cît timp mai avea de gînd să se lase așteptată. Mi-ai pomenit de ciumă (i-a spus el), și de mînia lui Dumnezeu, și de o sută de răsuflări bolnave într-una singură ; iar eu îți spun că am dat cu zarurile de o sută de ori pentru galioanele Spaniei și tot m-a ocolit nenorocul. Rînduiala la dat cu zarul este următoarea — dacă de curînd s-a întors din război vreun general sau vreun căpitan și are pe mînă patru sau cinci sute de coroane în plus de la rege, și toți soldații au fost plătiți, face strigare dacă se găsesc doi oameni vajnici care să-și încerce norocul la zaruri pentru bani, adică fie să cîștige totul sau să piardă și ce au. Și așa m-am înfățișat și eu și am dat peste un alt scutier nevoiaș ca și mine. Am dat cu zarul, am cîștigat și el a rămas de căruță. Eu am pus mîna pe coroane, iar el pierzînd, a fost dus la spînzurătoare. Asta e datina care de mai bine de o sută de ori mi-a vîrît coroane în pungă pe cînd nenorociții ceilalți se duceau în *Gheena*, știind că vor avea parte de pîine neagră și bici pe spinare. Așadar tu crezi că eu, care am scăpat din atîtea primejdii de moarte, care am fost la un pas de ele, pot să mă înspăimînt de ciumă? Ce altceva mai groaznic poți să-mi arăți decît de ce am avut eu parte ? le știu pe toate — boală, suferință, temniță, sărăcie, surghiun. Prin toate am trecut. Și lui maică-mea i-am tras o palmă de a căzut pe scări în jos și și-a frînt gîtul pentru că nu a vrut să-l bucure pe un gentilom pe care i-l alesesem ; pe soră-mea am vîndut-o unui moș-

neag s-o terfelească după plac ; pe toate femeile din neamul meu despre care știa că nu sînt stricate, le-am stricat ; și tu ești o dezmățată, vei fi o dezmățată, în ciuda credinței ori a datinilor vechi.

După care se năpusti asupra ei, o amenință cu sabia, dar altfel gîndea să-i facă rău. O înhăță de gîtul fildeșiu, o zgîlții cum zgîlțiie ogarul blana ursului, jurînd și blestemînd că-i va zmulge beregata dacă nu se îndeplecă. Nemulțumit și de această pornire sălbatică, luă mîna de pe pielea ei albă precum crinul și o apucă de buclele lungi argintii care se desfăcuseră în timp ce se zbătea. O trînti la pămînt așa cum trîntește omul copacul apucîndu-l de crengi, apoi, asemeni trădătorului care e tîrît la știreag pe targă de nuiele, o tîrî prin toată încăperea ținînd-o de gingașele șuvițe despletite și punîndu-și piciorul ticălos pe pieptul ei dezgolit, alb ca neaua ; îi ceru să se supună că de nu o calcă în picioare. Ea strigă, calcă-mă în picioare, zmulge-mi părul din cap, spînzură-mă de grinda casei și lasă-mă să mor decît să mă înalț la ceruri întinată. Ba nu, spuse el, n-am să te calc în picioare, n-am să te înăbuș, n-am să te spînzur, nici n-am să te trimit la ceruri pînă n-am să-mi fac poftele și am să-ți leg mîinile cu aceste șuvițe de mătase. Îi dădu drumul la păr și o țintui cu coatele la spate ; ea se zbătu, se frămîntă, dar totul a fost în zadar. Tot zbătîndu-se și luptîndu-se, nestematele de pe ea se înrourară, semn că o năpădea otrava. O aruncă pe scîndura tare și o țintui cu genunchiul ca un berbece de fier. Din trupul soțului făcu pernă ticălosiei sale. Puteți să vă închipuiți ce a urmat, cuvintele mi se opresc înecate în mocirlă și chinuite ; mai bine nu începeam să vă înșir această tragică întîmplare. Dar orice începe, începe pentru a se sfîrși. Așa se sfîrșește și istoria mea, pofta lui animalică a fost săturată ; ce-a fost mai de preț în casă și a putut căra, a luat cu el și și-a văzut de drum.

Să nu lăsați să vi se stingă mînia, voi cei care ați cetit începutul acestei triste istorii. Faceți dovada unor spirite luminate și fiți milostivi. Unei femei care și-a văzut toți copiii murind sub ochii ei, și după ce primul a fost ucis, și-a șters sabia de șorț ca să se pregătească să-l

omoare pe al doilea și tot așa pînă i-a doborît pe toți șaptesprezece, n-o să-i dați îngăduința să sufere ? Această femeie, această matroană, această nenorocită *Heraclide*, își îngropase paisprezece copii în cinci zile, închizîndu-le ochii în timp ce hohotea de plîns, sărutîndu-i pînă i se încrețise chipul ; pe lîngă asta, la numai o zi după aceea, își găsise soțul mort, preschimbat într-un bolovan nesimțitor care nu mai putea nici să stea la masă cu ea, nici să-i vorbească nici să plîngă alături de ea : oare nu putem înțelege că ea se poate trezi la viață iar, chiar dacă trupul îi este umflat de o mare de lacrimi, vorba îi este jeluitoare și plîngăreață ca a *Hecubei*, mintea îi este rătăcită și ochii îi sînt împăienjeniți ? Închipuiți-vă că vedeți un stîrv care se ridică de pe năsălie după ce este dus la biserică ; și oare cu ce altceva mai poate fi asemuită *Heraclide* care se ridică din sălașul poftelor silnice ?

Ochii îi erau încețoșați, obrajii fără sînge, suflarea avea miros de țărînă și toată înfățișarea era jalnică. Se ridică după ce fusese batjocorită, dar se ridică cu scîrbă, ca un suflet ticălos ridicîndu-se în ziua judecății de apoi. Privind în lături, văzu trupul soțului la căpătîiul ei : ah, începu ea să se jeluiască asemeni lui *Cephalus* cînd l-a ucis pe *Procris* fără știință, sau lui *Oedip* care neștiutor și-a ucis propriul tată și a trăit incestuos cu mama sa ; și iată cum a dat glas gîndurilor sale înăbușite :

Oare am trăit să fac din trupul soțului meu năsălia pe care să mă duc în iad ? oare plăcerea scîrbavnică nu are altă pernă pe care să zacă decît mădularele-i întinse ? Pe carnea ta, păcatul meu va rămîne scris pînă în ziua judecății de apoi. Ah, frumusețe menită să momească pe cei nemernici ! bogații sînt prădați pentru averile pe care le au, femeile sînt necinstite pentru că sînt prea frumoase. Frumusețea nu este o binecuvîntare ci un blestem ; blestemat să fie ceasul în care am fost zămislită, blestemat ceasul în care mama m-a adus pe lume ca să-i momesc pe alții. Șarpele din rai la fel a făcut și șarpele din rai este blestemat pe veci ; de ce n-aș fi și eu blestemată (dacă e adevărat că sîntem hărăziți unei anumite soarte) pentru că am fost hărăzită acestei fărădelegi grozave. Ariciul moare pe dată dacă își pierde un ochi ;

alături de el m-am bălăcit și eu în mocirlă și am pierdut vederea cinstei ; mi-a fost zmulsă cu mîna neîndurătoare a păcatului ; ce mai îmi rămîne decît să mor ? Și voi muri, căci de trăit nu se mai poate ; nu mai am nădejde să îmi pot ispăși păcatul silnic decît supunîndu-mă unei morți aprige. Bărbate, îți voi fi soție în ceruri ; să nu lași sufletul tău curat să mă disprețuiască cînd ne vom întîlni, pentru că am fost necruțător pîngărită. Diavolul, hulitorul ușurătății noastre și cel care învinovățește de regulă omenirea, nu mă poate învinui că m-am supus de bună voie. Dacă port într-adevăr o vină atunci ea este că nu mi-am sluțit chipul ca să nu mai ademenească fără cuviință. Alinîndu-și astfel durerea pentru o vreme, aleargă să se privească în oglindă, să vadă dacă nu cumva păcatul îi era întipărit pe chip ; privindu-se, o învălui îmbujorarea, cu toate că nu mai era un altul în odaie, ci numai chipul ei se răsfrîngea în oglindă.

Apoi începu din nou. *Heu quam dificile est crimen non prodere vultu* [1] : Ce greu este să nu citești pe fruntea omului ce păcate are. Numai eu însămi mă privesc și tot mă cuprinde roșeața ; atunci, Dumnezeu uitîndu-se la mine n-ar trebui să fie de zece ori mai mîhnit ? Îngerii mă vor huli, sfinții și martirii se vor lepăda de mine ; da, însuși Dumnezeu se va alătura diavolului blestemat pentru că a îngăduit unei ființe atît de nevrednice să-i stea pe dinainte-i ; *Agamemnon,* ai fost necredincios, dar cînd te-ai dus în războiul *Troian,* ai lăsat acasă cu soția ta un cîntăreț care îi desfăta auzul în ritm de *Spondaeu,* pînă cînd ai revenit, și astfel s-o păstrezi nepîngărită. Soțul meu, luptînd cu diavolul și ispitele lui, cînd s-a dat bătut, nu mi-a lăsat nici un cîntăreț, doar tristețe și jale ; dacă ar fi lăsat vreunul, așa cum *Aegistus* l-a omorît pe cîntărețul lui *Agamemnon* înainte de a ieși biruitor, tot atît de sigur este că ar fi fost ucis înainte ca *Aegistus* să fi murit. O, inima mea zdrobită, ca aceea a cerbului cînd își pierde coarnele și îndurerat aleargă să se ascundă, la fel de mîhnită și nefericită să fii și să te

---

[1] Citat din Ovidiu, *Metamorphoses* II, 447.

ascunzi sub aripa milostivă a Atotputernicului ; mă rog, cerșesc, implor, iertarea nu este nicicînd tăgăduită celor care o cer. Dacă ea se poate tăgădui, eu mă voi preschimba în sluga necinstei.

Singura opreliște pe care o pune Domnul în calea pedepselor sale este ca pe lumea aceasta să ne pedepsim singuri ; iar eu, socot că nu pot avea altă pedeapsă decît numai moartea, oricît de izbăvitoare și mult-așteptată ar fi ea pentru mine ; mîna și pumnalul vor curma chinul pe care cugetul meu îl îndură. Rămîi cu bine viață, care nu mi-ai dat decît supărări, rămîi cu bine, carne pătată de păcat, care crești mai multe bălării decît flori, mai multe chinuri decît bucurii. Străpunge-mă, vîrf ascuțit, răsucește-te lamă, căci eu îți voi fi teacă răbdătoare ; zorește, suflet al meu, să te înalți la ceruri. Mă iartă, Isuse, primește-mă la tine. Și astfel (înjunghiindu-se adînc) se prăbuși, lovindu-se cu capul de trupul soțului său ; acesta, nefiind mort de douăzeci și patru de ore, își reveni ca dintr-un vis, iar eu am fost martor la tot acest spectacol trist, privind printr-o crăpătură în dușumea din camera de deasupra. Trezindu-se, bărbatul mișcă din cap, se frecă la ochi și începu să pipăie cu mîna în jur. Simțind că pe piept îl apasă ceva, dădu greutatea la o parte și ridicîndu-se în picioare, aprinse o lumînare.

Și aici începe purgatoriul meu. Căci, el, sărmanul, venind mai aproape cu lumînarea și văzînd părul soției despletit și răsfirat în jurul capului, și pe bufonul său. *Capestrano* înjunghiat, apucă o halebardă și alergă din odaie să afle pe cel care ar fi putut săvîrși asemenea fapte ; în cele din urmă, dădu peste mine, întins în pat, încuiat pe dinafară, cu floreta scoasă din teacă atîrnată la fereastră ; și pe dată își închipui că eu sînt făptașul. Și strigîndu-și vecinii le spuse că eu am pus să fiu încuiat în odaie, mi-am alungat curtezana pe care o numeam soție și mi-am șters floreta ca să nu fiu bănuit.

Am fost așadar vîrît în temniță, urmînd să fiu spînzurat, am urcat scara spre ștreang după ce scrisesem o baladă de adio pe care o numisem *Ticăloșia lui Wilton*, și cu toate acestea am scăpat de latul de cînepă. Cel care a trecut prin multe primejdii și a ieșit nevătămat din

ele, le povestește cu multă veselie. Aveam nodul lîngă ureche, căci lucraseră cum trebuie, călăul ținea un streang, altul în jurul gîtului meu era agățat de spînzurătoare și cît pe ce era să fiu înălțat ; piciorul gîdelui era pus pe umărul meu gata să mă apese cînd mi-am făcut mărturisirea sfîntă pe care ați auzit-o și domniile voastre mai înainte ; cum că anume oameni la un anume ceas au pătruns în casă, au batjocorit-o pe *Heraclide* și în cele din urmă ea și-a luat viața.

La execuție era de față și un conte englez surghiunit care auzind că un concetățean de-al său urma să-și primească pedeapsa pentru o crimă atît de înspăimîntătoare, a venit să audă mărturisirea și să vadă dacă îl cunoștea. Nici n-a apucat să audă jumătate din ce am spus eu că a cerut celor de față ca execuția să fie oprită.

N-au trecut nici două zile, nobili gentilomi și romani (a spus el), de cînd m-am dus să las sînge împotriva ciumei în prăvălia unui bărbier și acolo, cu mare tărăboi și larmă a fost adus un italian, unul *Bartoll* care era rănit grav și sîngera vîrtos. Fiindu-mi milă de chinurile pe care le îndura, l-am întrebat respectuos ce răi platnici întîlnise sau cum, prin ce întîmplare ajunsese să arate în acel hal ? Ah (zise el) de multă vreme m-am însoțit la rele și păcătoșenii cu unul *Esdras de Granado ;* am săvîrșit împreună cinci sute de omoruri și siluiri. Cînd fărădelegile noastre au fost prea de tot și Dumnezeu s-a hotărît să pună capăt tovărășiei noastre, am ajuns la casa lui *Johannes de Imola* (pe care l-a numit acest tînăr gentilom) și mi-a povestit întocmai siluirea precum și felul săvîrșirii ei, așa cum a mărturisit osînditul. Dar vai, după aceea s-a mai petrecut ceva, de care nu au știință nici el nici cei de față. *Esdras de Granado,* nu s-a mulțumit să batjocorească și s-o jefuiască pe Matroana *Heraclide ;* după ce a plecat de la ea, s-a dus la însoțitorul său *Bartoll,* care era cu curtezana ; zărindu-i chipul drăgălaș, a iscat o ceartă cu *Bartoll* ca să i-o fure. Așa s-au luptat, *Bartoll* a fost rănit de moarte, *Esdras* a fugit și frumoasa doamnă a fost lăsată să meargă unde i-o plăcea. *Bartoll* a povestit toate acestea de bună voie în prăvălia bărbierului, așa că și bărbierul, și ajutorul

său, precum şi toţi cei care erau acolo la vremea aceea vă pot încredinţa că este adevărat.

Şi aşa a şi fost — li s-au luat mărturisanii, au fost crezuţi, şi eu am fost eliberat ; m-am dus la Contele surghiunit să-i mulţumesc, iar acesta m-a cîntărit în priviri şi m-a dăscălit după cum urmează :

Concetăţene, cum se face că te afli atît de departe de Anglia, călătorind pe meleagurile acestei naţii ciudate ? Dacă ai venit aici pentru limbă, acasă ar trebui s-o deprinzi, căci aici nu se învaţă altceva decît desfrîul. Poate că ai purces în această peregrinare dornic să fii privit mai bine decît ţi-e rangul ; află dară că aceste închipuiri cutezătoare se aseamănă cu penele lui *Icar*, a căror ceară şubredă s-a topit la căldura soarelui şi care te vor tîrî întru marea haosului.

Primul drumeţ a fost *Cain*, iar el a fost numit renegat vagabond pe chipul pămîntului. Pribegia (asemeni potcoavelor puse de fierari cailor sălbatici) nu e bună decît să îmblînzească oamenii şi să-i supună.

Dumnezeu nu a putut arunca blestem mai mare peste *israeliţi* decît să-i scoată din ţara lor şi să-i facă sclavi pe meleaguri străine. Ceea ce pentru ei este blestem, noi englezii socotim a fi binecuvîntarea noastră supremă, adică cel care n-a călătorit, nu preţuieşte nimic ; mai degrabă trăim ca sclavi pe alte pămînturi, tîrîndu-ne şi făcînd pe bufonii, umilindu-ne în faţa italianului gelos, sau spaniolului mîndru, fără să putem vorbi sau face alta decît pe placul lor, decît să trăim ca oameni liberi şi stăpîni în propria noastră ţară.

IX

Cel care călătoreşte trebuie să aibă spinare de măgar să le îndure pe toate, limbă lungă cît coada cîinelui să-i linguşească pe toţi, gură de porc ca să mănînce ce i se pune în faţă, urechi de neguţător ca să audă tot şi să nu spună nimic ; şi dacă asta nu înseamnă ultimul hal de robie, nici libertate nu este.

Blîndă supunere se cere celui care este sluga unui singur stăpîn, dar cînd ai mii și mii de stăpîni ? ! căci pînă și cizmarul, spoitorul sau cîrpaciul, toți născuți liberi, se vor socoti mai presus de un străin, și se vor crede mai buni sau mai destoinici cînd îi stau alături și atunci ai să afli că nu există iad mai mare decît să lași casa părintelui tău (locul tău de baștină) și să trăiești — înrobit pe alte meleaguri.

Dacă, arunci doar o privire la nevasta unui roman sau italian, ți se și pregătește ultima masă, pe care o plătești cu viața. Se mai întîmplă ca unii să facă vreo glumă proastă pe seama ta, iar tu să-i răspunzi cu mînie sau să arăți că nu ți-este pe plac ; bagă de seamă atunci, să te întorci la tine în odaie și să dai un ospăț căci fără îndoială cei care vor veni la el în seara aceea sub alte chipuri, îți vor tăia beregata cu duhul blîndeții și plin de curtenie ; făptașii vor pleca fără a fi vreodată aflați. Nimeni nu are ținere de minte mai bună decît cîinele, iar italienii ăștia sînt toți niște dulăi bătrîni, și nu uită o insultă toată viața lor ; am auzit că o palmă trasă unuia a fost răzbunată după treizeci de ani. Napolitanii au pornirile cele mai sîngeroase și ucid cel mai grabnic și mai în taină ; drept care a ieșit și vorba — a te îmbrățișa ca napolitanul, vrînd să spună că cineva vrea să săvîrșească o ticăloșie într-ascuns.

Singura povață pe care o poate folosi drumețul, și pe care o va găsi peste tot bine venită este *Epicharmus* [1], *Vigila, et memor sis ne quid credas :* Nu crede nimic, nu te încrede în nimeni, totuși arată-te ca și cum ai înghiți tot, n-ai bănui nimic și ai fi gata să fii dus de nas de oricare. *Multi fallere docuerunt* (cum spunea *Seneca) dum timent falli ;* Mulți, arătîndu-și bănuiala cum că ceva nu e tocmai cum trebuie, i-au făcut pe oameni să caute căi mai șirete ca să-i amăgească.

Vai, englezii noștri sînt sufletele cele mai credule lăsate de Dumnezeu pe acest pămînt ; sînt lacomi de știri și se dau în vînt să li se caute în coarne și să fie măguliți peste poate. La fel cum *Philemon,* un poet comic,

[1] Comediant grec din sec. VI î.e.n.

a murit rîzînd închipuindu-şi un asin care mînca smochine, italienii se bucură văzîndu-i pe bieţii măgari englezi înfulecînd serioşi smochinele spaniole şi înghiţind orice altă momeală. Cel care nu poate asemeni *candienilor* să trăiască din carne de şarpe şi să înghită şi hrană otrăvită, să nu plece la drum. Şobolanii şi şoarecii se împrietenesc lingîndu-şi blănile, şi el tot aşa trebuie să lingă şi să gudure, să înşele, să mintă şi să trăncănească ca să se facă plăcut la curte sau într-o ţară străină şi să-şi capete favorul. N-are a face cum îi e boiul, dacă ştie să vorbească, o să-şi facă prieteni. *Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses* [1], Ulise, neobositul drumeţ nu era plăcut la înfăţişare, dar era bun orator. Unii zic că pornesc să călătorească ca să-şi îmbogăţească mintea, dar eu cred că nu se poate ca cineva să deprindă meşteşugul ţinerii de minte, despre care *Tullius, Quintillian, Seneca şi Hermannus Buschius* au scris atîtea cărţi, doar dacă n-a fost de la început înzestrat cu o ţinere de minte bună; aşa că nu se poate să-ţi îmbogăţeşti mintea călătorind decît dacă rădăcinile ei au existat mai dinainte. Mintea pe care o desăvîrşeşti sau o păstrezi aşa cum ţi-a fost dată, nu este altceva decît *Experientia longa malorum* [2], experienţa multor rele; experienţa că unul s-a prăpădit din cutare pricină nebunească, altul pentru pricina asta; cutare tînăr gentilom şi-a tocat averea cu cutare curtezană; cum s-a răzbunat neguţătorul din *Veneţia* pe neguţătorul din *Ferrara;* şi ce judecată a făcut Ducele cu cutare ucigaş. Ce se află pe aici, putem găsi în cărţi, la noi acasă, fără să ne mai tocim tălpile şi să mai trecem pragul camerei noastre de studiu.

Vobis alii ventorum proelia narrent (a zis *Ovidiu*)
Quasque Scilla infestet, quasque Charybdis aquas.

---

[1] Citat din Ovidiu (*Ars Amatoria* II, 123).

[2] Parafrază liberă după versul lui Ovidiu care, în *Tristia* (lucrare compusă pe ţărmul dobrogean al Mării Negre), scria: „Patientia longa malorum" — „Răbdarea nenorocirilor, îndelungă, (V, 12, 31).

Minuni să povestească alţii ! Ci tu ascultă
Cum Scilla şi Caribda se înfruntă
— *vos quod quisque loquetur*
Credite. Tu poţi să dai crezare, dar nu 'cerca nicicînd.

Aşa că să-i lăsăm pe alţii să povestească ciudate istorii, trădări, otrăviri, plecări neaşteptate în *Franţa, Spania* şi *Italia* ; nu-i rău să-i asculţi dar mai bine să te ţii departe de ei.

Ce ar avea *Franţa* mai mult de dat decît *Anglia*, în afară de prefăcătorie între prieteni, murdărie desăvîrşită, dragoste numai pentru cel de pe urma căruia te alegi cu vreun folos, jurăminte *Ah par la mort Dieu* cînd corpul tot e betegit de rîie. Căci dintre drumeţii fără ocupaţie (adică nu soldaţii), am cunoscut pe unii care au bătut drumuri străine vreo cinci sau şase ani la rînd, şi cînd s-au înapoiat acasă, sub pălăria cu boruri mari, după moda franţuzească, ascundeau un chip gălbejit şi obosit, pelerina lungă de postav cenuşiu stîrnea nori de colb pe uliţă, şi vorbeau într-o englezească ciudată. Cu nimic nu s-au ales de pe urma călătoriilor, decît că au deprins cum să deosebească strugurii de *Burdeaux* şi cum să cunoască care e vinul de *Gascoigne* şi cel de *Orleance* ; da, şi poate dacă au avut şi norocul ăsta, să numească bubele de la vărsat de vînt alunite, să poarte o fîşie de catifea pe ochi şi să umble melancolici cu braţele încrucişate.

Ce aduce oare drumeţul din *Spania* ? o tichie cu bor mic, cum erau o dată strămoşii, un guler cu creţuri de consilier municipal, cu şireturi scurte ca lumînările ce curg din nas, un pieptar strîns pe pîntece, la spate cu o coadă pînă la şezut, şi despicat în dreptul pieptului în forma năframelor femeieşti, o pereche lăbărţată de botfori care dacă i-ai lăsa dezlegaţi ar putea sluji drept fuste de vînătoare pentru muieri, tolbe uriaşe făcute parcă din pielea unei jumătăţi de vacă, o floretă care vine moştenire în linie dreaptă de la cel puţin şase rînduri de duci. Lasă-i să-şi poarte pelerina cît de scurtă sau de

lungă vor ; dacă este lungă, atunci e țesută din dimie turcească, dacă e scurtă, are o glugă ca limba vițelului, și nici nu e adîncă peste tot în aceeași măsură, nici nu are destul postav în ea, așa cum e mantia cu glugă a olandezului. Și încă n-am terminat tot ce am de spus căci în fiecare botfor are atîta tafta cît să croiești o flamură, iar lui îi folosește (dacă vreți să aflați), cu bună știință, drept obială. Spaniolul e soldat și fanfaron (așa decurge din toate celea), merge apăsat călcînd țanțoș, țopăind în vîrful degetelor și ținîndu-și mîinile la spate. Dacă intri în vorbă cu drumețul, o să-și terfelească propria țară, preaslăvind Spania, dar dacă îl îmboldești să-ți spună prin ce anume e ea mai presus, nu poate să-ți dea altă pildă decît că au pîinea mai bună ca a noastră, cînd de fapt (bieți sclavi hămesiți !) iau o fărîmă și o moaie bine în sos și o drămuiesc cu grijă, căci nu au o bucată de carne ca lumea la masă, decît niște țîri sărați, cît e anul de mare ; ba mai mult, sînt niște cerșetori jalnici, și în fiecare noapte dorm pe paie murdare.

Dar Italia, raiul pămîntesc și cerul epicureenilor, cum te poate forma, preatînărule domn ? Te face să sărută mîinile, ca maimuțele, să-ți îndoi gîtul ca un mațe-goale și să te ploconești adînc cu mii de temenele cînd dai binețe cuiva. Din astea se trage arta ateismului, a epicureismului, arta codoșlîcului, a otrăvirii, a sodomiei. Singurul lucru bun, probabil, care ne împiedică s-o hulim pe de-a-ntregul, este că omul poate ajunge curtean desăvîrșit și cavaler numai cu numele, care cu alte cuvinte înseamnă un ticălos fără pereche și un prefăcut nemaipomenit. În zilele noastre, oamenii mai cu greutate au început să spună cînd vorbesc de cîte un ticălos fără pereche, că a fost în *Italia*.

Cu danezii și olandezii nu mă amestec căci sînt oameni cinstiți, că nu fac nimic rău cu fiicele lui *Danaus* și că se îmbată și sforăie în toiul ospățului ; cel care ar spune mai multe și-ar face singur rău, ar primi numai blesteme, și nu dintre cele mai ușoare, căci cîrciumarii, berarii, pivnicerii și hangiii se roagă pentru sufletele lor.

Bea și plătește, lumea te slăvește ; cere și cerșește, lumea te hulește. Dar toți ăștia bine fac că se roagă pentru că multe păcate au pe cuget, mai cu seamă cîrciumarii, care botează băutura.

Dar ce să mai glumesc eu pe seama unor atari lucruri ? Eu însumi sînt un surghiunit, cu toate că mă înrudesc cu oameni de seamă ; sînt conte prin naștere dar, după cum vezi, am ajuns un calic. Toți acești mulți ani în *Italia* i-am trăit ca un proscris. O vreme am avut o pensie frumușică din partea papei, dar n-a durat prea mult căci celui care i-a urmat la scaun nu-i păsa nici de englezi, nici de concetățenii lui. Atunci am fost nevoit să-mi adun firimiturile printre cardinali, să cerșesc bunăvoința și mila tuturor ducilor *Italiei,* și de atunci trăiesc de azi pe mîine, totuși trăiesc, cu toate că aș fi vrut mai degrabă să mor de zece mii de ori pînă acum.

Cum patriam amisi, tunc me periise putato : [1]
Cînd fost-am surghiunit, credeam că mor.

Marea este sălașul firesc al peștilor ; scoate-i din apă și nu se vor mai bucura și nici nu vor mai propăși, ci se vor prăpădi pe dată. Tot așa se întîmplă și cu paserile smulse din aer (locul pentru care au fost zămislite), cu fiarele duse de pe pămînt și cu mine alungat din *Anglia.* Poate mielul să se desfete că suge la sînul lupoaicei ? Eu sînt mielul hrănit cu laptele lupoaicelor, cel care locuind alături de *etiopieni,* pe lîngă cetatea *Meroe,* s-a hrănit doar cu scorpioni ; obișnuința este a doua natură și totuși de zece ori este mai de preferat dacă natura ar fi pusă iar în locul de unde a fost alungată ; crede-mă că celui care nu este în țara sa, nu-i prieste nici aerul, nici pîinea, nici focul, nici apa. Roadele învățate să crească la rece se ofilesc în pămînt cald ; așa cum cele deprinse cu căldura se usucă în pămînt rece. Nici un

---

[1] Citat cu valoare emblematică din *Tristele* lui Ovidiu (III, 3, 53) gîndite și scrise la Tomis, Constanța zilelor noastre.

om să nu-și vîndă pentru vreun trecător desfăt moștenirea pe care o are de a respira pe locul unde s-a născut. Întoarce-te acasă, tinere, lasă-ți oasele să fie așezate în cripta în care zac și cele ale străbunilor tăi, îmbătrînește cercetîndu-ți țara, fii alături de cei de-un neam, gata să le închizi ochii. Și eu și diavolul sîntem nefericiți, el pentru că nu a fost rechemat la ceruri, eu pentru că nu sînt rechemat în țară.

Spunînd acestea, tăcu și izbucni în plîns. Eu, bucuros de prilejul ce mi se oferise să-l părăsesc, i-am spus că voi ține seamă de povața lui ; cîtă dragoste îi datoram n-aveam să uit niciodată. Dar niște treburi foarte importante mă chemau în grabă, nădăjduiam însă să ne mai întîlnim. Mă lăsă să plec foarte anevoie, dar cum i-am repetat că trebuia neapărat să-mi văd de treburile ce le aveam, în cele din urmă, m-a lăsat, spunîndu-mi unde locuia, și rugîndu-mă să trec pe la el ori de cîte ori pofteam.

Bună treabă, ce să zic, mi-am spus eu în sinea mea după ce scăpasem de el, e mai rău decît dojana după chelfăneală ; fără îndoială că dacă m-aș fi gîndit cît de ticălos eram, ar fi trebuit să-i înalț o Ave Maria după ce ascultasem aceste sfaturi. Dumnezeu m-a pedepsit pentru că mi-am rîs de un om atît de așezat și care m-a povățuit ca un părinte. Ascultați cea mai cumplită lovitură pe care am primit-o. Bătînd orașul în lung și-n lat să-mi găsesc curtezana, s-a făcut seară tîrziu și s-a întîmplat că nemaiputînd răbda, ca și cum aș fi băut vîrtos toată după amiaza, să trebuiască, să mă furișez ca unul care se teme de paznici, lîngă un șopron, acolo unde se afla ușa beciului unui jidov — pe nume *Zadoch* (pe lîngă care trecusem) și cum ușa nu era zăvorîtă, am căzut înăuntru rostogolindu-mă pe trepte, așa cum cade omul pe corabie, de pe ultima punte în cală, sau cum se cască pămîntul la cutremur și orbul vine pipăind pîș, pîș cu bastonul deasupra gropii și se prăbușește în ea deodată. După ce mi-a mai trecut spaima, plimbîndu-mă

anevoie de colo colo, mi-am aruncat ochii prin încăpere să văd pe ce continent mă aflam ; și iată (Ah, soartă !) că-mi văd curtezana sărutîndu-se de mama focului cu o calfă.

Din căzătură mă lovisem la spate și la șolduri, dar acum simțeam că-mi crapă capul și că mă doare mai rău decît toate celelalte. Chiar trăgeam aer în piept să mă reped ca o vijelie asupra ei, cînd ovreiul (deșteptat de bufnitura mea) coborî grăbit scările și-i trezi și pe ceilalți chiriași, învinuindu-mă și pe mine și pe curtezana mea că i-am călcat casa și că am uneltit să-l prădăm.

La vremea aceea era o lege în *Roma* că dacă cineva punea mîna pe un individ care îi călcase casa sau îl atacase la drumul mare, putea fie să și-l facă slugă, fie să-l trimită în ștreang. *Zadoch* (ca toți ovreii calici) gîndind că n-ar trage nici un profit dacă m-ar trage pe mine în ștreang, se gîndi la altceva ; se duse la unul Doftorul *Zacharie,* care era doctorul Papei, și el tot jidov și concetățean, și-i spuse că avea să-i facă o propunere să încheie un tîrg cum nu mai pomenise. Am cunoștință (zise el) că a sosit vremea să te preocupi, ca în fiecare an, de anatomie, lucru care îți cere bani mulți puși la dispoziție de către colegiu. Ciuma s-a răspîndit peste tot și cu greu ai putea găsi un trup sănătos pe care să lucrezi ; ești concetățeanul meu, așadar, la dumneata m-am gîndit primul. Află deci că am acasă un tînăr de optsprezece ani care mi-a devenit slugă, înalt, drept și cu chipul alb, așa cum și-l închipuie oricare pictor. Uite ce e, dumneata ești om cinstit, unul din copiii lui *Abraham* și ți-l vînd pentru cinci sute de coroane. Să-l văd, zise Doftorul *Zacharie* și am să-ți dau cît ți-ar da și un altul. Trimise acasă după mine, mă legară de mîini și de picioare și mă purtară pe stradă ; trecui pe lîngă casa *Julianei,* nevasta marchizului de *Mantua,* care era o desfrînată *Bona Roba,* una din concubinele papei, și cum fereastra ei era pe jumătate deschisă, se uită și mă văzu. Din prima clipă îi căzu cu tronc vîrsta mea și chipul meu fără barbă, care nu

purta nici un semn cum că aș merita cătușele ce le aveam ; trimise după mine să afle cine eram, cu ce greșisem și unde mă duceau. Însoțitorii mei dădură toate răspunsurile, iar ea, auzind acestea, cu lacrimi amare jelindu-mi pedeapsa jidovească ca trupul și bunurile ce le aveam să încapă pe mîinile unei nații atît de blestemate, iscodi calea să mă scape.

X

Dar mai întîi să vă spun ce s-a întîmplat cu mine după ce am fost adus la Doftorul *Zacharie*. Chiombul de doftor și-a pus ochelarii și s-a uitat la mine ; după ce m-a cercetat bine la chip, m-a pus să mă dezbrac la piele, și a început să mă caute să vadă dacă eram teafăr la toate mădularele și dacă nu aveam pielea infectată. Pe urmă m-a înțepat la mînă să vadă cît de repede mi se scurge sîngele ; după ce a sfîrșit cu căutările și cercetările, i-a dat toți banii făgăduiți lui *Zadoch* care a plecat, iar pe mine m-a încuiat într-o odaie întunecoasă pînă în ziua cînd urma să mă taie.

Ah, ce sudori reci m-au trecut după ce am aflat că urma să fiu tăiat ca pieptarul franțuz. Mi se părea că sîngele a și început să-mi țîșnească pe nas ; dacă mă pișca cîte un purice pe mînă, mi se năzărea că m-a atins cuțitul. Bine, bine, pot să-mi bat joc cît vreți de șiretlicuri, dar nu-i cale mai iute să-l creștinezi pe om ca cea cînd omul e sigur că va fi supus ciopîrțitului. Pot să mă jurui că atunci m-am rugat mai mult decît în șapte ani luați laolaltă. Cum îmi cădea cîte un strop de sudoare și mi se scurgea pe piept sau pe brațe, mi se năzărea că sînt tăiat în bucăți cu o lamă de brici. Dacă ciocănea la ușă careva, pe dată mă gîndeam că a sosit șleahta de ciocli măcelari. Noaptea nu visam decît flebotomie, diaree și ulcere deschise. Nu cutezam să-mi storc nici un coș de teamă să nu sîngerez pînă mor. Și după cum se cuvenea, în tot acest răstimp, am fost îndopat cu

budincă de prune ca să am purgație și să mi se limpezească sîngele, nu cumva să-mi rămînă cheaguri în carne. Dar, pînă la urmă, cred că doftorul nu se gîndea atît la trupul meu cît să nu cheltuiască mai mult. Nenorocit este șoarecele în casa doftorului; *Tantal* nu hămesește atîta în iad cît aici. Nici firimiturile căzute de la masă nu le lăsa *Zacharie*, ci le mătura frumușel și le preschimba în mană. Cojile tari și uscate de la pîine le folosea ca surcele. Din oasele de la carne scotea un ulei pe care îl vindea cu un șiling dramul. Mucul și scuipatul le aduna și le vindea la spițeria lui drept apă de trandafiri. Îmblînzea orice paing mai abitir decît *Mithridate*. Ochii lui urduroși, cînd ieșea afară în vînt, sau cînd se scula dis de dimineață, picurau apă rece cîtă vroiai. Era singurul moștenitor și zapciu al Cîrpănoșeniei. Înghițise o sumedenie de cărți alături de molii și viermi, iar acum n-ar fi pus mîna pe o terfeloagă cît era ziua de lungă; culegea însă viermii și moliile din bibliotecă și din ei scotea un amestec bun contra ciumei. Storcea încălțările și aduna un balsam sacru împotriva sterpiei.

Să-l iertăm vreo două rînduri și să ne întoarcem la *Juliana*, care gîndindu-se la mine foarte îndoită, trimisese un sol la Doftorul *Zacharie* din partea ei, să mă ceară de la el cu îndrăzneală și dacă nu va încuviința, să mă cumpere pentru cîți bani ar dori el să mă vîndă. *Zacharie*, jidovește și cu încăpățînare îi refuză amîndouă rugămințile, spunînd că dacă pe lumea asta se mai află creștini, el e gata să-și vîre pe loc cuțitul în beregată. Primind răspunsul cu multă înciudare, *Juliana* se gîndi să-i plătească una să-l usture, pînă se va sfîrși luna. Papa (nu știu dacă ajutat de ea sau nu), căzu la pat după două zile, și Doftorul *Zacharie* fu chemat la el; acesta fără să bănuiască nimic, îi lăsă un leac ușor pentru stomac și ceru celor din preajma preasfinției sale să-l îndemne să se odihnească spunînd că nu peste mult timp avea să se facă bine. Și cui altcineva i-a fost încredințat acest leac ușor, decît ibovnicei sale *Juliana*, dușmanca

lui de moarte ; și cum la vremea aceea avea o otravă puternică la îndemînă, o pregăti în camera alăturată iataculului Papei, așa că atunci cînd degustătorul prea-înalt puse limba pe ea, se prăbuși mort la pămînt. La care Papa o chemă pe Juliana și o întrebă ce fiertură puternică îi pregătise. Ea, îngenunche și-i răspunse că nu era altceva decît ceea ce jidovul *Zacharie* îi dăduse în mînă și deci dacă Sfinției sale nu-i era pe plac, ea cerșea îndurare. Papa, fără alte vorbe, puse să fie omoriți *Zacharie* și toți ovreii *Romei,* dar ea se ținu după el, și cu lacrimi de crocodil, ceru să mai ușureze pedeapsa și să fie cu toții doar surghiuniți. Cît despre Doftorul *Zacharie,* spuse ea, doftorul nerecunoscător de zece ori al Sfinției tale, deoarece, cu tot gîndul ticălos pe care l-a avut, este totuși foarte priceput și are acasă multe leacuri, uleiuri, siropuri și balsamuri care pot să-i fie trebuincioase Sfinției tale, v-aș ruga să i le sechestrați pentru Sanctitatea Voastră. Această rugăminte fu pe dată pecetluită cu un sărut și edictul Papei a fost imediat vestit în toată *Roma,* anume, ca toți cei care făceau circumcizii, fie ei bărbați sau femei din vechea ovreime, să piece sub pedeapsa cu spînzurătoarea în douăzeci de zile de la data înștiințării.

Juliana (cu două zile înainte de a apare proclamația) își trimise slujitorii să pună stăpînire pe domeniile lui *Zacharie,* pe bunurile, vietățile, averile și slugile lui ; atît de bine își îndepliniră îndatoririle, încît *Zacharie* rămase stăpîn doar pe un țucal rablagit și o cutie de lumînări. Să tot fi fost ora șase seara cînd au sosit prădătorii ; s-au repezit și în odaia mea, unde stăteam proptit într-un cot, cu mîna cealaltă lăsată moale pe lîngă trup, cugetînd cum poate muri omul dacă lasă să i se scurgă tot sîngele din el. Mi-a venit în minte ce spuneau niște filozofi cum că sufletul nu este altceva decît sînge ; și atunci mi-am zis ce-ar fi să-l las să se scurgă în lighean și să-l prind de gît. Aveam o gîlmă trandafirie în locul unde mă înțepase doftorul și mă gîndeam cu

groază că pe acolo ar putea sufletul să-și caute loc de scăpare. Mare rușine să lași suflarea omului să iasă pe ușa din spate ; asta-i ticăloșie curată. Să mori sîngerînd e tot una dacă ai muri urinînd ; băutura bună face sîngele bun, așa că urina nu-i decît sînge nevîrstnic. *Seneca* și *Lucan* au fost nemaipomeniți alegînd această moarte dintre toate ; porcul sau mistrețul sau oricare alt dobitoc care poate fi pregătit la bucătărie sau căsăpit, moare prin sîngerare. Dar ca să mori doar înțepat, cum n-ar muri nici femeia cea mai slabă de înger, ah, Doamne, e îngrozitor.

Cum meditam eu la toate acestea, au năvălit și ei, m-au înfășurat în pelerină ca să nu mă recunoască careva, și nici eu să nu văd pe unde mă duceau. Cînd am pus din nou piciorul în pămînt nu mai eram în casa lui *Zacharie*, ci în iatacul Contesei *Juliana*. Nici prin cap nu-mi trecuse că voi avea parte de o moarte atît de frumoasă. Cîtă vreme mă căraseră pe umeri, am fost încredințat că sînt purtat spre ceruri, așezat pe năsălie și n-o să mai dau nas vreodată cu băuturica. *Juliana* îi întrebă disprețuitoare (ca și cînd eu căzusem din întîmplare în mîinile lor) ce neam de scutier eram, adus fiind atît de neașteptat la ea în odaie ? ce am făptuit sau de unde am fost luat ? I-au răspuns la fel de ocolit că l-au găsit închis într-una din încăperile lui *Zacharie* și că au socotit că i-ar călca porunca Înălțimii sale dacă nu-l luau cu ei. Ah, zise ea, sînteți prea zeloși sau poate v-ați gîndit că fiind o femeie singură aș avea nevoie de un iubit. Îmi aduceți un băiețandru semeț căruia nu i-au dat nici tuleiele în barbă (nici nu știu de unde vine, nici unde merge) ca să-mi primejduiți cinstea ? Ascultați la mine, m-ați insultat și nu știu dacă n-o să vă pedepsesc. Ar fi trebuit să-l duceți judecătorului ; eu nu v-am cerut să-mi aduceți decît bunurile și slugile lui. Ei se rugară de iertare, cerînd ca zelul lor să nu fie socotit vină. De ce nu m-aș gîndi la ceva rău, răspunse ea. Să vă spun drept, aproape îmi vine să cred că este vreun

băietan fistichiu, care v-a plătit ca să-mi pătați numele. E foarte probabil că un om ca *Zacharie* să-și preschimbe locuința într-o temniță. Cu voia dumitale, tinere, și la mine vei sta sub cheie pînă aflu și alte lucruri despre dumneata și pînă ne vom despărți o să fii puricat din cap pînă în picioare. Servitoarea te va conduce în ultima cameră de la capătul galeriei care dă în grădină ; iar voi, străjerii mei, păziți-l bine pînă acolo, așa cum v-ați ostenit să-l aduceți pînă aici ; după aceea aveți grijă să fie zăvorîtă ușa bine și vedeți-vă de drum. Pișicheră mai era și femeia asta și le-a dres pe toate ca la carte ; avea mintea doldora de tot felul de șmecherii și meșteșuguri ; toate femeile sînt așa, toate au cîte o manta de vreme urîtă și pot lega pe soți la ochi cînd poftesc. Dar deocamdată s-o las de-o parte pe Madam marchiză și să zăbovesc puțin la ce a făcut *Zadoch* cu curtezana mea după ce m-a vîndut *Zacharie*. Cred că nu sînteți atît de proști să vă așteptați ca pomul betegit să dea roade bune, era jidov și s-a purtat cu ea ca un jidov. Sub chipul că o silește să-i spună cîți bani a luat de la calfa lui ca s-o lase în beci, a dezbrăcat-o și a biciuit-o pe tot trupul de parcă ar fi bătut darabana pe ea. În fiecare zi se înfrupta la masă în ritmurile biciului.

Baletul biciuștei care e la preț în ultima vreme în Anglia, e o nimica toată pe lîngă ce făcea el. Toți cărbunarii din *Romford,* care-și întrețin breasla jucînd ursul orb în parc, nu erau decît niște ageamii pe lîngă el ; niciunul n-ar fi fost în stare (că n-avea măiestria lui) să croiască cu biciul șfichiuind prin aer, nici pe jumătate cît se pricepea el. Fiți atenți la sfîrșit, fiți atenți la sfîrșit. Tribul lui *Iuda* a fost izgonit din *Roma ;* nu mai aveau voie să stea acolo nici picior de *Albumazeri, Rabisacki, Gedioni, Tobithi, Benhadati, Benrodani, Zedechi, Haliei ;* toți au dat faliment și au fost aruncați afară din casele și căminele lor. *Zacharie* veni într-o fugă la *Zadoch,* îmbrăcat în sac și cu cenușă pe cap, după ce i-au fost luate averile și i-a povestit ce-a pățit și ce lege vine împotriva tuturor. Tu, har al descrierilor, stai pe aproape, căci urmează scena

cu furia lui Lucifer cînd a fost izgonit din rai din pricina unei gîlceve. Se află un pește-broască care atunci cînd e scos din apă se umflă mai mult decît ai crede că i se poate întinde pielea, iar dacă îl atingi crapă pe loc. Așa s-a umflat și *Zadoch*, și era cît pe ce să crape și să-l împroaște pe *Zacharie* cu mărunțaiele, ca alicele, pentru că îi adusese asemenea știri jalnice ; ochii îi fulgerau și ardeau ca pucioasa și *aqua vitae* puse pe foc într-o coajă de ou, pînă și nasul arăta ca un licurici, dinții i se încleștaseră și scrîșneau, ca încheieturile unei clădiri uriașe care se clatină și scîrțîie legănată asemeni leagănului, cînd e lovită de vijelie. Înjură, blestemă, și spuse — aceștia să fie oare cei care îl slăvesc pe zeul răstignit din Nazareth, aici sînt roadele noii Evanghelii, pucioasa și praful de pușcă să-i trimită mai iute în Gheena. Mi-aș da viața să-l văd pe Papa cel cu trei capete împreună cu toate tîrfele lui iertate de păcate și cu toți popii lui unsuroși, purtați în cîrca diavolilor spre groapa pierzaniei, în alai. Oare ar trebui să mă înghită pămîntul ca această *Romă*, această tîrfă a *Babilonului* să sară în aer odată cu suflarea mea ? Dacă trebuie să fiu surghiunit, dacă acești cîini păgîni trebuie să mă prade de bunurile ce le am, le voi otrăvi fîntînile și țevile de unde își ia apă orașul, am să aduc acasă toți copiii pe care am să-i pot prinde și am să le tai beregățile, am să-i vîr în butoaie cu praf de pușcă și am să le trimit pe galerele Papei. Pînă să sosească ofițerii, am să plătesc o sută de lire pentru o pîine pe care am să cer s-o frămînte cu ulei de scorpioni care să ucidă mai dihai decît ciuma. Am să năimesc pe cei care le fac hostiile sau zeii sacramentali, să-i frămînte și pe ei ca pe pîine, așa ca în zelul religiei lor superstițioase să se usuce și să cadă asemeni mortăciunilor. Dacă se află vreun vrăjitor blestemat care poate chema vînturile din peșterile de granit și să poată pune norii în mișcare înainte de vreme, am să-i dau cealaltă sută de lire să cutremure cerul o săptămînă întreagă cu tunete și fulgere, măcar să le acrească vinurile din *Roma* și să le preschimbe în oțet. Cîtă vreme au ulei sau vin, ciuma asta abia îi atinge.

Zadoch, Zadoch, zise Doftorul *Zacharie* (întrerupîndu-l) amenințî cerul și tu te stingi aici pe pămînt ; contesa *Juliana,* nevasta Marchizului de *Mantua* a uneltit împotriva noastră, nu mă întreba cum, ci ascultă-mi vorbele și ajută-mă să mă răzbun.

Cum oare, cum oare, spuse *Zadoch,* dînd din umeri și zgîrcindu-se. Aș fi fost mai fericit decît patriarhii dacă marile zbuciume ale Romei, iscate de tirani, m-ar fi strivit încît să nu rămînă din mine decît un sfert de galon de otravă puternică. Am un picior cu puroi — să-l tai și din izvorul putreziciunii să scot veninul care să fie mai ucigător decît al oricărui șarpe ? Dacă vrei, mă duc la o casă atinsă de ciumă, să iau și eu boala, și după ce îmi va cuprinde tot trupul, mă duc să i-o dau și ei, în chip de pedeapsă. Știu că deja răsuflarea-mi duhnește, că aproape este otrăvită ; am să izbîndesc dacă am să mi-o mai desăvîrșesc prin putreziciune.

Nu, nu, frate *Zadoch,* nu așa, răspunse *Zacharie.* Nu poți să-mi dai o sclavă, înzestrată cu o frumusețe îngerească, ca și cum ar fi un dar din partea sinagogii noastre pentru ea, ca să se milostivească de noi ?

Am, pentru tine am, spuse *Zadoch ;* apropie-te, *Diamante.* Uite o femeie (zise el) cu pielea albă ca *Suzana.* Nu are o bubuliță pe tot trupul, din cap pînă în călcîie ; ce crezi, domnule Doftor, îți face vreo trebuință ?

Merge, spuse *Zacharie,* și am să-ți spun ce însărcinare am să-i dau. Dar nu are a face dacă află și ea. Fato (dacă ești fată) vino încoace, o să fii trimisă la contesa de *Mantua* cu o însărcinare, și dacă ți-o îndeplinești cum trebuie îți cîștigi libertatea și zestre să te măriți. Știu că stăpînul te îndrăgește nespus, deși nu-ți arată, și după ce va muri, vrea să te lase moștenitoarea lui, căci nu are copii ; dă-i ascultare și fă ce te învăț eu și ai să scapi de necazuri pentru totdeauna. S-a întîmplat că Papa n-o mai are la inimă pe ibovnica lui, contesa de *Mantua* și mi s-a încredințat mie, doctorul său, să-l ajut să scape de ea fără zarvă și în chip milostiv. Ei bine, eu nu pot

să mă îngrijesc de lucrul ăsta pentru că am mulți bolnavi la căpătîiul cărora trebuie să stau ceas de ceas ; tu, dacă o să fii tocmită la casa ei ca slujnică sau paharnică, trebuie să-i pui otravă în fiertură, în carne, în băutură, în uleiuri, siropuri și nu cumva să te trădezi. S-ar putea ca Papa auzind de tine, să te ia în locul ei dacă te porți înțelept. Ce zici, te încumeți să faci una ca asta au ba ? *Diamante* se gîndi în ce sclavie îngrozitoare se afla în casa jidovului, fără o rază de speranță că ar putea să scape, ba chiar că ar duce-o și mai rău dacă ar pierde acest prilej ; așa că se lăsă înduplecată, făgăduind că va săvîrși întocmai ce i se va cere. La care, fără alte vorbe, i-au cumpărat rochii noi,. i-au ascuțit limba bine, i-au dat licorile otrăvite și *Zadoch* a dus-o la contesă, odată cu alte novice ca din partea întregii comunități, cu dorința să slujească pe îndurătoarea stăpînă, care să-l înduplece pe Papa pentru ei, căci din greșeala unui om neștiutor, s-a abătut asupra tuturora năpasta și s-au pomenit sub aspra osîndă de a pierde averile și de a fi surghiuniți.

Juliana, plăcîndu-i chipul rotund și drăgălaș al sprîncenatei *Diamante,* vorbi ovreiului cu mai multă bunăvoință decît ar fi făcut-o altădată, și-i spuse că ea nu era decît o femeie singură și nu putea făgădui nimic ce stătea în puterea preasfinției sale și că deși uneori izbîndise să-l înduplece, aici fiind vorba de ceva foarte particularnic, nu știu ce va zice : dar ce-i stătea ei în putință, anume să-l împace sau să-l înduplece, să fie siguri că va face și, astfel îl lăsă să plece.

După ce a plecat, o întrebă pe *Diamante* din ce sat a fost adusă, ce prieteni a avut și cum a căzut în mîinile jidovului ? Ea îi răspunse că era fiica unui *magnifico* din Veneția, furată de mică și vîndută acestui ovrei ca roabă, care (spuse ea) s-a purtat cu mine atît de tiranic și jidovește încît ziua de azi, cînd am scăpat din gheara lui, am s-o slăvesc cît voi trăi. Vai, (zise ea, suspinînd adînc) nu trebuia să vă povestesc despre cum s-a purtat

cu mine căci veți gîndi că nu spun adevărul ci înșir răutăți. Doamnă, acești ovrei vor să vă ia viața. Nu vă îmbujorați și nici nu vă tulburați, căci am să vă spun de-a fir a păr tot ce doresc să înfăptuiască. Uitați ce mi-a spus Doftorul *Zacharie* (spuse ea) și uitați otrava pe care mi-a dat-o. Pînă a fi chemată la ei, am ascultat aceste vorbe printr-o crăpătură a ușii. N-au decît să nu recunoască, eu am să pun jurămînt ; vă rog numai să vă îndurați de mine și să nu mă lăsați să ajung iar la cheremul acestor năpîrci.

Juliana rosti multe vorbe, și toate mînioase ; îi mulțumi pentru ce îi dezvăluise și jură să-i fie ca o mamă, cu toate că îi era sclavă. Luă de la ea otrava, o puse cu grijă pe o poliță în dulap, gîndind s-o păstreze pentru vreun prilej ce se va ivi ; cum ar fi cînd, sleit de puteri, de prea multă înfocare a ei, mi-ar fi pus o picătură și m-aș fi trezit pe lumea cealaltă. Așa se mai descotorosise și de alți iubiți pînă atunci și dacă Dumnezeu n-ar fi trimis-o pe *Diamante* să mă salveze, fără îndoială că aș fi avut aceeași soartă.

Cu vreo două pagini mai înainte vă spuneam că am fost închis ; pe pagina asta, mai sus numita, prea buna cucoană Contesă veni la mine, nu în chip de judecătoare ci de clientă. Cum a venit, cum era îmbrăcată, cu ce cuvinte grosolane m-a lingușit, dacă ar fi să vă spun, urechile mai gingașe s-ar simți jignite. Nicicînd n-am să pot să mă căiesc îndeajuns pentru purtarea ei dezmățată. Dar să uităm și să iertăm ; plăcerile cărnii nu puteau să-i micșoreze sau să-i alunge pofta de răzbunare împotriva lui *Zadoch*. Puse oameni să-l înnebunească și să-l zgîndăre în mii de feluri, și pe alții să-i urmărească și să-i iscodească, să-i îmboldească și să-i atîțe pe cei care îl înnebuneau. Cu toții și-au făcut datoria atît de bine că *Zadoch*, care era din fire aprig, a jurat pe arca lui *Iehova* să dea foc orașului înainte de a-l părăsi. *Zacharie* după ce i-a dat femeii licoarea otrăvită și a învățat-o cum s-o trimită pe *Juliana* pe lumea cealaltă,

n-a mai cutezat să zăbovească nici un ceas, de teamă să nu-i fie date uneltirile pe față, și a fugit la ducele de *Bourbon* [1], după ce a părăsit *Roma;* împreună cu Ticăloșia Sa au pus la cale toate fărădelegile ce puteau să le scornească amîndoi împotriva Papei de la Roma. Pe *Zadoch* l-a lăsat în seama călăului. După cum jurase, acesta meșterise șomoiage uriașe gata să fie aprinse, și lăsase dîre de praf de pușcă în sute de locuri ale orașului ca să-l arunce în aer și și-ar fi pus planul în fapt, dacă iscoadele puse pe urma lui nu ar fi dat de știre. Fu vîrît în fiare și obezi și zvîrlit în cea mai cumplită temniță a Romei. *Juliana* aduse la cunoștința Papei urzeala lui *Zacharie,* și deîndată se trimise după el, dar *Non est inventus* [1], plecase de mult. Se dădu poruncă ca *Zadoch,* pe care îl țineau la popreală, să fie executat cu surle și trîmbițe.

E vremea să mă opresc, căci nu mă îndoiesc că mi-am plictisit toți cititorii. A fost adus la locul de execuție, unde mai întîi a fost dezbrăcat, pe urmă așezat, cu șesul pe țepușe de fier înfipte în pămînt, și arăta de parcă ar fi fost pus la frigare; sub brațe i-au mai pus două țepușe, au încins în jurul lui pălălaia, numai bună să-l prăjească, nu să-l ardă; și cum i se pîrpălea carnea, trăgeau în lături focul și-l ungeau cu un amestec de *Aqua fortis,* apă de alaun și sublimat de mercur, care-i ardeau și sufletul din el, și-l pătrundeau pînă în măduva oaselor. Pe urmă, jumulit și ars cum era, l-au biciuit cu sîrme înroșite în foc; i-au uns capul cu smoală și i-au dat foc. În părțile rușinoase i-au legat focuri de artificii, pielea de pe umeri, de pe coate, de pe șolduri, de la genunchi și glezne, i-au cojit-o cu clești înroșiți; pe piept i-au pus ceară de sigiliu încălzită, care, după ce era

---

[1] Este vorba de Charles de Bourbon, ucis în timpul unui asalt asupra Romei, în 1527.

[2] „Nu a fost găsit" — formulă judiciară folosită atunci cînd împricinatul nu era găsit de autorități la domiciliu.

smulsă, era înlocuită cu leşie (cum fac fierarii), şi *Aqua vitae;* i-au dezlipit pe jumătate unghiile şi pe urmă i le-au sprijinit cu ace, cum ridică croitorii obloanele la vitrine în zilele de sărbătoare; i-au sfărîmat degetele toate pînă la încheietură, degetele de la picioare i le-au smuls din rădăcină şi i le-au lăsat să atîrne doar într-un petec de piele. Pînă la urmă, i-au aşezat un foc la picioare, aşa cum folosesc suflătorii de sticlă, şi l-au lăsat să sfîrîie pe el, mădular cu mădular, pînă i-a ajuns la inimă şi şi-a dat duhul. Bucuraţi-vă, femei, ăsta a fost sfîrşitul ovreiului cu şfichiul, pus la cale de o femeie, pentru a răzbuna două femei, pe ea şi pe slujnica ei.

XI

V-am spus sau ar trebui să vă spun de cîtă încredere se bucura *Diamante* la stăpîna ei. *Julianei* nici prin cap nu-i trecea că nu este slujnică cu adevărat; o făcu căpetenie peste iatacul ei, nu lăsa pe nimeni altcineva să intre la mine şi să mă slujească cu cele ce mi-erau de trebuinţă. Puteţi să vă închipuiţi cît ne-am bucurat cînd ne-am văzut din nou, la fel ca cei trei fraţi care plecînd care încotro să-şi caute norocul, după ani de zile s-au întîlnit la o răscruce şi şi-au povestit unul altuia ce-au făcut; tot aşa, după ce ne căutaserăm şi noi norocul, fiecare în altă parte, ne-am povestit cît se poate de tihniţi, prin ce peripeţii grozave am trecut amîndoi. Nu se scurseră nici şase ceasuri şi Contesa mă ferici din nou cu tovărăşia ei. De data asta m-am gîndit că ori se întîmplă vreo minune să scap, ori am să mor de vlăguială, aşa cum se prăbuşeşte cel care nu are ce mînca; eram istovit şi sleit şi se zisese cu mine.

Aşa a trecut anul pînă în ziua de Sf. *Petru;* ziua asta este ţinută la mare preţ în Roma; atunci ambasadorul Spaniei vine şi dăruieşte Papei un căluţ alb ca laptele,

care înghenunchează singur în semn de supunere și umilință față de el, și îl poartă în spinare cu ușurința cu care ar sări peste o piatră ; împreună cu căluțul se dăruiește și o pungă mare pentru folosul bisericii. O muzică nemaipomenit de plăcută auzului cîntă într-una ; odăjdii și veșminte bogate împodobesc și pe cel mai sărăntoc și răgușit cîntăreț, nu lipsește nici un dascăl sau Cardinal care să nu se bucure de această procesiune. Papa însuși este purtat în odăjdii spre Burgo (care este strada principală a Romei), pînă la casa ambasadorului ca să prînzească acolo ; și într-acolo se îndreptă tot alaiul ; dacă un poet și-ar petrece toată viața străduindu-se să descrie un ospăț, și încă n-ar putea să-și sature cu cuvinte cititorii nici pe jumătate pe cît erau îndopați acolo oaspeții cu bunătăți.

Juliana se duse la acest banchet, purtată ca un înger pe o litieră verde brodată toată în chip de frunzar, și deschisă în ambele părți, dusă de patru oameni ascunși sub catifeaua țesută cu trandafiri sălbatici și caprifoi. La cele patru colțuri se aflau patru colivii rotunde de cleștar cu privighetori. Drept slujitoare, de cele două părți erau cîte patru fecioare înveșmîntate în văluri, cîntînd la lăute. În fața ei, în șiruri de cîte doi, mergeau o sută de paji în haine de culoarea chiparosului alb, și în mantii lungi de călărie din fir de argint ; fiind cu toții în alb, țineau cîte un tablou înconjurat de mănunchiuri de pene albe, așa cum se țin deasupra capetelor prințeselor cînd merg vara călare, ca să le apere de arșița soarelui ; în fața lor erau optzeci de femei (plătite pentru rugăciuni) pe care le îmbrăcase în veșminte verzi și care aruncau și presărau ierburi și flori. În spatele ei mergeau orbii, șchiopii și ologii, îmbrăcați frumos ca niște lorzi și astfel trecu ea în ziua de Sf. *Petru*.

Interea quid agitur domi, dar ce se întîmpla acasă în această vreme, curtezana mea fusese lăsată temniceră ; i se dăduseră pe mînă cheile și era stăpîna *fac totum* [1].

---

[1] „Bună la toate." (Lat.)

Am uneltit împotriva Contesei, i-au șterpelit giuvaericalele, argintăria, banii pe care îi avea, și i-am trimis pe apa sîmbetei ; ce mai încoace-încolo, am prădat-o la drumul mare și am întins-o. *Quid non auri sacra fames ?* [1] ce hulire nu se astîmpără cu aur ? Cine a făcut proverbul *Dimicandum est pro aris et focis,* a greșit, căci ar fi trebuit să spună *pro auri et fama ;* nu trebuie să ne luptăm pentru altare și focuri ci pentru aur și faimă.

Nici vîslele nu se mișcă atît de repede, nici vîntul nu suflă atît de iute cum am lăsat noi în urmă *Tibrul ;* mulți ar da nu știu cît să-și ia tălpășița atît de repede și să nu mai vadă *Tibrul.* Dispăruserăm ca prin farmec înainte ca Stăpîna să vină de la ospăț. Cînd s-a întors și și-a găsit casa nu atît ciumată cît golită, lăzile, lăcrițele, dulapurile sparte ca să se aerisească și eu cu temnicera mea duși fără întoarcere, s-a purtat ca o *Bacantă* ieșită din minți ; a lovit cu picioarele, s-o holbat, s-a dat cu capul de pereți, și-a zgîriat obrajii, și-a mușcat mîinile, și-a smuls părul și și l-a aruncat prin toată încăperea. Niciunul dintre servitori n-a cutezat să-i apară în față, dar ea tot i-a bătut pe toți grămadă și i-a alungat să ne caute unde or vedea cu ochii, să se spînzure și să nu mai dea față vreodată cu ea dacă nu dau de urma noastră. După ce i-a mai trecut mînia, a început să i se umfle pieptul de atîta vînzoleală și zbucium, și avea dureri cumplite. Drept care a chemat pe una din servitoare să-i aducă din dulap o sticluță de pe primul raft în care era *spiritus vini.* Slujnica s-a dus, și din greșeală a luat sticluța cu otravă pe care i-o dăduse *Diamante* iar ea o păstrase pentru mine. Venind cu ea cît o țineau picioarele de repede, o găsi pe stăpîna ei în nesimțire, zăcînd ca moartă pe dușumea ; începu s-o strige, s-o zgîlțîie și s-o frece. Văzînd că nu ajută la nimic, luă un fier și-i descleștă dinții, și pentru că mai înainte

---

[1] Vers adaptat după Vergiliu *(Aeneida,* III, 56-57).

auzise că *spiritus vini* este o licoare puternică, în stare să readucă omul în simțiri, luă otrava (crezînd că este *spiritus vini,* după cum fusese trimisă să-l aducă) îi turnă pe gît, și o bătu pe spate să înghită. O readuse într-adevăr în simțiri, dar pe lumea cealaltă, căci muri pe loc, doar apucă să deschidă ochii, să ridice mîinile și nu scoase nici un cuvînt. Și uite așa a făcut-o slujnica de oaie, nu știu ce s-a mai ales de ea ; am auzit că Papa ar fi iertat-o ; și pentru că nu greșise cu bună-știință, ci din pricina unei întîmplări nefericite, nu i-a dat altă pedeapsă decît să bea ce mai rămăsese în sticluță și după aceea era slobodă să plece unde va voi.

Noi, neștiutori de toate acestea, ne vedeam de fuga noastră și cu toate că n-am văzut pe nimeni, nu ne venea să credem că nu sîntem urmăriți. Se spune că hoțul ia orice tufiș drept om, și eu, cum auzeam vîntul șuierînd prin frunze cînd călăream, cum scoteam floreta. Am ajuns la *Bologna* veseli nevoie mare, ne-am adăpostit într-o casă pe o stradă dosnică și nu ne-am arătat mai multe zile la rînd ; dar, cînd am prins de veste că plutim cu vîntul din spate, fără nici o primejdie din urmă, am apărut și noi luîndu-ne inima în dinți ; și într-o bună zi, auzind de un criminal mai fioros decît *Caine* și care urma să fie spînzurat, am intrat și noi în gloata care venise să-l privească cum își dă duhul.

Și cine altul credeți că era, decît *Cutwolfe,* un pungaș nenorocit și pipernicit, sfrijit la chip, fratele lui *Bartol,* italianul care fusese în cîrdășie cu *Esdras de Granado,* cel care îmi furase curtezana după ce o batjocorise pe *Heraclide.*

Nu s-ar cuveni să dau eu prea mare însemnătate fărădelegilor lui, așa că mai bine îl las pe el singur să vorbească de pe roata de tortură, pe care urma să fie tras.

XII

Pregătiți-vă, ochi și urechi, căci pînă acum nu v-am zugrăvit lucruri atît de tragice. Ciudată și minunată este judecata Domnului care aici strălucește în toată slava ei. Castă *Heraclide,* sîngele tău este păstrat în sipetele cerești, un strop nu s-a irosit din el, ci doar a fost împrumutat cu camătă ; apa care șiroiește e înghițită toată de pămînt, dar sîngele vărsat pe pămînt țîșnește spre bolta cerească. Ciuma are gura mare și nu-i lasă odihnă Domnului pînă nu este răzbunată. Nu numai sîngele celui înjunghiat mișelește, ci și sufletul se urcă pînă la tronu-i și acolo strigă și cere dreptate și răsplată. Voi, suflete neprihănite, care clipă de clipă sînteți pradă ordaliilor și cu spaimele voastre știrbiți înțelepciunea Celui de Sus, închideți ochii în fața acestei priveliști care vă va întări obidirile ochiului nepărtinitor al Celui Atotputernic căci atunci cînd răbdarea voastră doarme, el este cel care stă în preajmă.

Asta a fost doar o glosă la text ; și astfel Cutwolfe își începu cuvîntarea.

Bărbați și oameni care ați făcut ziua sfîntă ca să priviți carnea mea chinuită sfîrtecîndu-se pe roată, să nu așteptați de la mine, un sclav păcătos și jalnic, numai bocete și rugăciuni și astfel să fiu făcut bucăți. Trupul meu e mic, dar mintea este la fel de mare ca a uriașilor ; sufletul care sălășluiește în mine este chiar sufletul reîntors al lui *Iulius Caesar*, mă numesc *Cutwolfe,* nici mai bun nici mai rău prin îndeletnicire, ci un biet cîrpaci din *Verona ;* cîrpacii sînt oameni, iar regii nu mai sînt. Am venit aici ca să mi se frîngă cîteva oase (că doar toți ne naștem ca să murim), pentru că am săvîrșit uciderea Împăratului ucigașilor, *Esdras de Granado.* Au trecut aproape doi ani de cînd pe străzile Romei a fost

ucis unicul meu frate, mai mare decît mine (căruia îi spuneam *Bartoll*), din pricină că se certase pentru o curtezană. Ştirea am primit-o pe cînd stăteam în prăvălioara mea sub un raft, bătînd ţinte ; odată mi-a năvălit tot sîngele în cap, am vîndut sula de cizmărie, buretele, căldăruşa cu unsoare neagră, nicovala, mi-am cumpărat o floretă şi un pistol şi am plecat. Douăzeci de luni la rînd am mers pe urmele lui, din *Roma* la *Neapole*, din *Neapole* la *Caiete*, trecînd peste un rîu, din *Caiete* la *Syenna*, din *Syenna* la *Florenţa*, din *Florenţa* la *Parma*, din *Parma* la *Pavia*, din *Pavia* la *Syon*, din *Syon* la *Genova*, din *Genova* înapoi spre *Roma*, unde pe drum am avut norocul să-l întîlnesc la ţanc aici, în *Bologna*, după cum am să vă povestesc. Am văzut o mare încăierare pe stradă pe cînd mergeam, şi întrebînd cine era mi s-a răspuns că era vestitul *Esdras de Granado*. Ah, am simţit că numele acela îmi străpunge splina, inima mi-a zvîcnit şi s-a tulburat, coatele m-au furnicat, degetele m-au mîncat şi nu ştiu ce s-a ales de picioare şi nici ce am făcut de bucurie. Cînd a luat sfîrşit încăierarea, m-am gîndit că nu e bine să-l opresc singur pe stradă (căci era un mare ticălos) ci să-l pîndesc pînă îmi va fi mai la îndemînă. L-am urmărit pînă la el acasă, am stat la uşa pe care intrase, toată noaptea, de teamă să nu-l scap cînd nu mă aşteptam. La scurtă vreme, după ce s-a făcut dimineaţă, am bătut în poartă şi am cerut să vorbesc cu el ; am fost dus pînă la uşa odăii, unde ciocănind, a deschis şi m-a poftit să intru ; era numai în cămaşă, m-a rugat să închid uşa după mine şi să spun ce poftesc, apoi s-a vîrît din nou în pat.

Apăi, uite care îmi este voia. Numele tău este *Esdras de Granado*, aşa-i ? L-ai ucis mişeleşte pe fratele meu *Bartoll*, acum doi ani, pe străzile Romei ; am venit să-i

răzbun moartea. Ca să te găsesc am străbătut de atunci trei mii de mile. Am cerșit aproape tot drumul pentru că dacă m-aș fi înapoiat după bani, m-aș fi abătut de la ce hotărîsem. Acum te-am prins în gheare și vei pieri, cu toate că mama și bunica mea cînd și-au dat duhul, m-au rugat să te cruț. Am făcut legămînt, și am să-ți vîr glonțul în piept. Nu mișca, nu te clinti, nu sufla o vorbă, căci dacă nu mă asculți rău o să fie.

Esdras îmi răspunse, cruță-mă că îți stă în putință și am să-ți dau cît aur poftești. Supune-mă la cîte cazne vrei și n-am să spun nu ; taie-mi brațele și picioarele și lasă-mă ca pe un nenorocit în cine știe ce lazaret pierdut, ca să mai trăiesc un an și să mă căiesc. De cînd s-a prăpădit fratele tău, viermele cugetului mă roade fără cruțare, moartea lui mi-a răvășit sufletul — toate astea sînt pedepse îndeajuns. Nu poți să mă arunci într-un iad mai cumplit decît cel pe care și așa îl port în suflet. Dacă mă omori degrabă, n-o să-ți folosească la nimic, căci curînd voi fi dat uitării ; lasă-mă să mă sfîrșesc încetul cu încetul ca să nu-mi treacă amintirea atît de ușor. O moarte înceată îmi poate mîntui sufletul dar este cea mai rea dintre toate relele pentru trup. Cer chinurile trupești pentru izbăvirea sufletului ; nu fi diavolul care să-mi chinuie sufletul și să mă arunce în veșnică osîndă. Spada ta îndreptată împotriva mea îmi ascunde privirii cerul ; nici nu cutez a înălța ochii de teamă să nu primesc pe negîndite lovitura de moarte. Nu mă pot ruga Domnului și să mă rog și ție deodată. Vai și amar, văd că viața mea este acum sfîrșită, după cum ți se încruntă sprîncenele ; spune-mi că mă lași în viață cu toate că vrei să mă ucizi. Nimic nu tulbură mai rău ca groaza ce se abate din senin asupra omului, lăsîndu-l cu simțurile betege. Otrava învelită în zahăr nu este decît pe

jumătate otravă ; teama de moarte e mai cumplită ca însăși lovitura. Atîta timp cît moartea îmi stă în fața ochilor, credința mi-este moartă , acolo unde se află teamă, acolo se află și inima omului. Teama nu zămislește în veci nădejde ; cum aș putea să nădăjduiesc că cerul mă va izbăvi de iadul veșnic, cînd mă azvîrle în hăurile iadului mîniei ?

Heraclide, acum mă gîndesc la lacrimile vărsate în deșert (lacrimile tale pe care sufletul meu însetat de sînge le-a făcut zadarnice). Ca să te răzbune, Domnul a înverșunat inima acestui om împotriva mea ; totuși nu te-am ucis, așa cum am făcut cu mîna mea, ciopîrțind sute de oameni. Preabunule domn, învață de la mine ce înseamnă să-ți încarci cugetul cu omoruri, să-ți fie tulburate visele, somnul, plimbările singuratice, toate din pricina săvîrșirii unor crime ; pînă și umbra ta te va înfricoșa ziua, toate săbiile ți se vor părea îndreptate asupră-ți, gata să-ți ia ultima suflare.

Omorul este casă înverșunată ; pune sufletul omului să-l pîrască lui însuși ; sufletul (fiind propriul judecător) își aduce ochii ca martori împotriva lui și se știe că cel mai neînsemnat dintre martori nu poate fi nebăgat în seamă. Dacă așa ți-e voia, scoate-mi ochii și văduvește-mi sufletul trădător de cei doi martori ai săi. Taie-mi limba hulitoare cu pumnalul ; și limba și ochii vor fi bucuroase de răgazul dat ca să se gîndească la drumul meu spre ceruri.

Amînă-ți o clipă hotărîrea, încă nu m-am împăcat cu omenirea, căci nu mai departe de ieri m-am luptat, și furia mea a jurat să se răzbune ; dacă aș avea puterea să cer iertare, aș crede că jumătate din păcatele mele vor fi iertate. Sute de diavoli mă chinuie cînd gîndul îmi zboară în fiece zi la omorurile grozave pe care le-am săvîrșit ; diavolii nu vor dori să mă însoțească în iad,

căci i-au cerut lui Cristos să nu-i trimită acolo mai înainte de vreme ; și dacă nu vor merge în iad, vor intra în tine și crunt se vor răzbuna că i-ai văduvit de sălașul lor. De răni nu mă tem, pe viață nu pun preț, mă înspăimîntă însă o altă viață liniștită. Nu-ți cer să mă cruți de moarte, ci de spaima chinurilor veșnice. Trupul fratelui tău l-am străpuns necugetat, dar nu i-am vrut răul sufletului ; dacă ai să săvîrșești ce-ai gîndit, ai să-mi arunci și sufletul și trupul pierzaniei. Cruță-mă, cruță-mă, te implor, mă rog ție pentru izbăvirea sufletului tău să nu arunci pierzaniei pe al meu ; zdrobindu-mă te zdrobești pe tine. După această lungă cuvîntare stăruitoare, i-am răspuns pe dată : Cu toate că Domnul se va milostivi de mine doar dacă eu mă voi milostivi de tine tot n-o să mă îndur. În piesele tragice, răzbunarea purcede din iad ; pentru mine iadul este mai de preț ca raiul dacă îmi poate da răzbunare. Nu se află alt rai afară de răzbunare. Crede-mă, mai puțin m-am străduit să am parte de împărăția cerului, cît m-am ostenit urmărindu-te ca să mă răzbun. Cerească răzbunare, de care nu poți să te îndestulezi sau să te lehămetești (ca și de desfătările din rai). Uită-te cîte răni am pe picioare, bătînd drumurile în căutarea ta. Gîtlejul mi-e scrijelit de atîta blesteme. Colbul s-a ales de dinții mei, scrîșnind de mînie la auzul numelui tău. Limba îmi este umflată de amenințări și nu mai îmi încape în gură ; ochii și-au ieșit din lăcașuri, holbîndu-se și încruntîndu-se pe cînd stăteam și iscodeam cum să te întîlnesc și ce să fac cînd te voi întîlni. Aproape că m-am vlăguit de tot încercîndu-mi puterile pe ziduri goale, repetînd ce aveam să săvîrșesc împotrivă-ți ; nu te mai ruga, nici o minune nu te mai poate izbăvi ; ticălosule, astfel îți vîr palașul în măruntaie.

Stai, stai, strigă *Esdras*, și mai dă-mi un pic ascultare. Cu toate că nu-ți pasă nici de Dumnezeu, nici de

muritori, ci îți afli toată bucuria în omor, ascultă cum poți să-ți sporești această bucurie. Oprește puțin vîrful sabiei și ascultă-mi povața grozavă care poate răsturna întreaga Creștinătate și poate asurzi pe cei care o aud. Cere-mi să ciopîrțesc beregățile tuturor neamurilor mele, să ard în paturile lor pe bărbați, femei și copii, să dau foc la tot orașul la miezul nopții. Dacă pe lumea asta se află vreun Papă, vreun turc care nu-ți este pe plac, nu va mai sufla pe pămîntul ăsta. De dragul tău voi jura și voi abjura, mă voi lepăda de botez și de orice alt legămînt făcut, numai lasă-mă să trăiesc cît se poate de nenorocit, fie în temniță, printre broaște rîioase, șerpi și vipere, sau vîrît în bălegar pînă la gît. Nu mă voi da în lături de la nici o suferință ca să-mi îngădui o vreme pentru căință ; ah, dă-mi ascultare, dă-mi ascultare și nu vei mai fi atît de înverșunat împotriva mea.

La aceasta, am tăcut o vreme, nu pentru că slăbisem în ce aveam de gînd să înfăptuiesc, ci pentru că vroiam să adun puteri noi pentru răzbunare, să-i chinui îndoit mintea ticăloasă ; gîndurile îmi rătăceau în căutarea unor torturi noi, care să i se răspîndească și asupra sufletului, nu numai a trupului. Temeiul era următorul : atîta vreme cît făgăduise că va jura și va abjura pentru mine, înfăptuiam fărădelegea în chipul lui *Julian* la cele mai înalte culmi ale religiei ; dacă ar fi făcut asta, m-aș fi simțit împăcat cu gîndul. Mai întîi de toate trebuia să se lepede de Dumnezeu și legile lui și să lase de o parte orice gînd de mîntuire. Apoi, să-l blesteme în față, cum a făcut nevasta lui *Iov* cu el, și să aștearnă un pact cu diavolul, fără condiție sau abatere. În al treilea rînd și ultimul (după ce ar fi înfăptuit acestea) să se roage fierbinte lui Dumnezeu să nu se îndure în veci de el sau să-l ierte vreodată. Abia am rostit aceste vorbe că a și

început să-și rostească renegările hulitoare. Mă și mir că nu s-a deschis pămîntul să ne înghită pe amîndoi, auzind acele vorbe îndrăznețe aruncate împotriva creștinismului ; nu a apucat să rostească nici jumătate din ele că cerul a prins a bubui. Își trimisese sfinții și martirii din morminte și Cristos se desprinsese din dreapta Tatălui. Îmi tremurau încheieturile și mă zgîlțîiam în așteptare, părul mi se făcuse măciucă și inima mi se aprinsese toată. Cu atîta pornire și înfocare se dăruise necredinței, de parcă Satana ar fi fost mai mare peste Atotputernicul. Și-a înțepat vîna de la mîna stîngă, care duce la inimă și a făcut legămîntul în scris cu diavolul ; ba, ce zic, s-a rugat la Domnul să nu-l ierte în vecii vecilor, cu mai multă însuflețire decît se roagă mulți credincioși să fie izbăviți. Sfîrșind și cu aceste cumplite legăminte, i-am cerut să caște gura. Făcu întocmai (căci ce nu fac sclavii de frică ?) și fără multă zarvă, l-am împușcat în gîtlej cu pistolul ; după aceea, n-a mai vorbit (îl împușcasem în așa fel ca să nu mai poată cere îndurare). Hoitul arăta negru ca o broască rîioasă, semn că diavolul îl și luase în stăpînire. Aceasta este pricina pentru care am venit aici, și dacă se află italieni adevărați, îmi vor da dreptate. Răzbunarea este fala armelor și cea mai înaltă faptă de curaj ; răzbunarea este ceea ce noi numim lege sau dreptate. Cu cît mergem mai departe cu răzbunarea, cu atît ne apropiem mai mult de tronul Atotputernicului. S-ar putea ca ea să fie pusă pe seama sceptrului ce-l poartă, sceptru pe care îl dă și omului, atunci cînd îngăduie ca un om să-l biciuiască pe altul ; toți italienii adevărați, urmați-mi pilda, răzbunați-vă întotdeauna și muriți cu curaj. Călăule, fă-ți datoria, căci sînt pregătit să înfrunt cea mai mare cruzime. La care mulțimea adunată (fierbînd de mînie), strigă într-un glas, urlînd

chiar, Omoară-l, Omoară-l. Călăule, chinuiește-l, sfîșie-l, de nu, te vom sfîșia noi dacă-l cruți.

Călăul nu avea nevoie de îndemnuri, căci din fire îi plăcea să hăcuiască ; îndeosebi era meșter la sfărîmarea oaselor. De la prima sfîrtecătură ajungea la inima omului pe care o scotea cum ai scoate pruna de la fundul budincii. Frîngea gîturile, cum sparg ouăle bucătarii ; nici scripcarul nu punea mai iute arcușul pe strună decît zdrumica el trupurile ; ciocăni meșteșugit la oasele lui *Cutwolfe*, fără să le sfărîme dintr-o dată, ci, asemeni șelarului care bate ținte, le bătuci cu ciocanul o vreme pînă le înmuie. Nu-i mai rămase încheietură pe care să n-o despice în două cu satîrul și pe urmă cu plumb fiert, căptuși rănile ca să nu sîngereze ; îi smulse limba ca să nu mai hulească chinuindu-se ; în urechi îi vîrî viermi veninoși și înțepători ca să-i țină mintea rătăcită ; pungi de puroaie îi stoarse în gură și i le frecă pe gingii ; și nici un mădular nu-i mai rămase care să nu-i fie zdrențuit bucată cu bucată ; îl lăsară pe roata de tortură așa, ca în iad ; pentru ca el, trăind încă, să vadă cum carnea lui se risipește printre duhorile pămîntului ; necunoscute sînt căile soartei noastre ; un omor atrage după sine altul ; totuși, de la începuturi și pînă în zilele noastre, nici o vărsare de sînge nu a fost zadarnică. Am fost speriat de moarte și înfricoșat văzînd tragedia îngrozitoare a lui *Cutwolfe* și *Esdras*. La asemenea viață cinstită m-a îndemnat, că înainte de a ajunge la *Bologna* m-am însurat cu curtezana mea, am făcut multe pomeni și am fugit atît de iute din *Sodoma* care este *Italia*, că în mai puțin de patruzeci de zile am ajuns în tabăra regelui *Angliei*, între *Ardes* și *Guines*, în *Franța ;* acolo, acesta petrecea și chefuia împreună cu Împăratul și regele Franței de mai multe zile. Și uite așa, precum am început istoria mea

pe cînd regele se afla la *Turney* și *Turwin*, am crezut de cuviință s-o sfîrșesc pe cînd regele se afla la *Ardes* și *Guines*. Singura încheiere pe care voi să o fac este că dacă aceste pagini au plăcut cuiva, o să mă simt îndemnat să mă străduiesc a mai așterne și altele altădată, cu trudă și migală.

De nu, mă jur pe o Cronică Engleză, să nu mai fac pe povestitorul despre străinătăți, cît voi trăi. Rămas bun tuturor celor care îmi doresc binele.

FINIS

27 iunie, 1593

CUPRINS

Aroma tare a unei cărți vechi 6
Tabel biobibliografic 18
Dedicație 23
Predoslovie către domnii Paji 25
Peripețiile năpăstuitului călător 27

www.ecarti.org

Lector : DENISA COMĂNESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK
*
Bun de tipar : 11.07.1984 ; Coli tipar : 9
*
Tipărit sub comanda nr. 5103/984 la
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ
BACĂU
Strada Mioriței nr. 27

Lucrarea este tipărită pe hîrtie fabricată la
I.C.H. Bușteni

CLUB COLECȚIA Povestiri ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2026